

HUNYADI MÁTYÁS KIRÁLY.

IRTA

B. JÓSIKA MIKLÓS.

HARMADIK KIADÁS.

BUDAPEST.

FRANKLIN-TÁRSULAT

MAGYAR IROD. INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA.

1900.

I.

Mielőtt Mátyás királynak életét s uralkodását adnók, elkerülhetlen valamit, a királylyá lett választást megelőző, legközelebbi időről mondanunk; fentartván magunknak, a király gyermekkorára is visszatérni.

Hunyadi János, a híres kormányzó s később a fiatal V. László király hadvezére, Mohamet török császár ellen, viszontagságos életének estéjén, Nándor-Fehérvár (Belgrád) bevétele után, 1445-ben augusztus hó 11-ik napján, betegen feküdt Zimonyban.

Végóráját közeledni érezvén, mint buzgó s vallásos férfiú, az Isten egyházában akarta a halálra készítő szentségeket elfogadni: azért a zimonyi egyházba vitette magát.

Számos barátjai, neje, fia László s a szenthírű Kapisztrán János voltak kíséretében. Ott az oltár közelében, a szentségek élvezete után, vált el mulandó testétől amaz erős és halhatatlan lélek, mely őt a kornak legnagyobb emberévé tette.

Senki a hazában nem haladta őt meg hazaszeretetben, nagyszerű áldozatkészségben, és kitartásban; a szerencse szárnyain emeltetve szintoly nagy volt, mint mikor őt a sors nem

egy csapása érte, s mikor ármány s irigység tört intéztek megbuktatására.

Hunyadi János nagy s elhatározó győzelmek által dicsőítette nevét, s csatavesztései — ezekkel oly csekély arányban álltak; hogy

Hunyadi János halála.

nevének európai hírét, soha sem valának képesek csökkenteni.

A gondviselés úgy intézte, hogy a nagy ember, a legfényesebb hadi tettek egyike után, mint győztes vegyen búcsút azon hazától, melyet nálánál inkább alig szeretett, elszán-

tabban alig védett valaki. A törökök senkitől sem rettegetek inkább mint Hunyaditól, kit még a várnai vénap után sem láttak csüggedni, s kit a veszteség kétszerezett tevékenységre s áldozatkészségre buzdított mindig.

Hunyadi Jánosnak s általában a Hunyadiaknak számos ellenségei voltak; ezen ellenséges indulat, az irigységet fel nem is említve a Cilley grófok részéről, akkor tört ki legelőbb s alkalmasint akkor is kezdődött, mikor Albert király halála után Hunyadi, ki a nő- s gyermekkormánytól egyenlően tartott, Ulászló lengyel király megválasztását indítványozta.

Ez idő óta Cilley Ulrik, Frigyes fia, Hermann unokája, a három közt a legrosszabbik, meg nem szűnt a Hunyadi ház ellen ármánykodni, s nem egy cselt intézett Hunyadi János dicsősége, javai, sőt élete, mint szintén László fiának élete és a gyermek Mátyás szabadsága ellen.

Hunyadi meghalt; horogszegi Szilágyi Erzsébet — az elhunynak köztiszteletű neje — és fiai László és Mátyás árván maradtak.

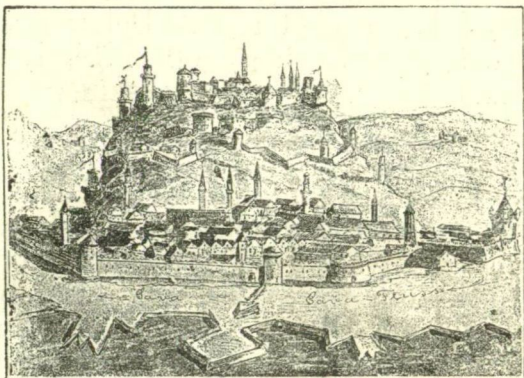
Mikor az ifjú László király, a belgrádi csata és Hunyadi János kimulta után, Magyarországra sietett álnok tanácsadó nagybátyjával, Cilley Ulrikkal, akkor már Szilágyi Mihály, az elhunynak sógora, és Hunyady László, János idősb fia, Belgrád romladozott falait s erődítéseit saját költségükön kiigazították, s az őrizetet megszorították.

V. László és Cillej. (Székely Bertalan festménye.)

A király országgyűlést hirdetett Futakra, melyen Hunyadi László is jelen volt; ki a királyt meghívta Belgrádba az eddig történetek megtekintésére, s további intézkedések végett.

Már a futaki országgyűlés folyama alatt feltűnt, mit várhattak a Hunyadi árvák: László Belgrád parancsnoka, és Mátyás a királynak nemes apródja, mindketten beszterczei grófok;

Belgrád régi képe.

mert a rossz tanácsadóitól befolyásolt király, Ujlaki Miklóst, a Hunyadi ház esküdt ellenségét és vetélytársát nevezte ki a törökök elleni hadak fővezérévé; Cilley Ulrikot pedig — a leggyűlöltebb férfiut honunkban — Magyarország helytartójává.

Ezen utóbbi, hogy az ellene felingerült közvéleményt kibékítse, — mesterileg játszott színeskedéssel, Hunyadi Lászlót fiának fogadta.

Minő utógondolat vezérelte Cilleyt, azt egy — Brankovics Györgyhöz a szerviai despotához intézett, de elfogattatván — Hunyadi László kezeibe került levél tanúsította; melyben igéri, hogy az agg despotának mielőbb két lapdát — félreérthetetlenül a két Hunyadi fejét — küldend, a minókhöz hasonlókkal még egy szerviai fejedelem sem játszott.

Hunyadi László sejtván a tört, mely Cilleynek atyai kegye alatt rejtett, Belgrádba sietett azon ürügy alatt, hogy ott a király fényes elfogadtatására a szükséges készületeket megtehesse.

Cilley Ulriknak kineveztetése, nem csak a Hunyadi ház barátait, hanem általában véve a magyar főurakat felboszantotta; s mi szándékkal van a Hunyadiak ellen, az annál könnyebben tudva lőn, mivel az italt és dobzódást kedvelő Cilleyt meghittjeivel zajos lakomák alkalmával, saját vigyázatlan szavai elárulták.

Végre a király elhatározta magát feles kísérettel Belgrádba menni, s meg is érkezett Zimonyba.

Hunyadi László, hogy a legkisebb gyanura se adjon okot, a várban magában csak 500 lovast tartott meg, leghívebb embereit választván ki.

Hunyadi László, a királyt megelőző Rozgonyit, magyar lovas csapatjával, minden akadály nélkül beeresztette a várba, s a királyt a legnagyobb tisztelettel fogadta.

Mikor azonban az idegen keresztes hadcsapatok követni akarták a királyt, az ifjú parancsnok felvonatta a dobogót; kinyilatkoztatván, mikép a hon törvényei s a hadiszabályok egyenlően tiltják, ily fontos várba idegeneket bebocsájtani; s hogy őt és a már benlévő csapatokat, mint magyarokat illeti a tisztesség és kötelem, a király személye fölött örködni.

A király úgy látszott gyanu nélkül engedett a kényszerűségnek; de valóban nem volt nyugodt, sőt Cilley által régóta már, s közelebbről Fütakon felingereltetvén a Hunyadiak ellen, gyanuja nőttön nőtt.

Miként érintettük, Cilley el volt határozva a két Hunyadi megöletni, de mivel terve még Fütakon el lőn árulva, a Belgrádban létező urak a magók részéről meg akarták Cilleyt előzni, s csak jó alkalomra vártak.

Egy napon a Hunyadiak barátjai összegyűltek az ifjú beszterczei grófnak, Lászlónak lakában. Innen küldötte Hunyadi László Lamberg lovagot Cilley Ulrikhoz, hogy őt tanácskozáásra hívja meg.

Cilley Ulrik, talán élvén a gyanupörrel, páncélban s fegyveresen jelent meg.

Hunyadi Lászlót egyedül találta a szobában, s ez őt fegyvertelenül fogadta. Ugy látszik mindemből, hogy az összekocczás a két ellenség közt nem késett, — s Hunyadi László ennek következtében szemére lobbantotta Cilleynek mindazon töreit s ármánykodásait, me-

lyeket ez Hunyadi János ellen intézett; azután előmutatta Cilleynek sajátkezüleg Brankovichhoz irt levelét.

Cilley mindent tagadott; a levelet meghamisítotttnak állította, s oly büszkén és sértő kitételekkel felelt az ifjúnak, mikép ez béketűrését vesztvén, parancsoló hangon felszólítja

Cilley halála.

Cilleyt, hogy hivataláról tüstént mondjon le, s a melléje rendelendő őrizet védelme alatt — takarodjék ki az országból.

Cilley e szavakra haragra lobbánván kirántotta kardját, s a fegyvertelen Hunyadira rohant; kinek alig maradt ideje karjával feltartóztatni a fejének irányzott csapást.

Míg a két férfiú birkózva igyekezett egyik

a másik fölött előnyt nyerni; addig a már megsebesített Hunyadi László kiáltására, Szilágyi Mihály s többen az oldalszobából a viadal színhelyére rohantak.

Néhány percz mulva, a magát dühösen védő Cilley, átok és káromkodások közben halva rogyott a padlóra.

Hunyadi László, Szilágyi Mihály s mindazok, kik az irtózatos tényben részt vettek, egyenesen a királyhoz siettek.

Mindent nyílt őszinteséggel elbeszéltek, a mi történt, s a királynak szerencsét kívántak, hogy ily gonosz és veszedelmes embertől megszabadult.

A hír gyorsan elterjedett az országban, Cilley vesztének mindenki örült, de a valódi magyar jellem erkölcsi érzete, a gyilkosságot magát nem hagyta helyben.

A mi az ifjú királyt illeti, ez az első kínos meglepetés pillanata után, hirtelen legyőzte zavarodását és fájdalmát; s miután mindent megtudott, megbocsátott Hunyadinak és részeleinek, sőt rosszalva tevő hozzá, mikép Cilleyt rossz lelkiismerete arra bírván, hogy magát pánczéllal fődje, hibát követett el, midőn fegyvertelen ellen kardot rántott.

Ennyit aligha vártak azok, kik a királynak — nagybátyja összevagdaltatását hírül adták.

II.

De a király soha meg nem bocsájtott s engesztelt szavainak daczára, szive mély sebet kapott; csak időre várt — a megszokott, majdnem nélkülözhetlenné vált koros rokont megboszulhatni. E mesterileg titkolt tervében, főleg Garára, a nádorra, a Hunyadi-háznak egyik esküdt ellenségére számított.

Gara, hogy irigységét eltitkolja, másrészt pedig a Hunyadiakat eláltassa, leányát Hunyadi Lászlónak ígérte s ezt már mindenki mint Hunyadi László aráját tekintette.

Gara tanácsolta a királynak, hogy Lászlót — Temesvárra hívja meg.

Temesváron a Hunyadiaknak erős váruk volt, mely most is, bár más alakban s jelenben igen csinosan kiigazítva létezik.

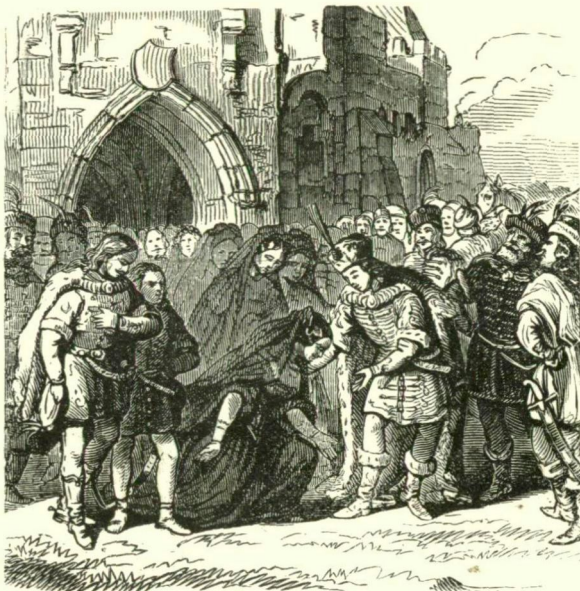
Gara így számított: az ifjak, főleg a már akkor fényes hivatalokat viselő László elbizottságukban valami ürügyet adandnak őket törbe keríteni.

Mikor a király és kísérete Temesvárra érkeztek, Hunyadi Jánosné mély gyászban alázat és tisztelettel fogadta a királyt várának kapuja előtt. Számos barátja a Hunyadi-háznak, az özvegy udvarhölgyei — mindnyájan mély gyászt öltöttek.

A magas nő, Magyarország egykori kormányzójának özvegye, térdre esett a király

előtt, s az üdvözlét utáni első szavai kegyelemért esdekelték fia számára. Az anyai szív előérezte gyermekei veszélyes helyzetét.

A király e megható perczben sem esett ki szerepéből; — felemelte Hunyadinét s egész

Hunyadi Jánosné László király előtt.

udvarának színe előtt megölelte. A kegyelemkérésre azonban nem adott egyenes feleletet, hanem Hunyadi János érdemeiről szólt s őt hőselelkű és szent férfiúnak nevezte.

Azután egész halmaz nagy értékű, aranynyal gazdagon himzett, díszöltönyt hozatott elő, s

azokkal Hunyadinét magát és fiait megajándékozta.

Az egész családnak, s kik ahhoz tartoztak, le kellett a gyászt öltetni. A király így akarta; s a király megérkeztét követő lakomákon, lovagjátékokban s tánczvigalmakban, mindnyájoknak fényes öltönyökben kellett megjeleneni.

Gara azonban nem jól számított; mert a Hunyadi ifjak nyílt, őszinte magukviselete, legtávolibb ürügyet sem szolgáltatott beléjük akadni.

Zajos, vidám színezetű napok voltak ezek; de nem képesek az elkeseredett özvegynek, s a fiait féltő anyának szívét megnyugtatni.

A király figyelmét e titkos bánat, e rejtett félelem ki nem kerülte, ez okon — s talán Garának magának tanácsára — jónak látta, a kibékülésnek ünnepies színt adni.

November 23-án, még azon évben, a király nagy pompával a vár kápolnájába ment. Hunyadi Jánosné, fia László s annak arája a nádor hajadona, a gyermek Mátyás, — mint szintén Gara László, Országh, Bánfi, és számosan az ország nagyjai közül kísérték a királyt.

Veronai Gábor, Hunyadinének gyóntató atyja s legjobb tanácsadói egyike — fényes egyházi ékben mutatta be az Isten áldozatát.

A mise után, az egybegyültekre, egy várt a legmeghatóbb jelenetek közül.

A király felkelvén mennyezetes üléséről, kezét nyújtotta Hunyadinének, s őt az oltár elé

László megesküszik a Hunyadiaknak. (Gyárfás Jenő képe.)

vezette. Azután megölelvén, kezét az evangéliumra tette, esküt tőn Isten színe s az oltár előtt, az Isten s minden szentek nevére, hogy Hunyadi Lászlónak s általában a Hunyadiaknak megbocsájt. Kimondá, hogy szívében harag nincsen, s nagybátyjának halálát soha és semmi ürügy alatt meg nem fogja boszulni a Hunyadiakon.

A király többet tett, s ha ezen egész ünnepély színlés volt — akkor többet a szükségesnél: mert Hunyadinét anyjának, fiait testvéreinek fogadta s nyilvánította.

Az eskü után a király karon fogva — a két Hunyadival, az özvegy kíséretében — újra az oltár elé járult, s annak zsámolyán együtt fogadván az úrvacsoráját, a frigy és béke örökre meg lőn erősítve.

Ez történelemben példátlan kegy, e nyilvános kibékülés, nem csoda, ha képes volt mind a nagyszívű özvegyet, mind a hitre s bizodalomra még hajlandóbb ifjú Hunyadiakat megnyugtatni.

De voltak, a kik világosabban láttak s ezek közül egyik, Veronai Gábor, — kinek kezébe tette le a király esküjét, óva intette az ifjakat főleg Garától, a nádortól.

Mielőtt följegyezniök, minő igaza volt Veronai Gábornak a Hunyadiakat óva inteni; itt találjuk helyén elmondani azt, mi Szilágyi Mihálylyal, az özvegy Hunyadiné bátyjával, történt ez időben.

Szilágyi Mihály, Hunyadi László helyett ideiglenesen Belgrádban maradván, Szemen-driával szemközt erődítéseket emeltetett; a fő és örök veszélyt, a törökök szomszédságát, pillanatig nem feledvén.

Ezen óvatosság szálla volt a szerviai despotának, a már ekkor nyolczvan évet túlhaladott Brankovics Györgynek szemében.

Elhatározta tehát magában, bár mi áron Szilágyi Mihályt, s annak öcscsét, Szilágyi Lászlót kézhez keríteni.

A merész hitlen terv csak félig sikerült.

Egy napon a két Szilágyi, kocsin, az új erődítések megtekintésére indult. Útközben Brankovicsnak lesbe állított lovasai hirtelen megtámadták őket; Mihálynak alig maradt ideje a kocsiból kiugrani s egy lóra felkapni; öcscsét már a kocsiban lepték meg az orgyilkosok s összevagdalták, Mihály megmenekült.

Brankovics drágán fizette meg e merényét; mert a helyett, hogy Belgrád hős védőjét elfoghatná, vagy a Cilley Ulrik féle lapdákkal játszhatna, a nemesis sarkában volt, s Szilágyi Mihály az övéhez hasonló csellel élt, de több sikerrel és eredménnyel.

Megtudván ugyanis, hogy a ravasz despota, dunamelletti várainak megtekintésére indult; Szilágyi néhány megbizott emberével elállta utját.

A Száva mellett, Kupinik közelében támadta meg Brankovicsot. Az agg férfiú vitézül védte

magát, de két ujjat vesztvén s ereje csökkenvén — Szilágyi őt elfogta.

Szilágyi azonban megkegyelmezett öcsce gyilkosának; életétől meg nem fosztotta őt, hanem roppant váltságdíjért szabadon bocsájtotta.

Brankovics visszatért Szemendriába, de sebeit s a vérvesztést csak rövid ideig élte túl; mert kilenczvenegy éves korában kiadta lelkét.

A Hunyadi-háznak ellenei, Brankovics elfogattatását s ennek következtében halálát is, — Hunyadi Lászlón, mint Belgrádnak valódi parancsnokán akarták megboszulni. Ez okon elhíresztelték, hogy Brankovics elfogattatása Hunyadi Lászlónak parancsára történt.

Gara azok közt volt, kik e hirt leginkább terjesztették. Míg a lovagias érzelmű László, a nádor jövődő veje, Gara házánál szinleg a legszivesebb fogadtatásban részesült; addig a büszke és ravasz nádor, ki miként Hunyadi Jánosnak dicsőségét irigylette, úgy most is a Hunyadi nevet körző fényt tűrni nem tudta, titkon szövetekezett Ujlaki Miklós, Bánfi Pál, Buzla Lászlóval a király főpohárnokával s Cerninnel a főlovászmesterrel; ezeken kívül Holczer, Turóczi Benedek, a híres Giskra, és többen egyességre léptek vele, s a Hunyadi-háznak végképeni elbuktatása el lőn közöttök határozva.

Mindez ki nem került Országh Mihálynak és Vitéz Jánosnak figyelmét; kik mint a

Hunyadi-háznak barátjai, meg nem szüntek — a király kegyében kissé elbizott ifjakat — a veszedelemre figyelmeztetni, mely őket fenyegeti.

Az ifjak ennyi intés és figyelmeztetés után, végre abban állapotok meg; hogy az udvart odahagyják és Belgrádba térnek vissza.

Hogy ezt teljes biztossággal tehessék 500—600 főből álló lovas csapatot tartottak készen, mely Temesvár közelében állomásozott s csak parancsra várt az ifjakat Belgrádba kísérni.

Mennyire tudta Gara az ifjú László előtt titkolni ármányait és cselszövényeit, világos onnan, hogy Hunyadi László egész bizodalommal elárulta előtte szándékát.

A nádor komolyan intette Lászlót, hogy az ijesztéseknek hitelt ne adjon, a király engedelme nélkül pedig semmi esetre se távozzék el Temesvárról.

Hogy az ifjaknak a víg udvari élet, a lovagias tornák, táncz és lakomák inkább tetszettek, mint a Belgrádbani mulatás, ez természetes; a tanács tehát összhangzásban lévén nyílt és bizó sziveik hajlamával — maradtak.

A nádor mindent megtudván, mi az ifjak részéről terveztetik; eljötnék hitte az időt, saját veszélyes tervét végrehajtani.

Semmi sem volt könnyebb mint a beteges, gyanura pedig igen is hajlandó királylyal elhitetni, hogy a Temesvár közelében állomásozó 500—600 fegyveresből álló csapat csak

azért van ily közelében, mivel a Hunyadiak a királynak élete ellen törekednek.

Egy torna alkalmával — így szólt Gara és szóltak többen: meg akarják támadni és ölni a királyt.

A királyra e gyanúsítás annyival kevesebbé hibázhatta el hatását, mivel Cilleynek halálát soha sem tudta valóban megbocsájtani.

III.

E közben a torna napja megjelent, Gara s a király emberei részéről a legéberebb figyelem kísérte az ifjak minden mozdulatát.

A torna reggelén, a két Hunyadi fényesen felkészülve, a vár felé intézte lépteit, hogy a királynak tisztelkedjenek s őt a tornára meghívják.

Még nem értek a várba, mikor őket a király fegyveresei hirtelen körülvették s foglyoknak nyilatkoztatták.

Mikor a király Budára jött Temesvárról, azonnal elfogatta Vitéz Jánost és Rozgonyi Sebestyént is. Ugyanazon napon Hunyadi László fejére ki lőn az ítélet mondvá.

Az irtóztatós ítéletet nyomban követte a végrehajtás.

Estve, tehát szokatlan órában, szemközt a Zsigmond király által épített várral, melyet a nép frispalotának nevezett el, lőn a vérpad

hevenyészve, melynek tetején a bakó várta az áldozatot.

Az áldozat nem késett.

Néma, megrettent nép vette körül az egész szent György terét.

A király, Gara a nádor, s többen a Hunyadi-ház ellenségei közül, a frispalota ablakaiból tekintettek le a sz. György terére.

Hunyadi László, a magas szőke ifjú, emelt fővel s bátor elszántsággal közeledett a vérpadhoz.

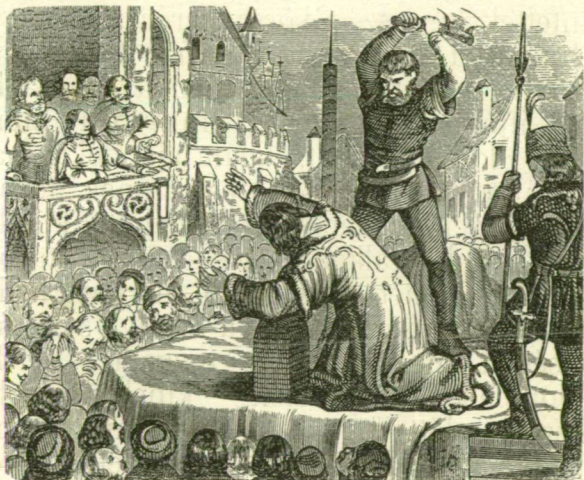
Az ifjún ékes bibor, aranynyal himzett hosszú dolmány volt, talán ajándéka magának a királynak, ki őt testvérének fogadta. Minden szema szép ifjún függött, közelben néma csend uralkodott; — csak a távolibb tömbekben lehetett rosszaló morgást hallani.

Mikor Hunyadi László a királyt s házának ellenségeit megpillantotta, megállt, s érthető hangon felkiáltott: «Isten — kinek nemsokára ítélőszéke előtt fogok állni — tanum, hogy még a mai nap reggelén kész lettem volna a hazáért s a királyért meghalni — annyira ártatlan vagyok!»

Azután a vérpadra lépett s térdre ereszkedett, hogy a halálcsapást elfogadja. A hóhér az ifjúnak szép szőke fürteit tolta félre, hogy annál biztosabb legyen csapása.

A hóhér egy vágást tőn, — azután még egyet, — s még a harmadikat — a nélkül, hogy Hunyadi László fejét el tudná nyakától választani.

A harmadik csapás után, az ifjú felegyenesedett, lankadva a vérvesztéstől s ingadozva intézte lépéseit a vérárvány azon része felé, honnan a királyt, a palota ablakai egyike mögött megpillantotta, bágyadt, de mégis érthető hangon kiáltott fel: «a törvény csak

Hunyadi László halála.

három vágást enged meg! — ezeket kiálltam — —» ekkor pár lépést tett előre, de hosszú öltönye bonyolódván lába körül, összerogyott.

Egy intésre a palota egyik ablakából a hóhér rávetette magát az ifjúra, — s fejét választotta el nyakától.

Igy bűnhődnek, kiáltott e pillanatban a ki-

rályi hirlő — az ország czimerével mellén és hátán : — így bűnhődnek a pártütők s a király ellenségei !

Igy halt meg törvénytelen ítélet után legnagyobb királyaink egyikének testvérbátyja — máj. 16-án egy keddi napon — a sz. György terén.

Öt nappal e rendítő büntény után, a király egy oklevél tartalmában, Hunyadi Jánosnak emlékét rágalmazta, Lászlót és Mátyást a gyermeket — hazaárulóknak nevezte, míg a Hunyadi-háznak ellenségeit — névszerint elősorolva — a király s a haza iránt érdemeket kivivott férfiaknak nyilvánította.

De nem így ítelt a haza, nem így Európa, s a történelem mind e mai napig, az élők s az utókor a gyalázat Kain jegyét süttették e vértettre.

Egyetlen Hunyadi élt még, Mátyás a gyermek !
A király őt az úgynevezett István tornyába

Hunyadi László sírköve
Gyulafehérvárt.

záratta, mely a várfalaknak; a mostani rudas-fürdő felé nyuló oldalán emelkedett.

Vitéz János, az esztergomi érsek ítélőszéke elé idéztetett; s a Hunyadi-ház többi hivei, elválasztva egymástól, börtönbe vettettek.

Mihelyt Szilágyi Mihály Hunyadi Lászlónak kivégeztetését megtudta, seregeit összpontosította s beütött Erdélybe.

Csekély kivétellel mindenki hódolt neki.

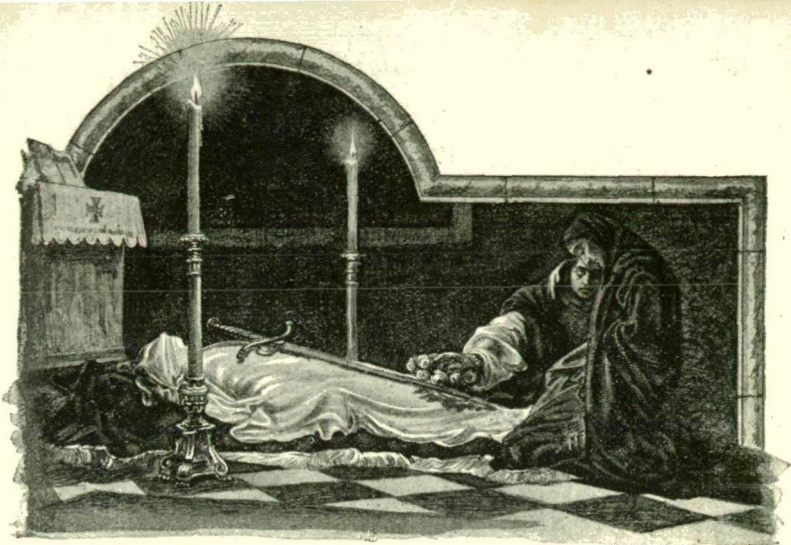
A királyt s a Hunyadi-ház ellenségeit e hír s az általános elégtelenség aggasztani kezdtek.

Ehhez járult egy más váratlan körülmény. Buda fölé egy napon rémitő égvihar borult; s ezt, s a sötétséget használva a Hunyadi-ház fogoly barátjai, egyen, Modránon kívül mind kiszöktek börtöneikből.

Mátyás és Modrán maradtak csak a király hatalmában.

De az ifjú király maga is megrettent, s Bécsbe sietett, hová Mátyást láncz nélkül, Modránt lánczokkal terhelve vitték utána.

Mátyást a guttensteini várba zárták, hol egykor a szépnek nevezett Frigyes volt fogva s halt meg.

Szilágyi Erzsébet fia holttesténél.

IV.

Miként Szilágyi Mihály, úgy az özvegy Hunyadi Jánosné sem hevert tétlen. Nem sírt e nő, nem panaszkodott, hanem Magyar- és Csehországban seregeket bérlett. Az elkeseredett anya nyíltan hadat izent a királynak.

A két első példáját rögtön követték a Báthoriak, Bodók, Székhelek és mások.

A polgárháboru kiütött; a király a felkelők ellen Giskrát s Ujlakit küldötte.

Mindkettő vitéz férfiú volt, kik mindent, mi tőlök kitelt, megtettek; — de bár itt-ott apró csatákban győztek is, nem bíztak magokhoz, s a királynak a békés kiegyenlítést tanácsolták.

Szilágyi Erzsébet a királynak békepontjait visszautasította, s mint győztes, Mátyásnak feltétlen szabadon bocsájtatását követelte.

Mindez nem nyújtott reményt békére, s végre III. Calixt pápa közbenjárása által is csak rövid hadszünetet lőn képes a király s a fölkeltek közt eszközölni.

A király e közben országgyűlést hirdetett, de erre az ország nagyjai közül majd senki sem jelent meg; — még a király hivei, Gara, Bánfi és Turóczi sem jöttek el.

Az ennyi bajtól körözött fiatal, de gyenge s megrendült egészségű királynak, aggódó tanácsosai, hogy hatalmas szövetség által orvosolják, vagy elhárítsák a közeledő bajt, a házasságot tanácsolták, jó előre megállapodván — Margitnak, VII. Károly francia király leányának — személyében.

A király, mint annyi másban, mire őt körözte birni igyekezett, ebben is megnyugodott, s a királyi hajadon megkérésére ment követség a legkedvezőbb válaszszal tért vissza.

Talán a francia király, kinek egész uralkodása küzdés és saját birtokának kivívása s védeése volt, épen azt remélte e szövetségből, mire V. László király hivei számítottak, — erőt — és szükség esetében segélyt.

Összekeelési helyül Prága tüzetett ki; bár a király ez időben Podiebrádnak, a később oly híressé vált királynak hűségében nem egészen

bizott, s sokan tanácsolták is, hogy Prágába ne menjen.

November elején László fényes kísérettel tartá bevonulását az agg cseh fővárosba.

November 21-én még a király derült volt; vidáman társalgott s igen jó étvágygyal evett; — annyira, mikép késő éji órában visszavonulván hálósobájába, még sört és cseh répát parancsolt magának hozatni.

Evés közben vidáman beszélgetett azokkal, kik őt hálósobájába kísérték.

Mikor mindnyájan eltávoztak, a király térdre ereszkedett s esti imáját mondta el.

Egyszerre rosszul kezdte érezni magát, s nyilalásokról panaszkodott egy cseh születésű komornokának. Ez azonban kérte a királyt, hogy feküdjék le, az álom ily esetekben a legjobb orvos lévén. Az ifjú király engedett az intésnek, de rövid egy órai álom után a fájdalom újra felriasztotta.

A komornok, a király újabbi panaszára, minden részvét nélkül, újra csak a pihenést ajánlotta. Így küzdötte át és húzta ki a beteg ifjú az egész éjet kinok és növekedő szenvedés közt.

Csak mikor megvirradott, szólították elő a királynak Bécsből magával hozott orvosait. Ezek megjelenvén — a király életét megmenthetlennek nyilváníták.

A király, miután a szentségekkel élt, égő gyertyát, — a hit symbolumát — vette kezébe,

s a miatyánknak e szavainál: «ments meg minket a gonosztól,» kiadta lelkét.

E válságos napon érkezett meg Bécsből az ifjú Hunyadi Mátyás, mint fogoly Prágába.

Mátyás a fogoly, e napokban kezdett nagyobb fontosságot nyerni; már Bécsben feltűnt éles esze, gondos nevelése; mely nem egynek az udvaroncok közül irigységét gerjesztette fel. Ez okon becsmérő gúnynak s elménczkedéseknek lőn kitéve. — Egykor az ifjú elvesztette szokott békétűrését, s azoknak, kik őt kinevették, erősítvén: mikép kissé igen jókor számított a magyar koronára, azt felelte: Igen, ha kiszabadulok király, s a ti királyotok is leszek.

V. László király igen szép ifjú volt, a világ gyönyörének nevezték őt a korabeli írók. Gyengesége, s ennek következtében ingatag jelleme, mely őt elébb Cilley Ulrik, később a Hunyadiház ellenségeinek — fájdalom igen könnyen hajtható eszközévé tette, főleg pedig nagy fiatal-sága — mert 18 éves korában halt meg, okozta, hogy rövid uralkodása alatt annyi igazságtalanság, annyi ballépés történt.

V.

Azok, kikre a király, eltávozásakor Magyarországól — a kormányt bizta, s kiket Podiebrád a király haláláról tudósított, a gyászhi-
rt

gyorsfutárok által az egész országban kihirdették.

E férfiak, névszerint Dienes az esztergomi érsek, Ágoston a győri, Vincze a váczai, Pál a boszniai püspökök, Gara László a nádor, Perényi János a tárnok, Országh Mihály a főudvarmester s ezeken kívül még Marczali János, Onodi-Zudar Simon a következő év első napjára országgyűlést hirdettek. — Azután mindnyájan Győrbe siettek, a teendők felől tanácskozni.

Mondva volt, hogy Szilágyi Mihály Erdélyt fegyveres kézzel foglalta el; hogy Szilágyi Erzsébet, Hunyadiné, seregeket toborzott s nyíltan hadat izent a királynak; — mind a kettőt a király halála még fegyverben találta.

De ha Szilágyi és Hunyadiné nem hevertek, a Hunyadi-ház régi s újabb ellenségei sem pihentek.

Két feje volt ezen utóbbi pártnak, Gara a nádor, kinek inkább, mint bárki másnak, volt oka a Hunyadi-párt túlsúlyát rettegni, s az állhatatlan, büszke és gazdag Ujlaki, kinek önbizottsága soha sem tudta békésen tűrni a Hunyadi-ház hatalmát és dicsőségét.

Gyengítette ezen — egyébiránt hatalmas — pártot főleg az, hogy annak két vezére, irígy s féltékeny szemmel örködött egyik a másik fölött.

Mindkettő királyságra vágyott. Gara mint nádor, e fényes főhivatalt tekintette termé-

szetes fokozatnak a legfőbbhöz — a királysághoz; a másik, roppant gazdagságát, a fényt, melyet üzött, azok seregét, kik utána éltek, s főleg agg családjának kitünőségét tekintvén — nem hitt magánál érdemesbet a trónra.

A Hunyadiak pártjában több egység volt. Szilágyi Mihály diadalmas fegyverrel kezében, s Hunyadi Jánosnak özvegye, a sértett nő s anyja, egy kézre s egyetértőleg intézték lép-teiket. Pártjuk naponként szaporodott, míg a Gara- s Ujlaki-párt már csak azért is csökkent erejében s egységében, mivel a pártfőnökökön kívül minden oldalról szaporodtak a trónkövetelők.

Első volt ezek közül Fridrik a római császár; azután VII. Károly a franczia király, leányának, mint V. László arájának — jogán, a lengyel király, a szász herczeg; kiki igyekezőn rokonságát bebizonyítani s jogát kiemelni.

Míg a Gara-Ujlaki-párt még az iránt sem volt tisztában, kit kellessék megválasztani királynak; addig Hunyadiné és Szilágyi régen határoztak: őket egyetlen gondolat, egyetlen akarat vezette: Hunyadi Mátyást emelni az Árpádok trónjára.

Roppant erő volt ezen egységben; s nem kell felednünk, hogy a nagy többségben, különösen a népben, imályt, kegyeletet megközelítő tisztelet és rokonszenv élt — a nagy Hunyadi János emléke iránt.

Az oly ifjú horvát és dalmát bánnak, Hu-

nyadi Lászlónak halála, a most serdülő Mátyásnak elzáróztatása, s az annyira köztiszteletű Hunyadinének anyai keserve, példás fedhetlen élete, meg nem szüntenek hatni s pártját számban és erőben növelni.

Szilágyi Mihály és Hunyadiné — az országgyűlés megnyitása előtt, nagyvárad püspök Vitéz Jánost, a Hunyadi ifjak egykori nevelőjét — Prágába indították Podiebrádkhoz, hogy ott Mátyásnak szabadon bocsájtását minden áron kieszközölje.

A nagyvárad püspök gyorsan s erélyesen eljár megbízásában, s még mielőtt a fontos királyválasztó országgyűlés megnyitvánék — mindent elvégzett Podiebráddal.

Mátyásnak királylyá választása oly népszerű eszmé volt, s oly hatalmas viszhanggal találkozott az országban, mikép már is mindenütt Mátyás neve hangzott.

VI.

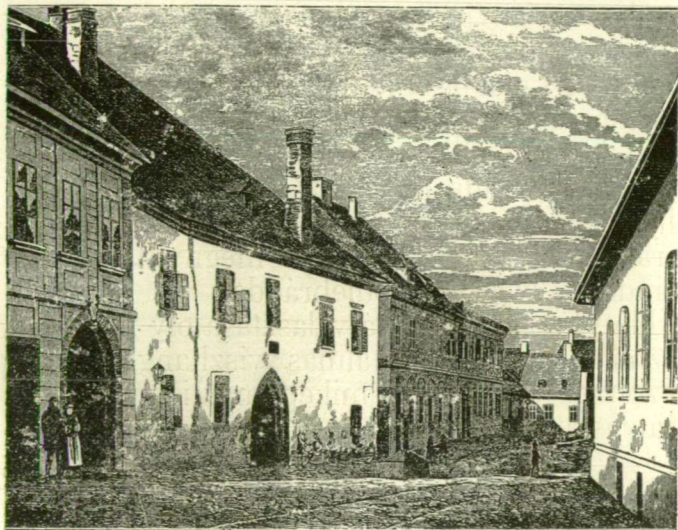
Itt van a legtermészetesebb alkalom, mielőtt történetünkben tovább mennénk, Mátyásról magáról tüzetesen szólnunk.

Hunyadi Mátyás, Hunyadi János és horogszegi Szilágyi Erzsébetnek második fia, 1443-ban

február 27-én reggel 3 órakor született Kolozsváron, Erdélyben.

Közhiedelem szerint az úgynevezett ó-várba vezető egyik utcának házában, hol — nem oly régen még, — e szöglesháznak falán egy

Mátyás király szülőháza Kolozsvárt.

szarvast lehetett látni zöld mezőben. A szarvas eltűnt s a megújított s kiigazított ház jelenben egy gróf Bethlen birtoka.

Valóban e házban lakott-e Hunyadi Jánosné, teljes biztossággal nem lehet erősíteni; de igen azt, hogy Hunyadi Mátyás Kolozsváron született, s gyermekevéinek egy részét ott töltötte;

mint szintén hogy nevelése is ott vette kezdetét.

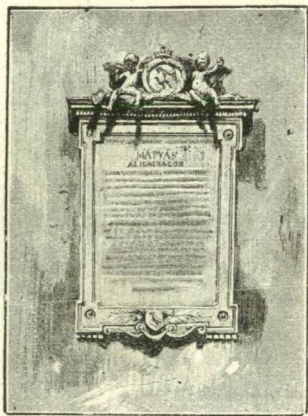
Vitéz János, kit már többször említettünk, Mátyás választásakor nagyváradi püspök, s ki pályáját mint Hunyadi Jánosnak udvari káplánja kezdte meg, volt a két Hunyadi gyermek első nevelője.

Mátyás már zsenge gyermekkorában kitűnt azon hirtelen felfogás által, mely a lángész osztályrésze, s azon tartékonyság, kitűrés által a tanulásban, mi kora érettségéről s komolyabb irányu hajlamairól — tanuskodott.

Mint gyermek még a komoly tudományokban, a classikai latin írók ismeretében, s idegennyelvek megtanulásában szintannyi képességet, mint szorgalmat mutatott.

Anyanyelvén kívül latinul, németül, a bolgár nyelven, törökül s lengyelül jól tudott beszélni.

A classikusok közt különösen kedvelte Liviumt és Curtiumt, annyira, hogy már mint király, gyakran lefekvés után még az ágyban is olvasta munkáikat. Julius Cæsar, Vegetius

Emléktábla
Mátyás szülőházán.

és Frontinus munkái hasonlóul kedves olvasmányai közé tartoztak.

A szentírásban annyira jártas volt, mikép abból számtalan helyeket a legnagyobb könyöséggel tudott idézni. Galeotti szerint a csillagjóslat rejtélyes tudományában is, mely akkor még nagy szerepet játszott — gyönyörködött, s találomra s babonás előhitre épült szabályait ismerte.

Igaz-e, mit hasonlóul Galeotti állít, hogy megelőzván Lavatert, az arcz vonásairól ítéletet tudott hozni az emberek tulajdonairól, nem merjük erősíteni; hanem elhallgatni nem akartuk.

Az ifjú sokoldalúságát bizonyítja tovább az is, a mit később fényesen tanusított, hogy az építés tanával is foglalkozott, s izlését olasz minták után képezte ki.

De miben korabeliei közt az első helyek egyikén állt, az a haditan, melyet szenvedélylyel tanulmányozott. Semmi sem volt képes az ifjút annyira fellelkésíteni mint hősieks elszánt tettek olvasása, vagy azon énekek és dalok, melyek ilyenekre vonatkoztak.

Már zsenge gyermekkorában, ha lakomák közben a kor szokásai szerint ily hadias dalok énekeltettek, evést, ivást feledett s arczkifejezése s taglejtései mutatták, mennyire el van ragadtatva.

Fegyverforgatásban, s testi gyakorlatokban már gyermekkorában párját kereste, s nála ügyesség és bátorság szövetkeztek.

Hunyadi Mátyás király

MÁTYÁS KIRÁLY LE

Wagne

HOLUBÁR LOVAGOT.

r képe.

Mint király az országban a legjobb lovasnak tartatott.

A tornákban ügyességét tanúsító egy adomának talán itt van helye.

Holubár — ismeretes tornalovag, alkalmassint cseh eredetű, megjelenvén egykor Budán, Mátyás király személyesen akarta megkísérteni, ha a lovag ereje és ügyessége megfelelő-hirének. — Miután Holubárnak, ki vonakodott a királylyal vívni, meg kellett esküdni, hogy vele úgy mint bárki mással vívand, s őt nem kimélandi: Mátyás kivetette őt dzsidájával nyergéből, s Holubárnak egyik karja el is tört. A király maga is ingadozott nyergében, de lován maradt. — Hogy a sérült lovagot saját költségén kigyógyította, magában értetik.

Ily lelki és testi kiképeztetés közben telt el részint példás életű, köztiszteletű szülőinek körében, részint távol tőlök 14 év. Mikor Hunyadi János László királylyal kibékült, Mátyás nemes apródi minőségben a királyi udvarhoz jött, kitüntetésből, vagy zálogként atyja gyanúsított hűségéért? talán az utóbbi állítás hihetőbb.

Vitéz János, özvegy Hunyadi Jánosné nevében, 40,000, mások szerint 60,000 darab arany váltságdíjban egyezett meg Podiebráddal, kitől, miként látjuk, Mátyást készpénzen

kellett megvásárolni, holott e dijszabásra Podiebrádnak semmi joga nem volt.

Ezenkívül a ravasz cseh kormányzó azoknak előérzetében, mik foglyára vártak, neki első nejétől Sternberg Katalintól született leányát, a még gyermek Katalint eljegyzette.

E közben Szilágyi Mihály, a maga s nővére Hunyadiné pénzéből fogadott tekintélyes sereget összpontosította s roppant tevékenységet fejtett ki.

20,000 lovassal tanyázott Pest közelében, kikhez még többen szövetkeztek naponként.

Miként a királyválasztás napja közeledett, Pest és Buda élénk, népes, zajos szint kezdett magára öltetni.

A két város megtelt az ország minden részeiből összeseregglő vendégekkel, az országgyűlés törvényes tagjait oda sem számítva. De nem csak az ország nagyjai s a nemesség, hanem a nép is minden oldalról a főváros felé vonult s azt betöltötte sokaságával.

A Hunyadi-háznak barátjai, a többiek közt a vránai perjel, a bátor szívű Székhelyi Tamás, Rozgonyi Sebestyén, Kanizsai László, Szent-Miklósi Pongrácz és többen gyakran tanácskoztak együtt, s mindnyájan abban egyeztek meg, hogy idegent semmi esetre sem fognak királynak választani.

Erőt adott e — már magában is hatalmas — pártnak ama vitéz, had és vésznek edzett alföldi és erdélyi nemesség, mely már Hunyadi

János zászlói alatt vívott, s melyet a Hunyadi névvel a tűzbe lehetett vezetni.

A Hunyadi-párt ellenségei, Gara és Ujlaki körül gyűlögtek. A budai vár Garának, mint nádornak kezei közt volt; s ezuttal annál biztosabb hely, mivel a Duna folytonosan zajlott, s a közlekedést a két város közt egyesekre nézve is életveszélyessé tévé.

De azért szemmel tartották Szilágyit és az özvegy Hunyadinét, jókor belátván, minő hatalmas párttal kellend megbirkózniok.

Mit akart Szilágyi s a Hunyadi-párt, a végczélt tudniillik, — ha mindenki sejtette is, de kimondva még nem volt.

Budán, hol magokat a Duna által tökéletesen védve hitték a Hunyadi-ház ellenségei, hasonlóul folytak a tanácskozások.

Lindvai Bánfi Pál, hatalmas férfiú s az osztrák határok közelében lakó nemesség e párttal szövetkeztek.

Itt a tanácskozásokban annyi tartalék-gondolat, annyi egyéni érdek jött munkásságba, mikép egyelőre csak egy volt képes e pártot szoros összefüggésben tartani; azon végzés tudniillik, melyben mindnyájan megegyeztek, hogy a választás előtt mindazokat, vagy meghatalmazottjaikat ki fogják hallgatni, kik egy vagy más indokból a királyi méltóságot követelik.

Hogy ilyenek számosan voltak és kik, mondtuk felebb.

VII.

Mig Budán javában folyt a tanácskozás, egyszerre egy éjjel olyan hideg idő lőn, hogy a Duna jege megállt s hirtelen kőkeményné összefagyott.

Mihelyt így a közlekedés a két város közt nyitva állt s összeütközésektől tartani lehetett, Szilágyi Mihály minden rakoncátlanság meggátlásának ürügye alatt egész Pestet, közről-közre, akasztófákkal s vérpadokkal vétette körül. Meg kell azonban itt jegyeznünk, hogy e sajátos módja a rend biztosításának, tekintélyes íróktól nem emlittetik és másoktól kétségbe vonatik. Például az egykoru Aenas Sylvius hallgat róla.

Szilágyi serege oly fenyegető állást vőn, s oly hatást gyakorolt, mikép senki sem merte Szilágyit intézkedéseiben megakadályozni.

Végre felvirradott január első napja, az országgyűlés ünnepiesen megnyittatott — a tanácskozások kezdetüket vették.

Ezen első bőbeszédű szakát az országgyűlés kezdetének, Gara László a szerfelett tevékeny Hunyadi-pártnak elzsibbasztására akarván használni, Szegedre sietett, hová tanácskozásra Hunyadinét és Szilágyi Mihályt meghívta.

Szilágyi, ki távol volt hatalmas ellenségét megvetni, sőt minden áron meg akarta őt nyerni, engedett a meghívásnak.

használván az alkalmat, csörgő kardokkal s csóvált kalpagokkal éljenezni keztek Mátyást.

Az ige ki volt mondvá. A nádor kedvetlenül bár, de látván, hogy ügye veszve van, nem mert többé ellenkezni; azért mint Magyarország nádorispánja — Mátyást Magyarország megválasztott királyának nyilvánította.

A rokonszenves választásnak hirtelenséggel terjedt el az egész országban, — mely lakomát ült, s tön nagy áldomást ősi szokás szerint.

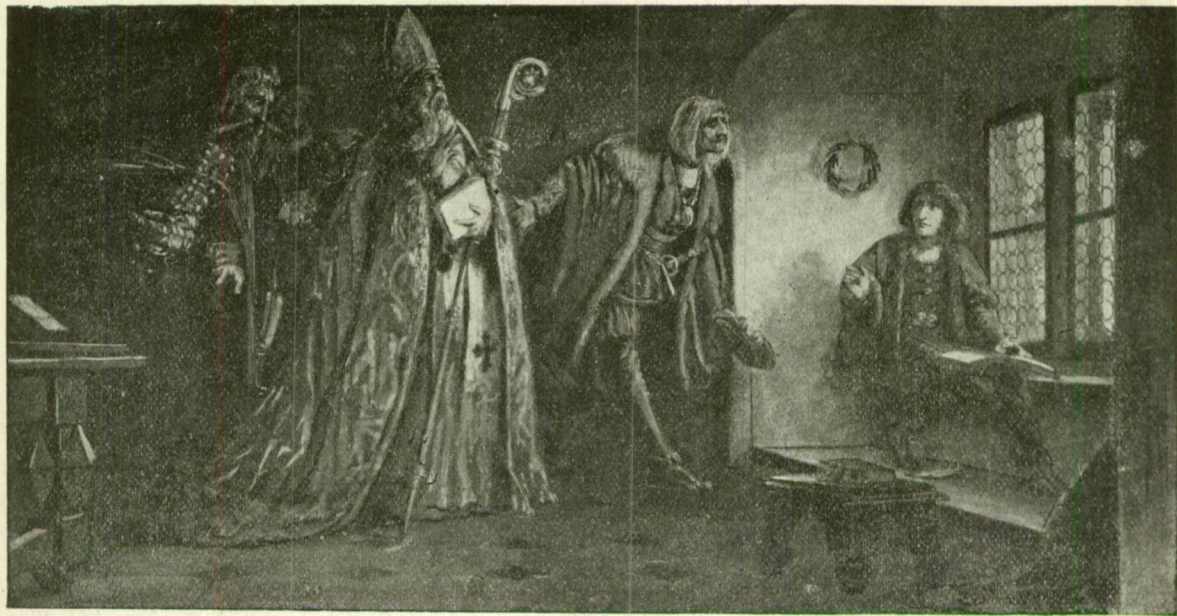
A hírnököket itt-ott megajándékozták s jól tartották.

Székely krónikája szerint a pesti gyermekek verseket hevenyésztek a választás örömére, utczán fel és le énekelvén :

Mátyást mostan választotta
Magyarország királyságra,
Mert ezt adta Isten nekünk,
Mennyországból oltalmunkra,
Azért mi is választottuk,
Mint Istennek ajándékát
Kitől Isten dicsértessék,
És örökké mondjuk: Amen!

VIII.

Még mielőtt az országos küldöttség Prágába indulna, a királynak hírül vinni megválasztását, s őt aztán az országba kísérni, több fontos intézkedés lőn szükségessé.

Mátyást a magyar küldöttség főkeresi Prágában. (Madarász Viktor festménye.)

Mátyás 15 éves, s így igen fiatal lévén személyes kormányzásra; az ország rendei a király anyai nagybátyját s érdekei legbuzgóbb előmozdítóját, Horogszegi Szilágyi Mihályt öt évre az ország kormányzójává nevezték ki.

Szilágyinak több, s ezek közt terhes feltetelekbe kellett az ifjú király nevében beleegyezni.

Mi e feltéti pontokból ötöt emelünk ki.

1-ször. A király köteles leend az ország védelmére saját költségén sereget tartani.

2-or. A nemesi banderiumokat csak rendkívüli szükség esetére veheti igénybe. A tulajdonképi felkelésnek, insurreciónak, csak a legsúlyosb veszély alkalmával leend helye.

3-or. Minden évnek pünkösdi napjára országgyűlést hív össze.

4-er. Köteles a pénzt mindig jó értékben veretni.

A többi feltételek közül csak még egyet hozunk fel, a legnehezebbek egyikét, hogy tudniillik a király, a nem rég óta épült és épülő rablóvárakat köteles leend lerontani.

Szilágyi Mihály mindjárt, e pontokbani beleegyezése után átvette a kormányt, a királyi városok, várak, s más erősített helyek azonnal átadattak a kormányzónak.

Az országgyűlés által kinevezett fényes követség megindult Prágába.

Podiebrád épen asztalnál ült, midőn Vitéznek gyorsfutár által előre küldött azon levelét

vette, melyben Mátyás királylyá választását tudtul adja.

Mátyás maga, a híres cseh kormányzó asztalánál ült, de annak távolibb helyén.

Mihelyt Podiebrád a levelet elolvasta, intett Mátyásnak s őt nyájas szavakkal felszólította, hogy jobbján foglaljon helyet.

Podiebrád fölolvassa Vitéz levelét.

Mielőtt még az ifju e szokatlan megtiszteltetés által okozott meglepetéséből magához térhetne, Podiebrád eként szólította meg:

— Mit adsz nekem Hunyadi, ha igen kellemes hírrel leplek meg?

— Nagy dolgok nagy jutalmat érdemelnek, felelt az ifju szerényen: — de én, a ki idegen

és hatalmad alatt vagyok, semmi fölött sem rendelkezhetem.

Ekkor Podiebrád felkelt üléséből s tisztelettel meghajtván magát Mátyás előtt, így szólt tovább:

— Üdv neked Mátyás, magyarok királya! — A mit én tőled kívánok, az hatalmadban áll, mert én barátságodat óhajtom és kérem.

Mátyás e váratlan felmagasztaltatás hírére, egyelőre szólni sem tudott, talán nem is hitte, míg végre anyjának hozzá intézett leveléből mindent megtudott.

Nem sokára ezután a fényes országos követség közeledett a Morva vize széléhez.

Február 5-én már a folyó partjához érkezett.

E követség tagjai voltak: Szilágyi Mihály a kormányzó, Rozgonyi János erdélyi vajda, Országh Mihály főajtónálló, Báthori István főtárnok, Rozgonyi Sebestyén főlovászmester, Marczali János sümegi főispán, Vitéz János nagyvárad püspök s többen.

Diszes, számos és hadi kíséret növelte e követség fényét és ünnepiességét.

Hogy a főszemély, az ifjú királynak anyja, nem hiányzott, magában értetik.

Mátyás király sem késett, s nem sokára a Morva túl partján fekvő strasnitzi kastélyba megérkezett.

Ünnepies kíséretének főszemélye Podiebrád Györgynek idősebb fia Victorin volt, — Podie-

brád el lévén ez időben foglalva, nem kísérhette rögtön királyi vejét.

Hiréül esvén azonban, hogy a Hunyadi-ház ellenségei lest akarnak intézni, s Mátyást törbe akarják ejteni, Podiebrád 900 főre menő lovas csapattal tüstént a király után indult, s éjtnapot egybevetvén, egy nappal Mátyás király után Strasnitzban megjelent.

Vitéz János fogadja Mátyást a határon.

Podiebrád megérkezte után, közte és Mátyás közt következő egyezkedés történt s már a hó 9-én alá is lőn írva.

Mátyás király felismeri, hogy Podiebrád vele egész letartóztatása ideje alatt illően és barátságosan bánt; mi okon örökös szövetségre kötelezi magát. Igéri e fölött, hogy leányát Katalint nőül veendi, s hogy ezen — elébb mint fogoly tett — ígéretét, most teljes sza-

badságában megerősíti; mihelyt egy év eltelte után Podiebrád a még gyermek Katalint, ígérete szerint Pozsonyba hozza, Mátyás őt udvarába fogadandja s ha a 42-ik évet betöltötte, vele azonnal össze is esküszik.

Podiebrád egy más oklevélben hasonló szelvényben nyilatkozik, s magát a szövetség megtartására kötelezi.

A hatalmas Giskra, kinek ez időben Kassa, Lőcse, Bártfa, Eperjes s több más városok hatalmában voltak, bár meghivatva Strasnitzba, ott meg nem jelent személyesen, csak küldöttjei által képviseltette magát.

A felebb említett aláírást, a 40,000 arany váltásdíjnak átadása Podiebrád kezeibe követte.

Végre a bucsu órája ütött, s Mátyás király csillogó kíséretével megkezdte diadalmenetét Strasnitztól Budáig; mert valódi diadalmenet volt ez — minőhöz hasonlóra ez időben a legkorosabbak sem emlékeztek.

A Morva balpartján, a magyar széleken, a fegyveres sereg volt felállítva.

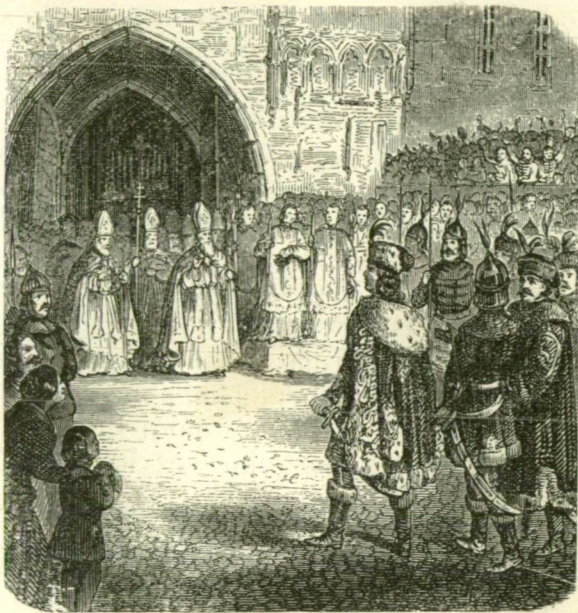
A királyt örömvihar fogadta.

A fegyveres nép leeresztette zászlóit, a dobok pörögtek, a trombiták harsogtak, s a fegyveres nép, miként a minden oldalról összesereglett nézőség, szenvedélyes éljenekben törtek ki.

Vitéz János, a kedves régi nevelő, a Hunyadi-ház egyik legrégibb barátja fogadta a királyt, mihelyt ez a Morva innenső partjára ért.

Ékes és tartalmas volt szónoklata.

Mátyás, classica neveléséhez méltólag, a legtisztább latinsággal felelt, röviden de meghatólag s meghatóttan.

Mátyás király fogadtatása a budai várban.

E jelenet tanui meg voltak lepette a 15 éves királynak méltóságteljes tartásától, s érettséget már ily zsenye korban tanusító beszédétől.

Általános véleménnyé lőn, mikép az ifjut Isten maga kormányra teremtette s hogy valóban királylyá született,

Minő nagyszerű és megható volt e jelenet, színtoly magasztaltságteljes színezet és hangulat kísérte útját egészen a fővárosig.

Ezen ut közben már számos alkalma lőn az ifju királynak, mind gondos miveltiségének, mind szeretetreméltó kedélyének tanúságait adni.

Merre a király haladott, a legtávolabb vidékiek összesereglettek, s az elragadtatás — fajunk erénye és betegsége egyszersmind — határt nem ismert. Az ifju király s annak csodás sorsa, megható megválasztatása, voltak az egész országban a társalgási tárgyak.

Igy jött Szakolczán, Nagy-Szombaton keresztül Esztergomig, a hol a már meggyengült jégnek daczára, minden baleset nélkül átszállt a Dunán, míg kíséretének s az útját körülözönlő népuszállynak egy része — a Duna balpartján folytatta útját.

Mikor végre Mátyás Budára megérkezett, első volt az esztergomi érsek, ki az egyházi diszben megjelenő lelkészeknek őt roppant kíséretétől követtetve — fogadta.

A kapu előtt, az ország nagyjai álltak, fényes ember-koszoru — ünnepies ékben.

Mikor a király a kapuhoz ért, a város birája s az egész tanács eléje járultak. A főbíró a város kulcsait nyújtotta át a királynak.

Azok közt, kik a királyt Budán fogadták, nem szabad az izraelita közönséget felednünk; mely egészen sajátos, keleti modorban tett ki

magáért, s az ünnepély fényét nem csekély mértékben növelte.

A királynak e fogadás annyira megtetszett, hogy országlása első évében már az izraelita közönségnek minden kiváltságát megerősítette.

A fogadtatás után Mátyás az egyházi és világi urak kíséretében a főegyházba ment. — hol a Téged Isten dicsérünk elénekeltetett.

Mátyás éremképe.

Az Isten házából jött végre — a Zsigmond király által épített, de be nem végzett palotába, melynek kapujánál Czobor Mihály a várnagy nyujtotta át a királynak a lak kulcsait.

Még aznap, s a palotában magában fogadta Mátyás az ország nagyjainak hódolatát, s esküdt maga hűséget — az alkotmánynak.

Úgyan e napon, az ut és hevélyek daczára, melyeket kiállt, még néhány törvényes tárgyat

intézett el, s oly igazságos és eszélyes ítéleteket hozott, mi az ily eljárásokban megöszült férfiakat bámulásra ragadta.

Ideje már, hogy Mátyásnak külsőjéről is mondjunk valamit. Nagy embereknek külsejük is érdekel bir, s ennél nem sok nagyobb látott a világ.

Mátyás királynak egyetlen fiatalkori képe létezik, a legkevesebbek által ismertette és talán sehol meg nem említve.

E fiatalkori kép éremalaku, s Brüsszelben a királyi levéltárban egy missalében látható, mely Mátyás király híres könyvtárából került s ereklyeként őriztetik.

Ezen kívül még öt férfiukori képe van a királynak, korabeli mindegyik, de nem hasonló egymáshoz.

E képek után sejdítve, s követvén azt, mit a Mátyás korabeli írók személyéről feljegyeztek, Mátyás középtermetű, széles mellű s hosszú dereku férfiú volt, mi okon, ha lovon ült, jóval magasabbnak gondolanda bárki.

Galeotti, kinél aligha valaki gyakrabban látta a királyt, neki rőtbarba haját, nagy s eleven tűzű szemeket, s egészséges piros arczszínt ad.

Mátyásnak egyenes görög jellegű orra, s kissé széles szája volt.

Megjelenése ritka hatálylyal birt s egész tartásában s tekintetében valami harcziás volt kifejezve, mi tiszteletet és tartózkodást idézett elő.

Mátyás király a munkát nem restelte, szeretett maga kormányozni; hol baj volt, vagy nagyszerű teendő, nem másokat küldeni s feláldozni, hanem személyesen s élete kockázatásával föllépni.

Jókor kelt föl, minden levelet maga olvasott el, s azokra vagy maga felelt, vagy a feleletet

Mátyás király czímere. (Turócy krónikájában.)

titkárai tollába mondotta, s aztán elolvasta — s kiigazította.

Minő jártas volt idegen s a magyarhoz a legtávolabb sem hasonló nyelvekhez, bizonyítja egy történelmi adoma, melyet hitelességeért fel akarunk itt jegyezni.

A lengyel király követei megjelenvén egykor Mátyás királynál Visegrádon, lengyel nyelven adták elő követségük igen fontos tárgyát.

Mikor kissé zavaros s nem a legrendezettebb előadásukat bevégezték, Mátyás király kérdést

tón, latin vagy lengyel nyelven óhajtják-e feleletét hallani.

A követek ezt udvariasan a király válaszára bizták.

Ekkor Mátyás azt, mit a követek két hosszú óra alatt össze-vissza beszéltek, röviden összevonta, lengyelül jobb rendbe hozta, s azon érveket, melyeket a lengyel követek követeléseik támogatására felhoztak, pontról-pontra megczáfolta úgy, hogy azok alig tudtak bámulatukból magokhoz térni.

A király nem szerette a szószaporitást, s minő laconi rövidséggel élt néha, bizonyítja a többek közt, a budai polgárokhoz írt — következő levele:

„Jó reggelt polgárok! — ha mindnyájan előttem meg nem jelentek, leüttetem fejeiteket.

A király».

IX.

A mi mindig — nálunk pedig talán előbb mint máshol — be szokott következni, itt is megtörtént; a szenvedélyes, szavakban túláradó magasztaltság s öröm, hála és kegyeleti ittasság — lejárta idejét; s az emberek örök bűne az önzés, kezdett itt-ott előtérbe lépni, vagy összebujni. Mátyás király nem volt még halott, hogy a magyar a dythirambokba bele ne fáradjon.

De ha e sokat szenvedett népnek teljes esz-

méletére volt szüksége, Mátyásra, a tapasztalatlan ifjura is — egyike a legnehezebb, legbonyolultabb feladatoknak várt, melyeket a történelem felmutathat.

Az utóbbi kisebb-nagyobb mértékben gyenge, az uralkodás nehéz mesterségét nem értő királyok alatt, Magyarországon az olygarchia — a főnemesség t. i. s annak az alkotmányszabta korlátokat túllárasztó kényurasága — annyira elhatalmasodott, maga az országlási gép oly laza szerkezetet nyert, mikép majdnem embe-rientuli erőre volt szükség a korlátokon túlcsapongókat, a korlátok verőczéi közt intézkedve féken tartani.

A Podiebráddali szövetséget sem tarthatta, az oly világos felfogásu, oly emberismerő Mátyás, az esetlegek minden lehető bonyolultai közben biztosnak.

Tudta mikép a roppant kincscsel biró főurak közepette, maga az ország — rossz kezelés következtében — mint állomány szegény, s hogy a Hunyadi-ház pénztára is üres, az utóbbi nagy áldozatok után.

Már pedig benn rendet hozni, a védelemre szükséges képességet előteremteni, erre pénz és sok pénz szükségeltetett.

Ezen kellett tehát mielőbb segíteni.

Mátyás király még azon évnek pünkösöd napjára országgyűlést hirdetett; a mit szándékolt — alkotmányos uton akarván eszközölni.

Hogy Szilágyi Mihálynak makacs, felsőségi hatását megingassa, már az országgyűlés előtt számos tárgyakban nagybátyja mellőzésével ítéleteket hozott.

Az első alkalmat önálló fellépésre — Szilágyinak utja Erdélybe — nyújtotta.

A kormányzó t. i. Hunyadi Lászlónak testét kivétette azon helyről, hova az — a közönséges gonosztévőkkel egy sorban — ásva volt, s Gyula-Fehérvárra kísérte Erdélybe. Az ifju hullája ünnepies szertartással takarítottatott el a székes-egyház kriptájába.

Mind e mai napig fölötte ékes márvány sarkophag nyugszik, Lászlónak fekvő, pánczélos szobrával.

El lehet gondolni, minő zajt ütöttek az ifjú királynak első önálló fellépései, főleg azon régi olygarcha családok közt, melyek soha sem tudták feledni, a kevés ősökkel bíró Hunyadi családnak felmagasztaltatását Mátyás királyban.

E dúsgazdag, nagy részt érettkorú főurak az ifjú tetteiben csak fiatal éretlenséget tudtak, vagy akartak látni.

De ha a többi alkalomra várt a király hatalmát lerázni, Szilágyi Mihály nyíltan ki merte mondani véleményét. — Mihelyt erdélyi utjából visszatért, s a távolléte alatt történetekről tudomást vőn, azonnal észrevette, hogy öcsce nem csekély hajlamot árul el az alkalmatlan gyámság alól szabadulni.

Szilágyi öcscsét hálátlannak, végzéseit, ítéleteit elhamarkodottnak nevezte.

Az ifjú király nagybátyjának kikeléseit béketűrőn hallgatta, nem jött indulatba, sőt igyekezett Szilágyit megengesztelni; — de elhatározása : személyesen uralkodni, erősebb lőn, mint valaha.

Ha Szilágyi Mihály az országot minden oldalról környező veszélyektől várta is, hogy öcscse előbb-utóbb tanácsára szoruland, sokkal mélyebben volt sértve, minthogy reá, azoknak panaszai, kik, miként ő, az oly ifjú királynak önfejlő föllépéseiből, veszedelmet jósoltak az országra — ne birtak volna hatással.

Jól számítottak tehát azok, kik Szilágyinak kedvetlenségét észrevévén, hozzája közeledni, neki hizelegni kezdettek.

Ez időben ha nem is nyíltan, két párt volt alakulóban: az egyik a király személye iránt felmagasztalt s hozzá feltétlenül hű; a másik az eléggületleneké, kik a megsértett kormányzót már-már magukénak nevezték.

Mátyás előtt e két, egymást hol előnynyel, hol hátránynyal ellensúlyozó pártnak létezése nem volt titok, a minő ifjú oly éles volt szeme.

E közben Podiebrád cseh királylyá választott, s miután így egyik szövetségese, arájának atyja hatalom és méltóságban nyert, addig III. Calixt pápa is nyíltan kifejezte megelégedését Mátyás király választásával.

Mindez az ifjú királynak hatalmát és tekintélyét növelte, s nagy előnyére lőn, ha nem jobbról meggyőzni, legalább megzsibbasztani elleneit.

X.

Mátyás mindez ideig meg nem koronáztatta magát, főleg azért, mivel a magyar korona Fridrik császár kezei közt volt. — Tudta igen jól, minő vallásos kegyelettel viseltetik a magyar nép Szent István koronája iránt, visszaszerezni tehát, vagy ha kell, vissza is váltani a koronát, ez lőn Mátyás királyunk szándéka; ki még saját személyét is kénytelen volt — igaz, hogy értékéhez mérve potom áron, — kiváltani Podiebrádtól.

Mátyás magához hívatta az országnak legbefolyásosabb embereit: névszerint Szilágyi Mihályt, Dienest az érseket, Vitéz Jánost, Rozgonyi Istvánt, Kanizsai Lászlót és Szokolyi Pétert.

Ezekkel tanácskozott a teendők felől:

Végre abban egyeztek meg, hogy egy követtség menjen Fridrik császárhoz, a koronát szelid módokon visszakérni.

Azon esetben pedig, ha a császár azt kiadni vonakodnék, a követtség fel lőn hatalmazva, neki azonnal hadat izenni.

Követekké Vitéz János s még ketten nevezettek ki.

Ha Mátyás király miként látjuk, egy igen fontos lépést megtőn, királyi méltóságának — a dicsövedzetet megszerezni; mások titkon egészen ellenkező irányban működtek.

Gara László, Ujlaki Miklós, Bánfi Pál, Palóczi László, s Sz. Györgyi gróf Zsigmond s ezeken kívül Baumkirchen és Hildeborn, az utóbbi kettő a császár szolgálatában, mi-helyt megtudták, mi légyen Mátyás királynak szándéka, közmegegyezéssel levelet irtak, kér-vén őt, hogy a koronát semmi áron ki ne adja kezei közül, mivel ők és hatalmas pártjuk azt ő felségének a császárnak saját fejére akarják tenni.

E levél a legjobbkor jött, és el nem hibáz-hatta hatását a császárra, kinek egy titkos óhajtását fejezte ki.

Ez oka, hogy Vitéz János és követtársai semmit sem végezhetek.

Hadat nyilvánítottak tehát a kikerülő felelet után, de a császár e hadizenetet, Mátyásnak alárendelt születéserei gúnyos célzásokkal viszonozza.

A követség sértetve, s eredmény nélkül tért vissza.

Fridrik császár ez időben egy szerencsés fogást tőn, mely még inkább megerősítette őt szándékában Mátyás királylyal daczolni.

Baumkirchen ügyessége által tudniillik ha-talmába kerítette a Cilley grófok örökségét Tót-s Horvátországban, Cilley Ulriknak özvegye

minden magyarhoni birtokáról lemondván a császár előnyére. Mivel pedig e birtok igen nevezetes volt, a császár befolyása Magyar- s főleg Horvátországra nézve növekedett.

Egy új tetemes súly nehezedett a császárnak e szerzeménye által Mátyás király vállaira, a nélkül, hogy ezt, annyi egyéb teendői miatt, képes lenne akadályozni.

Mindamellett az ifjú király nem csüggedett, s némi megnyugtatóására szolgáltak a császárnak viszályai Albert osztrák herczeggel.

Albert ugyanis betört az osztrák tartományokba, s azokat erőhatalommal elfoglalta.

XI.

Igen sokat feljegyeztünk már azon nehézségek és cselszövények közül, melyekkel Mátyás királynak mindjárt országlása kezdetében megküzdenie kellett, s még sem merítettük ki azoknak számát.

Wlád, az oláhországi vajda is sok gondot adott a királynak. A török segélye által jutván a vajdasághoz, tűzzel-vassal pusztított Erdélyben a Barcaságban. Már elébb e szörny, kit az oláhok maguk Czepelus-nak, azaz hóhérnak neveztek, 400 erdélyi s magyarországi lakost, kik Oláhországban tartózkodtak, összefogatott, egy csűrbe záratott, s azt rájuk gyújtatván elevenen megégettetett.

Mikor Erdélyben Szent Jakab kápolnája közelében reggelizett, a hozzá panaszszal járulókat pusztá mulatságból nyáršba vonatta.

Mátyás mindamellett, hogy dühösen fel lön e vadállat inkább — mint ember ellen ingerülve, nem volt képes vele egyéb, mint béke útján elintézni a dolgot.

Hogy Wlád kegyetlenségeit — feltűnő hajlama mellett ilyenekre, nagyrészt a törökök kegyének megnyerésére követte el, azon semmi kétség nincsen.

A királyllyal csak színleg kibékült Giskra, s alvezéreinek rablásai s erőszakoskodásai Magyarországon, épen ez időben minden mértéket meghaladtak, s naponként türhetlenebbekké lőnek.

A gyülevész martalóczokból összetoborzott sereg soha sem fizettetett; hanem e helyett lophatott, rabolhatott, a nélkül, hogy ez által parancsnokaitól kérdőre vonatnék.

Oly szemtelenekké váltak ezen brati-k, miként magokat, vagy zsebrákok, azaz kol-dusok, miként a nép őket csúfságból nevezte, hogy egész Pestig és Budáig portyáztak, a budai magasakról nem egyszer lehetett az általok felgyújtott falvak és majorok messzi vöröslő lángjait kivenni.

Giskra nemcsak erődítésekbe s várak építésébe akarta helyezni biztosságát, hanem személyesen elment Kázmér lengyel királyhoz, kecsegtetvén őt Magyarország koronájá-

val s mindenkép igyekeztvén arra birni, hogy Mátyás királyt megtámadja.

De mindamellett, hogy Giskra erősítette, mikép a lengyel királynak első fellépésére Magyarhon nagyobb része azonnal fegyvert

Zsebrák had.

ragad s vele egyesül, Kázmér elhatározottan visszautasította a cseh vezér indítványát.

Látván, hogy a királyt nem képes maga részére hajtani, egy újabb s a király által igen kedvezőleg fogadott ajánlatot tőn.

Kázmér ez időben háboruságban volt a német renddel, s Giskra magára vállalta a viszály békés utoni elintézését.

Giskra igyekezete nem sikerült e részben is, mert nem lőn képes békét eszközteni.

A hatalmas cseh lovag mindaddig meg nem hódolt Mátyás királynak s őt törvényes királynak nyíltan s elhatározottan felismerni késett.

Tudjuk, hogy e hatalmas cseh vezérnek felső Magyarország nagyobb része kezei közt volt. Hogy magát e birtokba mindinkább befészkelje s megerősítse, nem régiben két várat építtetett, Galgóczot és Vadnát.

Ezeket kemény őrizettel látta el s elhatározta, a — minden oldalról fenyegetett, s következőleg véleménye szerint, tehetetlen — királylyal dacolni.

Hogy a király mihelyt teheti, rablás és erőszak által szerzett birtokaiból őt kizaklatja, abban Giskra legtávolabbról sem kétkedett; de nem hitte még erre sem az időt eljötnnek, sem a király tehetségét képesnek.

A makacs cseh vezérnek világos szándéka polgárharczot előidézni, s aztán a zavarosban halászni, Mátyás királyt felboszantotta.

E veszedelmes emberrel akart tehát legelőbb végezni.

A királynak szándéka volt, Giskra ideiglenes távollétét használni, a pártütőt megelőzni, s egy hatalmas csapással véget vetni a cseh rablók botrányos üzemének.

Hogy ezt teljes erélylyel végrehajthassa, Podiebrádhhoz írt segélyért.

A cseh király — Mátyás saját e célra küldött pénzéből — elég gyorsan 500 lovast fogadott, s azokat el is indította Magyarországra.

Mielőtt ezek megérkezhettek volna, Mátyás király az országos tanácskozásban, nagybátyjának jelenlétében, a Hunyadi-háznak egyik leghivebb emberét, Rozgonyi Sebestyént nevezte ki vezérnek a cseh rablók ellen.

Rozgonyi magához vette e hirtelen gyűlt csekély számú sereget, s azonnal a felföld felé intézte menetét.

A városok előljárói s községei fel voltak a király által szólítva, hogy mindenben segítségére legyenek vezérének.

Hédervári László egri püspök, s híres hadi ember szövetkezett Rozgonyival.

Első hadi tette a két jeles férfiúnak Vadna elfoglalása volt, melyet Hédervári rohant meg. Rozgonyi a maga részéről, a legvakmerőbb rabló vezérek egyike, Walgatha ellen indult, s oly hirtelen rácsapott, mikép a csehek a magas hegytetőn épült, de még nem egészen bevégezett várba szorultak.

Walgatha, tartván attól, hogy a várat meg nem védheti, csekély őrizetet hagyott abban s a sereg többi részével kirohanást tőn.

Merész terve, bár tetemes veszteséggel, sikerült; mert csakugyan keresztülvágta magát a magyar seregen, s képes lőn Galgócz alatt Komorowszkiival egyesülni.

A csekély őrizet daczára, Hédervárinak három egész nap kellett, míg a daczos vár-őrizetet legyőzhette, s a vadnai rabló-fészket kezei közé keríthette.

Walgatha és Komorovszki Galgóczot is odahagyták, nem bizván a még be nem végzett várnak megvédhetésében, és sietve vonultak Rimaszombat felé. Hédervári sarkukban volt, s nem sokára utólérte őket.

A hőselelkű püspök mindössze 700 lovas fölött rendelkezhetett, de oly rögtön megrohanta a menekülő cseheket, hogy őket a hegységek szorosai közé nyomta.

Rozgonyi, ki a gyalogságot nem akarta hátrahagyni; — kissé lassabban haladhatott; de azért a maga idejében megérkezett.

Mihelyt a helyszínére jött, seregét több apró csapatokba osztotta fel s a Hédervári által már zavarba hozott cseheket több oldalról megtámadván, Szent-György nap táján tökéletesen megverte.

Számosan közülök a csatatéren maradtak, 250 fogoly esett a magyar vezérek kezei közé, s ezek közt maga a vakmerő Walgatha.

E gyors és elhatározó hadjárat után, Komorovszki a sereg romjaival tovább vonult, de embereit nem lón képes együtt tartani.

Minden irányban szétszaladtak ezek és keserves véget értek; mert a sok rablások és erőszakoskodások által felbőszített nép, egytől egyig agyonverte őket.

Komorowszki volt az egyetlen, kit jó lova s ügyessége megmentett.

E veszteség után a csehek, bár gyengítve, de legyőzve még nem voltak.

Számos, és részint erődített helyek maradtak felső Magyarországon birtokukban.

Mindazáltal a két magyar vezérnek gyors diadala nagy zajt ütött. A nép felbátorodott, az egész felvidék visszanyerte önbizodalmát, minden oldalról összesereglett s fegyverhez kapott.

Pünkösöd előtt három nappal, a két magyar vezér serege 5000 emberrel szaporodott a felkelő népből.

Magyar Balázs, jeles hadi ember, s a királyi csapatok egyikének parancsnoka, a néphez csatlakozott.

A nép nem késett a harcznak a hussita csehek ellen vallásos színezetet kölcsönözni. A zászlók s a harczosok vállai, keresztekkel ékesítették föl.

A csehek a többi közt Mislyét, kemény czövekelésekkel s földvárval erődítették körül, s igen védhető táborrá alakították.

A három magyar vezér Kassa felé sietvén, Mislyénél találkozott ujra a csehekkel s igen röviden bánt velök.

Az erődítést rögtön megrohanván, az, makacs védelem s miután az egész őrizet az utolsó emberig összevagdaltatott, kézre került.

Egyetlen ember nyert csak kegyelmet.

Gálszécsen, hova a mislyei csata után siet-

tek, hasonló sikerrel és szerencsével jártak el, s a várat rövid ostrom után bevették.

Jól átlátták a vezérek, mikép az egymást követő diadalok által okozott ittasságot nem szabad kijózanodni engedniök; ez okon a mindig növekedő lelkesedést felhasználván, s alig engedvén pihenési időt az egymást gyorsan követő hadjáratokban kifáradt seregeknek, — Patak alatt termettek.

De itt kemény oldatu feladat várt a magyar vezérekre, mert a csehek teljesen el voltak fogadásukra készülve.

Az itt-ott szétugrasztott cseh csapatok maradványai, mind Patakra gyűltek, hol ez időben Telefuz, a pataki s több várak birtokosa s Axamith, mindketten hírhedt rablólovagok, vezénylettek.

Erejük sem volt csekély; mert 2000 gyalogból, 500 lovasból állt, kiknek halál és győzelem közt maradt csak választásuk. E szám a folytonosan oda terengő martalóczok által naponta még növekedett.

A magyar vezérek, mihelyt az első ellenséges csatarendet megpillantották, támadóra fuvattak.

A harcz jó darabig kétséges volt, mert a csehek vitézül védték magukat a tulnyomó számú magyarok ellen.

De az utóbbiak mintegy gyakorlatában voltak a diadalnak, s e fölött csak oly vitézek, mint a csehek, s jóval nagyobb számmal; —

ha tehát a nehéz harcz kimenetele késett, a legszerencsésebben végződött.

600 cseh hullája hevert a csatatéren, 200 fegyveres, s Axamith a vezérek egyike fog-ságra kerültek.

Küzdelem Sáros-Patak előtt.

Rozgonyi parancsából, Walgatha, Axamith s a többi foglyok Budára indítottak, a királyhoz.

A szétugratott csehek, e nevezetes győzelem után hasonló balsorsban részesültek mint

társaik kevéssel ezelőtt, mert a felbőszült nép által ők is agyonverettek.

Telefuz s mintegy 200-an az elugrott mar-talóczok közül, megmenekedtek; de Hédervári pillanatnyi nyugalmat sem engedett nekik, s folytonosan üldözte őket.

Mig Telefuz a magas hegyfokon emelkedő, s ez időben bevehetlennek tartott sárosi vár felé intézte futását, Hédervári üldöző seregeivel Jászóig nyomult, s azt azonnal megszállotta.

A cseh vezérek egyike, Uderszki, volt a várnagy, ki a szigorú vigyázat daczára ki tudta játszani Hédervári s a zároló sereg figyelmét, s kiszökött a várból, mely másnap megadta magát s kapuját feltárta Hédervári előtt.

Sáros lőn most a magyar sereg kitűzött célja; — hová megérkezvén, rögtön az ostromhoz fogott, s a híres sárosi vár sem bírta magát sokáig védeni.

Ezen irtó harczban a veszélyes cseh rablók ellen diadal diadalt ért, s a hadjáratok oly gyorsan követték egymást, mikép alig terjedt el az országban Sáros elestének hire, már a berzevitzi várnak, hová Uderszki vetette volt magát, hódolata is tudva lőn.

Rozgonyi megsokalván a vért, melybe e harczok kerültek, alkura lépett az utóbbi vár őrizetével — melyet Uderszki szokása szerint szökve odahagyott újra; s az bizonyos ősz-szegért átengedte a várat a magyar vezérnek.

E várnak valódi tulajdonosa Berzevitzi

István volt, kit onnan a csehek kizaklattak. Mátyás király őt saját várának várnagyává nevezte ki, miután Berzevitz Rozgonyinak megtérítette a cseheknek fizetett összeget.

Giskra fő ereje Magyarországbán, mint általában a cseheké, e vakmerő gyors hadjáratok által, nagyrészt meg volt törve; e fölött nagy erkölcsi horderejük volt, mert bizodalmat gerjesztettek a fiatal király — s a magyar fegyver iránt.

Ez okon valánk kissé részletesbek e kort oly élénken rajzoló csehek elleni harcok leírásában.

Miután így láttuk, minő szerencse kísérte a királynak ugyszólván első nagyszerű fellépését, oda érkeztünk, hol a török hatalom elleni küzdelmeket fogjuk leírni.

Hogy ezt tehessük, s a rendet megtartsuk, egy kis előzménynyel kell előadásunkat megkezdenuk.

XII.

Mindamellett, hogy Hunyadi János annyi nevezetes győzedelmet vivott ki a törökök ellen, s ezeknek a magyar korántsem volt egyedüli ellensége, e hatalom félelmesen növekedett.

Főleg Mátyás király uralkodása óta, Rác- és Moldvaországokban félelmesen kezdett terjeszkedni.

A szerbiai despota Brankovics György, ki a Kupiniknál Szilágyi Mihálytól kapott sebnek következtében, miként mondtuk, meghalt, egy volt azon emberek közül, kiknek jellemzésére — a francia íróknál a nevetségig modorra vált antithesiseket lehetne használnunk. Erély, szilárdság, roppant tevékenység és kitartás szövetkezett e férfiuban, szünni nem akaró sorozatával a cselszövényeknek, álnokságnak s az eszközök lelkiismeretlen választásának a kitűzött célra. Nagy mindenütt, hol hatalmát növelni, befolyását terjeszteni, ellenségét megtörni, csalni, vagy legyőzni kellett; ezen embernél gyengébb és gyávább saját szenvedélyeivel s nagyravágyásával szemközt — alig létezett.

Brankovics Györgynek öt fia maradt, világtalan mindegyik, mert Murát török császár kiszuratta szemeiket.

Az uralkodás idősb fiára Györgyre szállt, de vak lévén, a kormányt és gyámságot anyja Kantakuzén Irene, fénypéldánya a nő szenvedélyeknek s cselszövényeknek, vezette.

A napvilágtól megfosztott Brankovics fiúk közt nemsokára egyenetlenségek támadtak, melyek alkalmul s ürügyül szolgáltak a török nagyvezér Mahomednek, beütni Rácországba s azt elfoglalni.

A nagyvezér fia, Mahomed bég, sokkal közelebb volt Magyarországhoz, minthogy megállhatná ott is kissé megkísérteni szerencsáját.

Beütött tehát a termékeny temesi bánságba, s egész Temesvárig haladott mindenütt pusztítva és rabolva.

Temesvár alatt azonban a magyar sereg készen állt elfogadására, s őt istenesen megverte; bár a bég által elhurczolt számos foglyokat meg nem menthette.

A dicső atyának, Brankovicsnak egyik fia, Lázár, kit anyja legkevesbbé szeretett, hogy az özvegytől megmenekedjék, mérget vegyített a salátába, s anyját megölte. Testvérei megrettenvén, összeszedték hirtelen kincseiket s kiszöktek az országból.

Lázár egyedül maradott s első dolga volt, a török szomszéddal kibékülni; mi ha nem is könnyen, de 20,000 darab arany adó ígérete után végre sikerült.

Lázár nem sokáig élte túl a Kaim-tettet, mely által a hatalmat kezei közé kerítette, ő is meghalt, nem tudni miként, s neje azonnal elfoglalta a kormányt.

A rácok vagy szerbek azonban nem nagy bizodalmat érezvén a nőkormány iránt, Mahomed nagyvezérnek öcscsét, Mihályt, kínálták meg a despotai hivatallal.

Mihály ez időben Lázár özvegyének udvarában tartózkodott, ki mihelyt értésére esett, miben mesterkednek alattvalói, megelőzte őket.

E nő igen jó iskolában növekedett, s a szinlést jókor sajátjává tette. Azért semmit el nem árulván, Mihályt ebédre hívatta magához,

de mihelyt ez megérkezett, a nő körülfogatta s vasra verette.

Ez meglévén, Mátyás királyhoz küldötte, s mindenkép igyekezett követői által az ifjú királynak kegyét és pártolását megnyerni.

E közben az uralkodásból kiszorított György, ki Mahomedhez menekült, nénjével Márával szövetségben, s ennek befolyása által támogatva, a török császárhoz folyamodott segítségért.

A császár kedvezően fogadta a kérelmet, hanem saját előnyére, s nem a szegény vák Györgyére intézte el az ügyet.

Györgynek minden jogáról le kellett a török császár részére mondani; — ki egyébiránt Márának özvegyi tartást rendelt.

Most már a török császár maga lépett föl Lázárnak özvegye ellen.

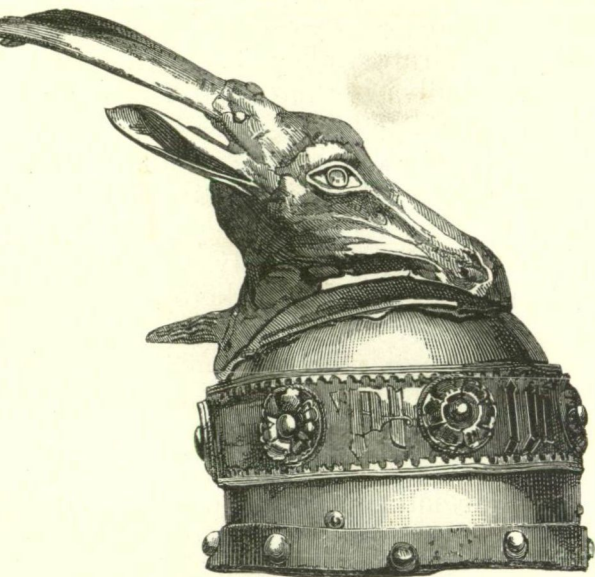
A nő megrettenvén ily hatalmas ellentől, azon árut, t. i. országát, melyet György a török császárnak eladott, — a maga részéről a római pápának ajánlotta fel.

Hogy pedig magának barátokat szerezzen, leányát Máriát, a bosnyák király természetes fiának adta nejeül.

A pápa a keresztény valláshoz szító özvegynek e hódolatát elfogadta; érdekében levén a keresztény vallást mind inkább terjeszteni.

Ez időben a török hatalomnak egy félelmes ellensége volt, az albániai fejedelem, a híres Scanderbég. Ez is hódolt a római pápának, s tőle kért és várt segélyt és pártolást, a tár-

tományát folytonosan zaklató és fenyegető törökök ellen. A római pápa ezen ajánlatok után, mindinkább elérkezettnek kezdte hinni az időt, a törököknek félelmesen terjedő hatalma ellen komolyan föllépni.

Scander bég (Cagriota György) sisakja.

Mátyás királyra, mint az ország helyzeténél fogva legérdekeltebbre fordította figyelmét.

Már a király választásakor, hozzá intézett levelében igyekezett a pápa részint vallási érdekekben, részint a leghizelgőbb szavakat használván, Mátyást arra bírni, hogy a török

hatalom végmegbuktatására segédkezet nyújtson; most egy újabb levelet küldött Budára.

E levele a kereszténység fejének, nem jött kedvező időben.

Láttuk, hogy Fridrik császár a visszakövetelt koronát megtagadta Mátyástól, s a követek hadizenetét gúnyos és becsmérő szavakkal fogadta. Mátyás király, miként felebb mondotuk, fel volt indulva s már hadat izenvén, gyorsan tévé készülleteit.

A pápa levele másként is rossz időben jött; mert a török császár Mátyást hadszünettel kínálta meg.

A békeajánlatot Mátyás király nagyrészt a hőslelkű Scanderbégnek köszönhette; ki nem régiben egy nagy győzelmet vívott ki a törökök ellen Uzánkájánál, melyben nem kevesebb mint 30,000 török hulla földte a csata terét, s ezen kívül 1500 került fogságba.

A római pápa, e győzedelemben is a kereszténység diadalát látta, és semmit sem akart elmulasztani, Mátyás királyt üdvös elhatározásra bírni.

Ez okon a magyar karok és rendekhez is intézett egy hasonló tartalmu felszólítást.

Még itt sem állt meg, s az anyai érzelmeket és befolyást is igénybe vette s a vallásosságáról ismert özvegy Hunyadinénak is írt.

Szilágyi Mihályt és Vitéz Jánost is felszólította a pápa, külön hozzájuk intézett levelek

által, hogy a törökökkel kötendő békét minden módon igyekezzenek megakadályozni; — kiemelvén mindezen iratokban a kedvező alkalmat a kereszténység örök ellenségének megbuktatására.

A király e válságos helyzetében a körülményeknek és viszonyoknak, összehasonlítván a különböző érdekeket, arra határozta magát, meg nem sérteni az akkor annyira hatalmas szentszéket; s ez oka, hogy a töröknek hadszüneti ajánlatát visszautasította.

Mátyás király kincstára apályban volt, seregeinek száma sem felelt meg a tornyosuló veszélyeknek; de az ifjú király sem tudta mi a csüggedés, tett tehát, a mennyit tehetett, s Szilágyi Mihály parancsot vőn, annyi erővel, mennyit összpontosítani képes, a közelről fenyegetett Alsó-Magyarország védelmére sietni.

XIII.

Míg a király így mindent elkövetett a közelgő vészt készülve fogadni; másrészt fényes udvartartása, a közelébe gyűlt számos tudós s idegen, finomabb miveltsége a társalgásra, iлдényekre, szokásokra nézve is jötevé befolyással voltak.

Mátyás király nagy szellemének nyomai az egész országban látszottak; olyan volt ezer baja s küzdelmei közt is, mint a nap sugárjai,

melyek a legsötétebb fellegek daczára világítanak és melegitenek.

De különös figyelmének tárgya, a főváros az agg Buda volt. Lehetlen azon átváltozásról világos fogalmat adni, melyen e város, Mátyás király uralkodása alatt átment.

Mátyás a királyi laknak építéséhez fogatott. Olaszországból, különösen Rómából, hol ez időben a művészet új lendületet nyert, jöttek szobrászok, festők, építők s számosan a munkások közül is. S bár nem csekély feladat volt Zsigmondnak tornyokkal ellátott várszerű kastélyát — ama kor súlyos, de megható mérvében építve, összhangzásba hozni Mátyás királynak olasz minták után kiképezett ízlésével, bár a tömör szögletes góth alakzatok a classikai római styllal, a formák kerekességével, az oszlopfőték és párkányzatok ékítéseivel szembe-
szökő ellentétet képeztek; mégis e palota, mikor az állványok, s állások rostélyzata alól kiburkolódott, s mint egész; rajzolta le nagyszerű alakzatit a légben, csodás szépségűnek tetszett még azok előtt is, kik Róma ősi reme-
keinek maradványai alatt növekedve, az olasz építészet művei közt nőttek fel. S ez nem hiuságunk szava, kik Mátyást hazánk fény-
korával annyira szeretjük azonosítani, hanem ama kor íróinak összhangzó vallomása. Meny-
nyire kedvelte a király a festészetet, tanusítja az, mikép saját udvari festője volt, egy kar-
melita atya Fra Philippo Lippi; ki egyszers-

mind a diszitményezési s szobrászi osztályt is vezette.

A királyi lak külön városrészt képezett s magas, hadias tekintetű körfallal öveztetett.

Minden e nagyszerű palotában úgy volt intézve, hogy bármi rossz időben a szabad léget lehetett élvezni.

Széles folyosók, tornácok, a szép egyszerű ioniai oszloprendnek főtéivel, a régi mythos rézből öntött, vagy márvány szobraival, a karcsu oszlopsudarok közt, sétául szolgáltak, s tág szemlét nyújtottak a Pest felőli mérhetlen látkörre, s túl a regényes budai hegysegekre.

A laknak kapuit szobrok ékesítették, melyek közt mint legfeltűnőbbet a Zsigmond császárét jegyezzük fel, Ország Mihály nádornak ajándékát, ki az őt pártoló Zsigmond iránti hálájának e tanuságát adá.

Minő megható volt a királyi laknak külseje, szintoly fény s izlés terjedt belsejében.

Mindenütt keleti bársony, velencei selyem szövetek, aranyozások, tükrök, s gazdag gyűjteménye az arany és ezüst edényeknek, billikomoknak, drága fegyver-diszitményeknek, czi-mereknek és képeknek.

Mindezekből a mi legdrágább, legszebb, leg-ritkább.

E fényalakban volt letéve ama híres könyvtár is, melynek egyes kötetei kincscsel értek fel, s mind e mai napig, a hol egy vagy más

példány az enyészettől megmentetett, kegyeletesen — s ereklyeként őriztetik.

Akkor a nyomtatás művészete még fel nem találtatott, csupa leírása a munkáknak pergamenre, s az e mai napig eleven színeiket megtartó fáradságos, részletes szorgalmu rajzok — roppant pénzbe és sok időbe kerültek.

Mátyás király, a ki tudta, mikép a jó könyv magában is kincs, külsőleg is tanúsította a tudomány s hasznos, mint érdekes ismeretek iránti kegyeletét és előszeretetét.

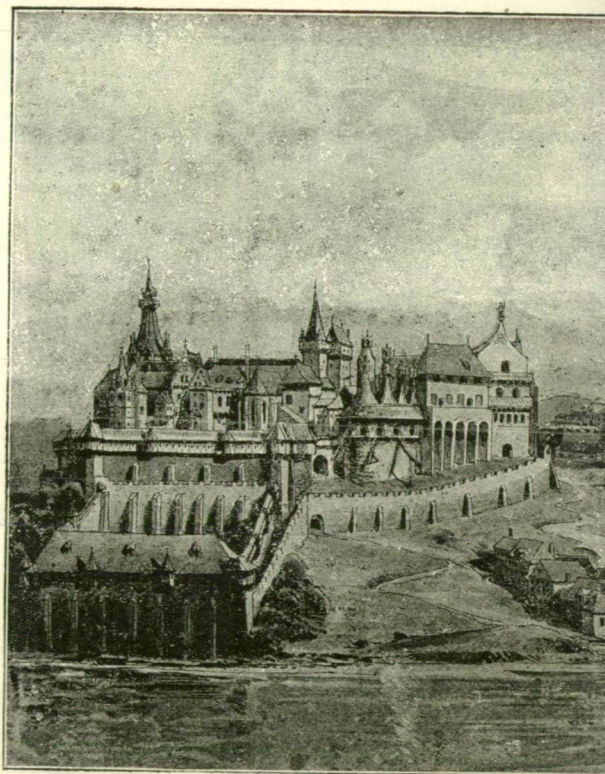
E könyvek, mind selyembe, bársonyba, vagy finom pergamenbe voltak kötve, ezüst, arany kapcsokkal ellátva, arany szélekkel s néha drága kövekkel ékesítve.

A királynak kedvencz mulatóhelye volt e könyvtár, melynek állványain igen jól tudta a járást, s szokása volt állításai bizonyítására, egy vagy más könyvet előhozatni könyvtárából — kijelölvén a helyet — hol arra találhatnak.

A Krisztinavárosi regényes völgy, a közeli hegyek harántékaival, gyönyörű kertté volt alakítva; hol tavak szelid hattyukkal, szobrok, árnyas séták terjedtek; s kényelmes sziklafokozatok könnyíték a fel- s alá járást.

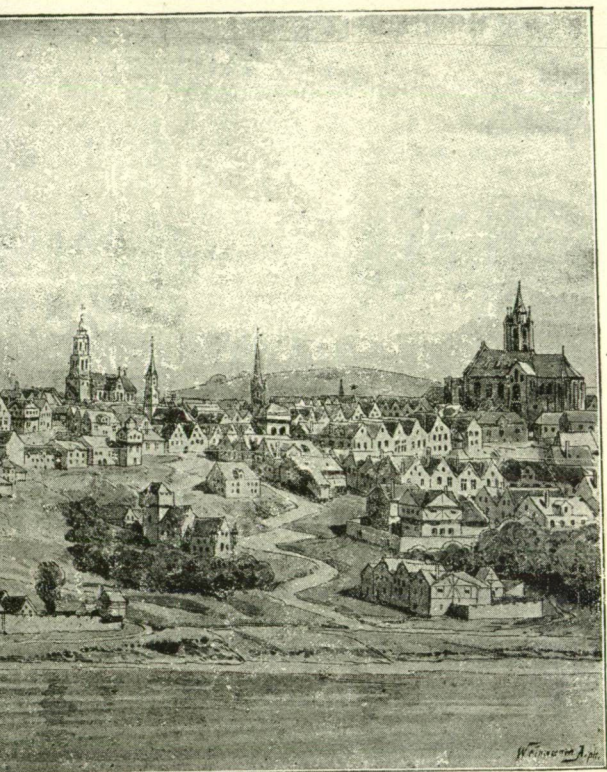
Ez volt egyik kedves mulatóhelye a királynak, hol vendégeivel sétálni és társalogni szeretett.

Hogy mindarra, a mit itt röviden vázoltunk,

Hunyadi Mátyás király

BUDAVÁRA

S IDEJÉBEN.

s főleg az építészetre, nem kell korunk mérveit s fogalmait alkalmazni, annyira modorra vált ismételni — mikép elégnek tartjuk itt csak azt mondani, hogy ez magában értetik.

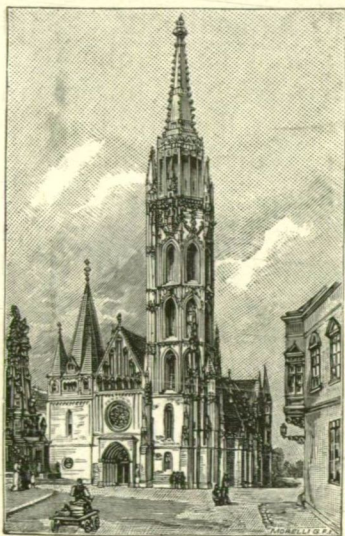
Hogy pedig a jelenkor embere is meghatóttan, talán elragadtatva, szemlélné mind-
ezt — ha az idők s az emberek el nem rombolják — arra elég a lipcsei vagy brüsseli régi terekre egy pillanatot vetni. Említve volt, hogy a király Vitruviust ismerte, s hogy az építészet mesterségét másokkal is megizléltesse, Bonfin által egy, ez időben megjelent olasz munkát az építészetről, latinra fordítattott.

Vegyük a fényes királyi lakhoz, azon pompát, melyet az akkori urak űztek, a roppant számu cselédeket, kocsikat, a Mátyás király által legelőször használt ruganyos hintókat, s azon életzajt, mely mindezt kísérte és övedzte.

Az Olaszhonból Budára szállított s a király költségén tartott zenészeket, énekeseket, vig énekesnőket s egész sereg színészt, — már a milyenek akkor lehettek — bohóczot, szemfényvesztőt, s nem fogjuk tagadhatni, mennyi élénkséggel s érdekekkel kellett az udvari életnek birni.

De van még valami, mit nem lehet hallgatással mellőzni annak, ki Mátyás korát rajzolja.

Ez ama rokonszenves, patriarchai háztartás, mely főleg a király uralkodásának első éveiben, oly kedves, magyaros színt öntött egész körözetére. Míg a szép nyájas Podiebrád Katalin, Mátyásnak hajlamból drága neje élt, — a

Mátyás-templom, Budán.

király ritkán lakomázott egyedül, számosokat, az ország nagyjai s a jelesebb idegenek közül meghívott asztalához, termeibe, benső körébe; s a dús fénynek közepette is a király a magyar szivességnek, ősies egyszerűségnek példájával járt elől.

Később midőn a szeretett jobb életre szen-

derült, s az állományi érdekek által indokolt választásu Beatrix, a nápolyi királynak leánya lőn Magyarország királynéja, sok változott, a király háztartásában és ildényeiben.

Minő lendületet nyert Magyarországon s közvetve a király befolyása által a kereskedelmi osztály, bizonyítja az, hogy már ez időben Budán, Pesten, Pozsonyban, s Nagy-Szebenben Erdélyben, számos tehetős kereskedési házak léteztek, melyek Velenczével, Firenczczel, Frankfurttal, Nüremberggel, Boroszlóval és Krakkóval összeköttetésben voltak.

A főurak nagy részét a fényüzési czikkeeknek, már a hazai raktárakban vehették.

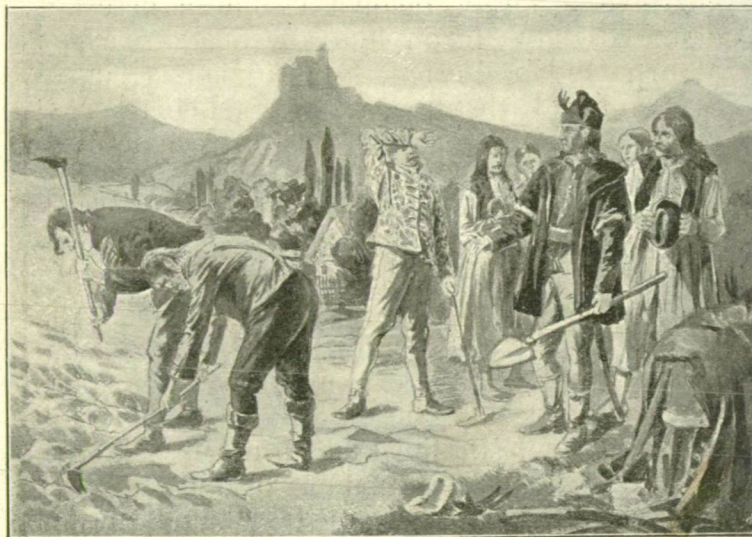
Arany- és ezüstmívesek, gombkötők, szabók, szűcsök nagy számmal léteztek, és czéhekkel birtak; mint szintén fegyver- és másféle kovácsok, asztalosok, ácsok, kádárok s lakatosok, mely utóbbiak közül néhány toronyórákat is készített; miként később a lőcsei toronyórát egy Miklós nevű lakatos mester készítette s számos mások.

Toronybeli, fali és zsebórák, a királyi palotákban, Budán, Visegrádon, s a tehetősebb egyházi és világi urak közt, nem tartoztak már ritkaságok közé.

Mátyás király az eddig hanyagul s hiányosan kezelt bányászatot is előmozdította az által, hogy mindenkinek, ki bányanyitásra engedelmet kért, ez vonakodás nélkül megadatott.

Mátyás szerette a népet, s a nép ezt igen

jól tudta; miként azt is, hogy igazságtalan gyötretéseért bátran és sikerrel folyamodhatik a királyhoz, kiről tudva volt, mikép a sarczoló s önkénykedő birtokosokat ki nem állhatta.

«Elég ebből ennyi, urak!»

(Mátyás király Gömörben.)

Gömörben még mutatja a nép ama hegyet, hol az adomák egyik leghitelesebbike szerint, Mátyás király egykor, fényesen megvendégelte kíséretét s a vidéki urakat; a lakoma után pedig jóltartott vendégeinek mulatság színe alatt egy-egy kapát adatott kezébe, maga is elővévén egyet.

Azután felszólította őket, hogy kapálják meg a szőlőt, maga elől járván jó példájával: anynyira, hogy a karcsu, ép fiatal király messzi maga után hagyta a pohos urakat a munkában.

Mikor az utóbbiak már alig birtak haladni, pár össze is rogyott, Mátyás felkiáltott: Elég ebből ennyi urak: meggyőződhattetek, hogy mennyi fáradságába kerül a szegény népnek, melylyel ti olykor mint ebbel vagy lóval bántok, kiszerezni a pénzt, pazar lakomáinkra!

XIII.

Szilágyi Mihály, mikép felebb láttuk, az alföldi seregek vezényletével volt megbizva, az országgyűlés után tehát oda sietett vissza.

A nem legjobb kedvű, makacs, önfejlésében, mint hiuságában megsértett s következő ingerlékenyebb Szilágyira az alföldön bozszantó hírek vártak.

Hogy arról a mi hallott s mi reá várt világosabb fogalmunk legyen: emlitsük meg itt, mikép Szilágyi Mihály, Hunyadi Lászlónak kivégeztetése után, a beszterczei grófságot, mint Mátyásnak örökségét — ennek nevében — el akarta foglalni; de a beszterczei várnak rakoncátlan őrségétől sokkép felbozszantott s felingerelt nép által csufosan visszaveretett.

Szilágyi nem volt azon ember, ki ily kudar-

czot képes lenne feledni; s ha az akkori idők kényszerüségéi miatt nem is tudta azt rögtön visszatörlni, csak időre várt ezt később megtenni.

Mikor Szilágyi az Alföldre érkezett, megtudta, hogy a beszterczei szászok szét akarják a várat rombolni, s boszut terveznek a gyűlölt őrizet ellen.

Szilágyi, a heves, hirtelen haragu ember, e hírekre egy oly hibát követett el, mely hadvezérre nézve, a mellett hogy bűnös, becstelentő is.

Odahagyta — tudniillik — a király által kijelölt állomást s az országnak a török elleni védelemre szánt úgy is csekély serege egy részével beütött Erdélybe, s mielőtt a szászok álmodnák, Besztercze falai alatt termett.

Itt csak a boszú ingerét követvén, a lakosság nagy részét összekonczoltatta, s Beszterczét négy végén felgyújtatta.

Megtudván pedig, hogy a nagy-szebeniek Besztercze segítségére jöttek, a lehamvasztott városból egyenesen a szebeniek ellen indult.

Épen ez időtájban a szebeniek s más szász helységek, hősiezen viselték magukat; mert egy 3000 főből álló portyázó török csapatot megtámadtak, s szétvervén azt nem csak a rablott zsákmányt elütötték kezeiről, hanem feles keresztyén foglyot is kiszabadítottak.

Épen e diadalt nyert csapattal találkozott Szilágyi, s azt rögtön üzőbe vette; de a sze-

beniek feltárván az üldözöttek előtt kapuikat; Szilágyi utól nem érhetette őket.

Szebent sem lőn képes bántani, mert a polgárság fegyvert ragadván erős körfalai mögött, megtudta a várost védeni.

Soha hir kedvezőtlenebb pillanatban nem érkezett, mint Szilágyi Mihály kegyetlen felépésének hire, Mátyáshoz, oly válságos pillanatokban, mikor, inkább mint valaha, közérzelemre s maga iránti rokonszenv felidézése volt szüksége.

Nem volt senki, ki ily tények után a királyt engesztelésre merte volna felszólítani; sőt Szilágyi Mihálynak számos ellenségei, még olajat öntöttek a tűzbe, hallatlan véteknek nyilvánítván azt, hogy Szilágyi alföldi fontos állását képes volt személyes boszujának és érdekének feláldozni.

A királyt is főleg ezen utóbbi tette nagybátyjának boszantotta fel; bár a szászok ellen elkövetett kegyetlensége nem kevésbbé haragította.

Mátyás, szokott módja szerint, hol veszélyt látott, személyesen kereste azt fel. Maga sietett a még hátralévő seregekhez az alföldre, hogy a hon gazdag magtárát minden esetleg ellen fődözze.

Mihelyt a király Szegedre érkezett, parancsot küldött Szilágyinak, hogy előtte megjelenjék.

Mátyás királyt egyébiránt nem csak ezen

utóbbi tettei Szilágyinak boszantották fel, hanem szive mélyebb és fájóbb sebet kapott.

Mátyás királynak tudtára esett, hogy nagybátyja titkon ármánykodik ellene.

Újlaki, Gara és többen, Szilágyi Mihálynak, számos feltűnő tulajdonai mellett, hiuságát és büszkeségét is jól ismerték; azért mihelyt közte s a király közt idegenséget és hidegülest vettek észre; mindenkép azon voltak Szilágyit pártszándékaiknak megnyerni.

Ki Szilágyit sértett büszkesége oldalán kerítgette — nyert pöre volt.

Gara és Újlaki czélt értek. Julius 26-án összejöttek Szilágyival Simontornyán. Itt a három hatalmas férfiú szoros baráti egyezkedésre lépett, nem csak személyesre, hanem pártjuk érdekében is.

Mindezt Mátyás király, miként mondtuk, jól tudta, s az alig 17 éves ifju, a hadnak edzett, nagy tekintélyü férfiut, azon elszánt-sággal s férfias bátorsággal várta, mely jellemének csodás erejét, igazságérzetének tántoríthatlanságát bizonyítja.

Mátyás, ki Szilágyit annyiszor kimélte már, azon véglethez jutott, hol a király, egyenes ellentétbe jött Mátyással az emberrel, Hunyadi-val, Szilágyi unokaöccsével.

Két hatalmas kötelesség ütközött össze. Mátyás talán hajlama ellen, de bizonyosan nagy s férfias erőfeszítéssel a kettő közt a nehezebbet, de igazságosabbat választotta, s feledte,

hogy rokon, mikor be kellett bizonyítani, hogy király tud lenni.

Szilágyi a parancsnak engedett; de számos fegyveres kísérettel jött, melyet azonban a közelebbi helységben hátrahagyott.

A király a Tisza partján várt reá.

Szilágyi bizván felsőségében, melyet öcscsével annyszor tudott éreztetni, egyedül s bátran lépett a király elé.

Szilágyi, távol attól hibáit felismerni, maga fordult a király ellen, s nem csak a csehektől kiszabadítását, hanem királylyá lett választását is büszkén magának, nem az ifju érdemének tulajdonítván, magát mind abban, a mi történt, feljogosítottának, következőleg ártatlannak nyilvánította. Azután Mátyás hálátlanságát illetlen, és sértő szavakkal lobbantotta szemére.

Az ifju király szemtől szembe lekorholtatván attól, kit közbéke bontásban, sőt maga elleni szövetségben utól ért; érezte, hogy a jövő percz elhatározásától függend, ha a nemzet őt képesnek találandja-e királyi méltóságát fentartani; vagy elég gyávanak ítélendi arra, hogy eszköz legyen oly ember kezében, kinek önfejűsége a király legüdvösebb intézkedéseiben az örökös sértő, ütköző követképezte.

Ez határozott, a minő fiatal volt Mátyás, oly méltósággal parancsolta nagybátyja elfogatását.

De nem volt láncz kéznél, melyre az aggvitézt verethetné.

Ekkor Szilágyi Mihály, ha a jelenlévők közül többek történelmileg feljegyzett állításának hitelt akarunk adni, gúnyosan felkiáltott: vannak lánczok kocsimban, melyeket jótéteményeimről elfeledkezett öcsém számára hoztam magammal.

Hogy a király had és országos cselekvényekben öszült bátyját lánczra akarta veretni,

Mátyás elfogatja Szilágyi Mihályt.

kegyetlenség volt; melyet a magáról megfeledkezett öregnek utóbb idézett szavai után is, ha csakugyan mondotta azokat, nem tudunk más, mint kegyetlenség néven nevezni.

A király szoros őrizetet rendelt melléje s rögtön a világosi várba küldötte.

Vannak kik állítják, hogy Mátyás a világosvári két várnagynak Dóczi és Lábatlannak parancsot küldött Szilágyit kivégeztetni.

Annyi igaz, hogy ez meg nem történt; s ha a király első hevében ily parancsot adott is, azt visszavonta.

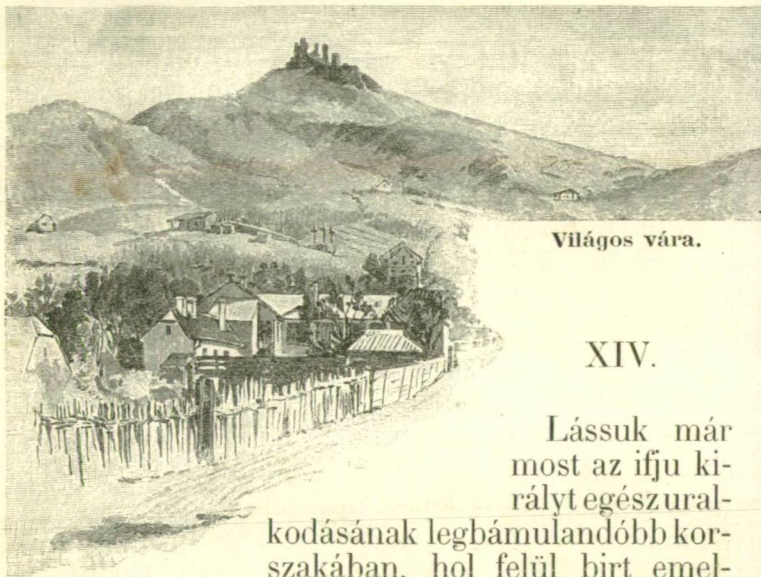
Mert Dóczi a királynak szóbeli parancsát vévén, nem mert ily fontos ügyben addig semmit tenni, míg a királylyal személyesen nem szól, azért Szegedre sietett, s miként Szilágyival Világoson bántak, eléggé tanúsítja, hogy sikerrel járt.

A történelem azonban e parancs valóságát nem hozza tisztába.

Szilágyi elfogattatása nagy hatást gyakorolt azokra, kik Mátyásban még mindig a gyermeki korból alig kilépett ifjút tekintették. Mindenki átlátta, hogy Mátyás a legszorongóbb körülmények közt is képes leend királyi méltóságának tiszteletet szerezni. Különösen jól hatott ez a szászokra, kik a király gyors igazságkiszolgáltatásában elégtételt s okot találtak kiengesztelődésre.

Bonfin szerint, St. Angeli közbevetése engesztelte meg a királyt s birta az első parancs visszavonására.

A király Nándorfehérvárra (Belgrádba) sietett; honnan a rendeknek írt: tettét s annak indokait megfejtvén, mint szintén értésökre adván, hogy az ország határainak bejárásával van elfoglalva.

Világos vára.

XIV.

Lássuk már most az ifjú királyt egész uralkodásának legbámulandóbb korszakában, hol felül birt emelkedni mind a viszonyok nehézségein, mind a folytonosan növekedő akadályokon, melyekről az eddig elmondottak után is elég világos fogalmunk lehet.

A királyt, kinek minden külhatalom ellensége, részint irigye volt, ez időben egy új érzékeny csapás érte, legőszintébb pártolójának, talán barátjának halála: Az átszenderült, az elaggott III. Calixt pápa volt; kinek bár mindig az egész keresztyénség fölötti pápai hatalom s a szorosan értett vallási érdekek voltak vezetői, tagadhatlanul sokat tett Mátyás király uralkodásának megerősítésére.

A pápa kincstárában a törökök elleni harczra szánt 115,000 db. aranyat találtak; jele annak,

minő segélyforrásra lehetett ez oldalról számítani.

Augusztus 20-án, a meghalt pápa helyét egy hazánk történelmében gyakran említett, híres férfiú, Aeneas Silvius, II. Pius foglalta el; családi néven Piccolomini. Az ujon választott pápa 53 éves volt s a conclaveban hallatlan egységével a szavazatoknak nyerte el a hármaskoronát.

Mondjunk valamit e nevezetes férfiról.

Aeneas Piccolomini fiatal korában költő volt.

Később Fridrik császár örökös tartományaiba ment át.

Fridrik császár a még fiatal lelkeszszel Baselben ismerkedett meg, s őt udvarába vette.

Aeneas Sylvius sokáig volt a császár oldala mellett, ki őt nem csak bizalmával tisztelte meg, hanem fokról-fokra fölemelkedésének az egyházi méltóságokban hathatós eszközlője lőn.

A pápa Mátyást ünnepiesen elismerte magyar királynak, s őt jó indulatjáról bizonyossá tette.

Ez időben a már felebb említett régi bajok nem csak meg nem szüntek egészen, sőt súlyban növekedtek. Mert Szilágyinak elfogattatása hirtelen felkarolt ürügyül szolgált a Hunyadi-ház régi ellenségeinek, nem csak Fridrik császárt, ki erre igen is hajlandó volt, újabb reményekkel kecsegtetni; hanem pártjukat hatalmas szövetségesekkel növelni.

Mondtuk felebb, mikép Garának és Ujlakinak

sikerült Szilágyi Mihályt megnyerni. E pártfőnökökhöz csatlakoztak még lindvai Bánfi Pál főajtónálló s a bazini és szent-györgyi grófok, — László, János és Zsigmond — Mátyás kevéssel ezelőtt a szakolczai és nagyszombati várak kapitányait erőszakoskodásaik miatt megfenyítette; ezek tehát használván az alkalmat, egy kövön fujtak a békétlenekkel. Kanizsai László és Miklós, Elderbach Berchtold, Ujlaki rokona, Baumkirchner András, ki már felebb említve volt, jelenben pozsonyi gróf, Vitovecz János a tótországi bán s a Magyarország nyugoti részén lakó nemesség a Gara-Ujlaki párt-hoz tartozóknak tekinthetők.

Mátyás a törökök előhaladásával szemközt, kik már Szerbországban Pristinát elfoglalták, minden erőből törekedett — a cselekvéseit folytonosan akadályozó, sőt azoknak nyilvánosan ellenszegülő pártosok ellen — egy hatalmas csapást tenni.

Egyszerre a király erélyes parancsa következtében, mindazok, kik a haza s Mátyás elleni cselszövényekben s titkos tanácskozásban részt vettek, hivatalaiktól megfosztattak, s így befolyásuk eszközeitől is. Ezt Mátyás főleg Vitéz Jánosnak régi nevelőjének s ez idővel teljes bizodalmával bíró nagyváradi püspöknek tanácsára tette.

Az elmozdítottak helyeit a király rögtön leg-hivebb embereivel töltötte be.

Guthy Ország Mihály tárnok, a nádori mél-

tóságot nyerte; Rozgonyi Sebestyén, a cseh rablók legyőzője, erdélyi vajda lett; Lábatlani János és Pakos János székely grófokká neveztettek ki.

Ezeken kívül a hivatalaiból elmozdított horvát és dalmát bánok helyét, Horvátországban Losonczi László és Bodó Gáspár, Dalmáthonban Szobi Péter és Speraschich Pál foglalták el.

Rozgonyi Sebestyént, e napok hőjét, s a Hunyadi-ház föltétlen hívét, a király a cserépi várral ajándékozta meg.

E közben a még mindig háborgó csehekkel a hadszünet ideje lejárván, a király Rozgonyi Sebestyén helyett, a hadias egri püspököt, Hédervári Lászlót, s onodi Zudar Simont nevezte ki vezérekké, ráparancsolván Bártfa városára, hogy mindenben segítségükre legyen.

Igy a főbb hivatalok egyszerre hű és tevékeny kezekbe jutottak; — Palóczi László, ki az országbirói magas hivatalt megtartotta, Mátyás hive és kedves embere volt.

XV.

Ha a király ellenségeit, talán e hatalmas, de igazságos fellépés által szaporította, annyi igaz, hogy ellenségeinek bátorsága csüggedett, s kárukra igen hamar észrevették, minő emberrel van dolguk.

Mátyásnak ellenben önbizodalma nőtt, s ily.

hű emberektől körülvéve, bátran tekintett a jövő elé.

A király folytonosan szemmel akarta leg-hatalmasabb ellenségét, a törököt tartani; ez okon legtöbbet Temesváron mulatott.

Itt hirdetett országgyűlést még az év deczember havának 6-ikára. Minden megyének négy követet kellett küldeni.

A király folytonosan elfoglalva kormányzási ügyeivel, az országgyűlése után, különösen az erdélyi szászok iránt mutatkozott kegyelmesnek, s igyekezett őket teljesen megnyerni.

Még ez évben az új pápa Mátyást meghívta Olaszthonba tanácskozásra, — mit kellessék a törökök kiirtására tenni. Ugyane gyűlésre meg voltak a császár, s a francia király is hiva.

Mátyás és Podiebrád, kiknek a pápa kétszer írt, kikben legtöbbet bizott, beegyeztek ugyan a pápa tervébe, de személyes megjelenésük lehetlenségéről tudósították őt.

Ezalatt Garai és Ujlaki nem szüntek a király ellen ármánykodni s tudva volt Mátyás király előtt, hogy a németujhelyi várban összejöttek Fridrik császárral is, — bár az utóbbinak lassúsága miatt minden elhatározó eredmény nélkül.

Mátyás a pápát fölszólította ugyan, hogy a császárt ellenei fondorkodásaiért megintse, de maga sem hevert; seregeket gyűjtött, híveit magához parancsolta, kik nagy számmal jöt-

tek, még a titkon Gara és Ujlakihoz szítók közül is.

E nagyszerű tanácsgyűlésben Mátyás király késznek nyilatkozott lemondani a trónról, ha az országnak benne bizodalma nincsen; elég tér maradván hazafiui kötelessége teljesítésére beszüterczei grófi minőségében is.

De a jelenlevők lelkesedéssel nyilatkoztatták ki, mikép csak őt akarják királyuknak felismerni s készek életüket, vérüket adni, hogy őt királyi méltóságában fentartsák.

Mátyás király ígérete, sőt kötelezése őket minden jogukban védeni, a pártosok által tett károkat megtéríteni, nem csak a gyűlés férfaira, kik a hazát képviselték, hanem az egész hazára nagy és jótevő hatást gyakorolt.

Pozsony városát is, a császár legközelebbi vágyai tárgyát, a király szép szabadalmakkal ajándékozta s nyerte meg.

Mátyásnak első gondja volt a császár ellen készülni; ez okon Tomassevich rácz fejedelmet nem igtathatta be Rácország birtokába, bár ezt a pápa is sürgette, s Tomassevich anyja, Ilona, erre különösen fölszólította a királyt.

Nem is lehetett a császár elleni fellépéssel pillanatig is késni, mert az elégületlenek, s ezek közt hatalmas és nagy befolyásu emberek, azon voltak Székes-Fejérvárt elfoglalni, s ott Fridrik császárt, a még kezénél lévő koronával megkoronázni, Nagy-Simon macsói bán,

kit Mátyás a felkelők ellen küldött, e tervet megakadályozta, s így kénytelen volt a Gara-Ujlaki párt s annak számos hive, miután már a császárnak hűséget esküdt, őt az ország határain kívül Német-Ujhelyen királynak koronázni s neki ott a magok s a haza nevé-

Frigyes császár.

ben hódolni. E tényt pár történész jegyezte fel, hozzá tévén, hogy a császár e megkoronáztatása után a magyar királyi czimmel kezdett élni. Ezt egész bizonyossággal alig lehet állítani.

Bár a pápa még egy, de elkésett kísérletet tőn, a két fejedelem közt a békét helyreállí-

tani, a polgárháboru csakugyan kiütött, s azt a császár kezdette meg, Grafenek Ulrik vezénylete alatt, 5000 emberrel. Ujlaki, a Frangepánok, Bánfi Pál és többen szövetkeztek a német vezérrel, az ország különböző részein felémelték a pártütés zászlóit.

A legnagyobb baj az volt, hogy e fellépést nevezetes siker koronázta, s Mátyás királynak ügyes, de kissé tulbuzgó vezére Nagy Simon, Körmendnél vigyázatlanul megtámadván Grafeneket, általa és a segítségére jött Ujlaki által április 17-én megverettetett. Seregének egy része szétszaladt, míg sokan a Rába vizébe fulltak.

Nagy Simon vert hadának maradványaival Budára jöven önmaga elleni boszúból, seregének megtizedeltetését sürgette; de Mátyás ezt nem akarta tenni: igyekezzetek, szólta a király, első alkalommal jóvá tenni hibátokat!

Nagy Simon igérte ezt, s hogy szavát mielőbb beválthassa, egyesülten a király által készen tartott tartaléksereggel, a harcz terére sietett.

Az osztrák sereg szekérvárából kilépett s eleibe jött, de az első roham által viasszaszorított szekerei közé.

Ekkor Nagy Simon egy csapatot az ellenséges tábor mögé parancsolt, ő maga szemközt támadván meg azt, Fridrik seregei, melyek könnyű győzelmet vártak, két oldalról támadtatván meg, kemény védelem után szét-

verettek s a tábor minden készletével a magyar sereg martaléka lőn.

Sürgették ugyan az elégtelennek Fridriket, hogy a harczot folytassa, de a császár épen ez időben rokonságával jött háboruságba. Bécs volt főleg a Paris almája, melyen vétékedtek. — Ez okon a császár a magyarok ellen semmit sem tett.

E harczba Podiebrád cseh király is beavatkozott, az Albert herczeg által elfogatott Eizinger Rudolfnak — Fridrik császár titkos hívének — testvérei által felszólíttatva. A cseh király pusztítva tört be az országba; Eizinger szabadonbocsájtatását követelte s tetemes pénzösszeggel lehetett csak feltartóztatni további rombolásoktól.

Mátyás kettőzött hévvel akarta a Fridrik elleni háborút folytatni; mire őt hivei is unszolták, de a cseh lovagok újra mozogni kezdtek s a török szomszédsága is az éberséget szükségessé tévé.

A király Palóczy Lászlót és Zudar Simont, a felső vidék főkapitányait, küldte a csehek ellen. E hadjáratról a történelem nem sokkal többet tud, mint hogy ez valóban megtörtént és sikerrel.

A törökök e közben Rácország ellen készültek, s Mátyás király egy sereget küldött — Ilonát és Tomassevichet, főleg saját alattvalóik ellen megvédeni; de ezen intézkedés a törökök ellen mi célra sem vezethetett.

Mátyás király egy nagyobb fontosságú és érdekeire nézve közvetlenebb befolyású lépés által tudta hatalmát és erejét nevelni; mert a császár késedelmessége miatt elkedvetlenedett pártosokat nyerte meg. Ezek közt voltak: Gara, ki nádori czimét visszanyerte, de nem-sokára meghalt; a két Kanizsai, végre Ujlaki Miklós, — ki a bosnyák királyság elnyerhetésének reményében hódolt a királynak és a híres Frangepán István.

Mind ezeket a király nem csak jól fogadta, hanem meg is tudta engesztelni.

A törökök e közben maguk a rácok által segítségre hivatva, hirtelen Szendrő előtt termettek, s a polgárság s Tomassevichnak árulása következtében a tárt kapukon át a várat bevették. — A magyar védsereg kénytelen lőn fegyverét letenni, míg az özvegy Ilona, sok ajándék és kérelem után szabadon bocsátatott.

Tomassevich, a legelvetemültebb emberek egyike, atyjához szaladt Boszniába, ezt, alkalmat lesván ki, ágyában megfojtotta, s azután a mantuai zsinathoz folyamodott a fejedelemségbeni megerősítésért. — De az ott jelenlévő magyar követek ennek ellenmondottak.

Ugyanezen Tomassevich, megtudván, hogy Mahomed szultán kémkedés végett Marabita álruhában Boszniában lappang, őt elfogatta; de minden keresztény fejedelem boszuságára vele kibékült, sőt nékie hódolt s vele egyez-

kedésre lépett, mit a lakosság is igen rossz néven vett.

A király meg nem szűnt a török elleni készülleteit folytatni; mi azonban nem volt könnyű feladat, s nem lőn hirtelen, végrehajtható.

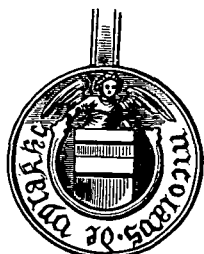
Igy történt, hogy a törökök Szendrő elfoglalása után, Magyarországra is beütöttek, egész Csanádmegyéig hatoltak, s több erősség bevétele után magát a püspöki lakot fenyegették, — de nem-sokára visszavonultak.

Megjegyzendő itt, hogy Mátyás király Brankovics fiával Stépánnal bejött ráczoknak Szerémmegyében adott helyet.

Ugyanezen időtájban, a történelem tanúsága szerint, Mátyás Szilágyi Mihálynak kiszabadításáról gondolkozott, de ez már akkor szabad volt s a királyt levele által tudósította erről, így fejezvé az be: többet köszönhetek szakácsonnak, mint öcsémnek.

A dolog így történt. Szilágyit a világosi várban szigoruan őrizték ugyan, de azért kényelmére volt gond s a többi közt saját szakácsa főzött neki.

Ezen ember, Szilágyinak feltétlen hive s ki magának a vidéki nép s az őrizet emberei közt barátokat tudott szerezni, egy reggel vásárlásai után visszatérván a várba, futva és ijedt arcz-

Ujlaki Miklós
pecsétje.

czal rohant be a kapun, állitván, hogy törököket látott lesben.

A várnagy, Dóczi, igen vitéz férfiu, összeszedte az őrizet javát, s evvel kirohant a várból, hogy a törököket hirtelen megjelenése által meglepje.

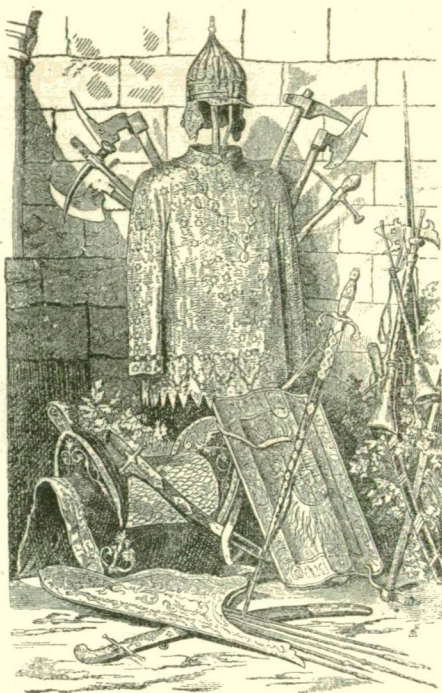
Cselvetés Dóczi ellen.

E közben a szakács, ki maga is fölfegyverkezett, de szándékosan hátramaradt, bezáratta a várkaput, czimboráival az őrizet hátramaradt részét leverte s Szilágyinak megjelentette, hogy szabad.

Mikor a várőrség visszatért a nélkül, hogy egy törököt látott volna, a kaput zárva, a várat Szilágyi kezei közt találta, ki mivel

vidékiek is a várba gyűltek, visszaverte az őrséget.

Mátyás király a hírt nyugodtan vette, Szilágyinak nem tőn szemrehányásokat, sőt mi-

A fekete sereg fegyverzete.

ként látni fogjuk, őt és tevékenységét használni tudta.

Mátyás királynak egyik legfontosabb állományi ténye a hadi erő szabályozása volt.

Az ő korában hangzott az országban legelőbb a huszár név, mert az új törvény szerint minden husz telek egy katonát állított.

Mátyás alkotta később, úgy szólván egész Európában a rómaiak ideje óta — az első állandó katonaságot, mely római elnevezése szerint — a Legio nevet nyerte s a híres fekete sereg volt; fekete vassodrony ingeiről nyervén e nevet. E legióba csak válogatott természetű s bátorságukról ismeretes emberek találtak helyet.

1459-ben végre Fridrik császár újra fegyvert ragadott Mátyás ellen.

II. Pius pápa ritka diplomaticai jártassággal mindent elkövetett, a török elleni terveit gátló háboruságot a császár és Mátyás király közt meggátolni; szép szó, engedelkenység, kimélet a császár, mint Mátyás iránt, végre fenyegetés, egyházi átokkal egyenlőül használtattak általa, de eredmény nélkül.

A háboru kiütött, két nagyobb csata volt, egyiket a magyarok elvesztették, a másikat megnyerték.

Podiebrád a cseh király vetette magát végre közbe, kinek sikerült is hadszünetet eszközölni.

XVI.

Mátyás, hogy Szilágyit mindinkább kiengesztelje s részint hogy személyétől távol tartsa,

átadta neki Alsó-Magyarország kormányát, s a törökök elleni seregek vezényletét.

Szilágyi, a világosi várfogoly, egyszerre fővezér, erdélyi vajda, macsói bán s alsó-magyarországi főkapitány lőn.

De a törökök nem Magyar-, hanem Görögországot támadták meg és Szilágyi elégnék vélte a belgrádi és a kevi várat megerősíteni.

Ez könnyített a király teendőin, kinek ez időben újra meggyült baja a még nem egészen levert csehekkal, főleg Giskrával. — Vezérei Zudar Simon és Palóczi László, nem birtak a Gömör, Heves és Kis-Hont megyékben terjeszkedő csehekkal.

A király válogatott sereggel — az ismert Rozgonyi Sebestyént küldte tehát a csehek ellen.

Ezek a Mátra alján fagerendákból egy kis erődített váracsot építettek s azt kemény őrizettel rakták meg.

Minő könnyen bánt a híres vezér a csehekkal sík mezőn, annyira nehezen birt velök a várfalak mögött. A csehek kétségbeesett vitézséggel védték magokat; szikladarabokat gördítettek a vívókra, s Rozgonyi kénytelen volt sok ember vesztesége után — egyébiránt mindkét részről — lemondani az erőd elfoglalásáról.

Ez okon kellett Mátyásnak szabad kéz, hogy — miként mindig — személyesen segítsen a bajon. Gyorsan megtette tehát készüle-

teit s Rozgonyi táborába sietett. — Szilágyi Egerig kísérté a királyt, ki végre Rozgonyinak leverte kedélyü táborába megérkezett.

Mátyás röviden bánt a dologgal: újra vivásra fuvatott s a csehek előbb négy napi fegyverszünetet kérvén, ennek eltelte után hódoltak a királynak.

Mátyásnak jelenléte felvillanyozta a sereget s ez első személyes hadi tette lévén a királynak, saját önbizodalmát is felfokozta.

Használván a sereg lelkesedését, Páthról Sajó-Németibe sietett: Gömört, Derecsent, Ösgyánt elfoglalta.

Igy törte meg a csehek hatalmát. Az e gyors hadjáratot követő évben, Rima-Szombatot, Szécsent, Serkét, Szkálnokot és Salyóvárt meghódítván, míg Palóczi László más oldalon befejezte a megkezdett munkát.

Mondjunk itt a csehekkel öt egész évig folytatott háboruról csak annyit, hogy a hatalmas Giskra, látván végre vezérei s párthivei vesztét s a szerencsét, mely az ifjú királyt kíséri, békére hajlott s Mátyást a hegyek közti váraival megkínálta, el akarván hagyni az országot. De az ifjú király, ki a hadi erényt s tevékenységet ellenségében is tisztelni tudta, magához hívatta Giskrát s oly szívesen fogadta, hogy az ősz bajnok könyeket ejtett megmaradt Magyarországon s a királynak holtig-hive volt.

Lássuk már most a törökök mozgalmait

István bosnyák király kivégeztetése.

1458-ban. A törökök csak Galambócz várának lőnek urai, de a jövő évben már egész Serviát elfoglalták s abból török tartományt csináltak.

Egy évvel később, volt Mátyásnak módja e veszélyes szomszédságot háborítani; akkor is Szilágyi adott pénzt a sereg felfogadására és tartására.

E sereggel sietett Szilágyi Szendrőre, alvezére ugyanazon Lábatlani György volt, ki nek lelkiismeretessége tartotta meg életét az ősz vezérnek Világoson némelyek szerint.

De e hadjárat szerencsétlenül ütött ki. Pozgoczinál a számra sokkal erősebb törökök tökéletesen szétverték a magyar sereget s mind a két vezért elfogták.

Szilágyit, kire a törökök már régen haragot tartottak, Konstantinápolyban kinosan kivégeztették, míg Lábatlani szerencsésebb volt, s kicseréltetvén egy török fogolylyal, haza jött.

Mahomed rövid hadszünet után megtámadta a bosnyák királyt; Jaiczát elfoglalta, Klinch erős várát, hová a bosnyák király menekült, fel kellett adni, mert a szultán a körüli mocsárok nádját a vár-árkokba hordatván meggyújtatta s az ez által okozott füst és hőség feladásra kényszerítette a királyt, miután élete egy fermán által biztosítva lőn.

A szultán, miután a vár ura lőn a fermán daczára fejét ütteté le a bosnyák királynak. Így bántak akkor az esküvel s adott szóval.

Ez több volt, mint a mennyit Mátyás tovább tűrhetne. Hirtelen a legeszélyesebb rendeleteket tette, seregeket gyűjtött s a Száva szélén táborot ütött. Nem akarjuk itt hosszasan e gyors diadal-dús hadjárat részleteit elbeszélni; elég annyi, hogy miután a törökök Temesvár alatt 4000 embert vesztettek s mindenütt megverettettek; az ifjú király győzedelmes hadával Jaicza alá sietett, azt 7000 főből álló őrizetének makacs, hősiei védelme után bevette, s 1463-ik évben, mint a bosnyák királyság meghódítója s ez-rekre menő keresztyén rabok felszabadítója érkezett vissza Budára, hol örömmiadások közt s nagy fénynyel fogadtatott.

Mátyás neve nem volt már a törökök előtt kevésbbé félelmes, mint híres atyjáé, Jánosé egykor.

Minő hatással birt a királynak személyes-sége, egy Visegrádon, a király előtt megjelent török követ szégyenére tapasztalta; mert Mátyás reá tekintvén, követsége tárgyát tisztán elfeledte s csak ezt ismételte: a szultán köszöntet, a szultán köszöntet!

Nézzétek urak, szólt Mátyás környezetéhez fordulva: minő marhák pusztítják saját hibáinkból a keresztyén fejedelmek birtokait!

Mahomedet Jaiczának és egész Boszniának veszte dühbe hozta; roppant sereggel jött visszafoglalni a várat. Sokáig s rémletesen ágyuztatta, míg falai romhoz hasonlítottak inkább, mint várkerítéshez.

Ekkor három részre osztotta hadát s ezek egymás után változtatva rohanták meg Jaiczát; de hullákkal töltötték meg az árkokat s véres fejekkel kellett hátrálniok. A három napi dühös és sikertelen ostrom után hire futott a török táborban Székhelyi Imre közeledésének seregével s ez határozott; hirtelen felszedték a sátorfákat s oly eszeveszett futásnak eredtek, mikép ágyuik s készleteik nagy részét a vár alatt hagyták.

Mátyás király a győzedelmi hirt életének egyik legszebb napján, tudniillik akkor halotta, mikor a végre hosszú alkudozások által Fridriktől visszanyert Sz. István koronájával készült magát megkoronáztatni.

Miként történt ez, röviden elmondjuk.

Hosszas alkudozások után, melyek többnyire félbe lőnek szakítva, megforrott végre a béke Fridrik és Mátyás király közt.

A császár, a hires koronát 60,000 darab aranyért, akkor roppant összegért, visszaadta; továbbá Mátyást fiának fogadta, s ez a császárt, ha maradék nélkül maradna, örökösének ismerte.

Mikor a korona átvételére 3000 főből álló fényes, válogatott lovasság érkezett Német-Ujvár alá, a császár annyira megijedt, hogy a kapukat bezáratta.

Végre mégis Vitéz Jánost 200 lovassal beeresztette, s miután a korona azonsága, néhány napig tartó szóváltások után bebizo-

nyitva lőn, a császár óvatossága s a magyar urak kötve hívése annyira ment, hōgy a 60,000 arany s a korona, a követség távozása pillanatában, Német-Ujvár kapui alatt cseréltettek ki.

Mátyást Székes-Fejerváron, bibornok s kalocsai érsek Szécsi Diénēs koronázta meg; ki már négyszer teljesíté életében e fényes cselekvényt.

Mátyásnak, a koronázott magyar királynak első tettei egyike lőn, — II. András király arany bullájának megerősítése.

Mennyire népszerű volt e király, tanusítja az, hogy megkoronáztatása valódi nemzeti ünnep volt, vigan ünnepeltetve szegénytől, gazdagtól az egész országban.

Mindenki örült, de a király maga újra azon éles, mély fájdalmai egyikét érzé, melyek zajos uralkodása zivataros élete közben, már kétszer sebzették szívét: atyja s bátyja László halálakor, mert fiatal neje, a szép Podiebrád Katalin meghalt.

A király nagyon szerette ezen első nejét, s aligha nem szabad gyanítani, mikép ha az él, közte s a hős cseh király, Podiebrád közt nem egy könnyen bomlik fel a barátság.

Tanusítja veszteségéni benső fájdalmát az, mikép történészeink egyike, kit ezen utóbbi előadásunkban kísértünk, megjegyzi, hogy a király sok évig maradott özvegy.

A király miután minden készüléteket meg-

tőn, ágyukat öntetett, nagy mennyiségű löport s fegyvert készíttetett, újra az ozmánok ellen fordította fegyverét; nem volt ez időben népszerűbb harc, mint a kereszténység ellensége elleni.

Ez egyben még Mátyás ellenségei és irigyei sem találtak kifogást, sőt örültek, ha helyetük s illetőleg érdekükben, ő állja ki az első tüzet.

Mátyás király oldala mellett Evo, a velencei követ és seregében sok keresztel-jelölt fegyveres láttatott.

Első hadjáratát Zvojnich ellen intézte. Míg ő a magas hegytető koronázó vár alatt ütötte fel táborát, addig Zápolya Imre vezette az ostromot.

Frangepán István, a kezei alatti válogatott lovassággal a Száva partján örködött a közlekedést Magyarországgal fentartandó.

E hadjárat eredmény nélküli volt, mert több havi hasztalan ostrom után — a nagyvezérnek 45,000 emberrel közzeledése hirül esvén a királynak — visszavonult. De a visszavonulást Zápolya, ki ezt a királynak tanácsolta, majdnem oly hanyathomlok intézte, mint kevéssel ez előtt a törökök Jaiczánál s hasonló eredménnyel, mert a hadsereg s az élelmezési tárgyak nagy része Zvojnich alatt maradt.

A királyra, visszatérvén a szerencsétlen hadjáratból, más nem csekély nehézségekkel szövetkező harc vár.

Dzwela — vagy mint változtatva neve íratik, Zwela, vagy Suchla — cseh lovag, Giskra párthivei közül, egyszerre eltűnt a király udvarából.

Mátyás, miként minden vitéz embert, úgy ezt is, ki a koronázási tornákban kitüntette magát, kedvelte s távozása okát meg nem foghatta.

Dzwela, hogy e legismeretesebb név mellett maradjunk, összegyűjtötte a különböző harczokban szétugratott cseh martalóczok maradványait, az úgynevezett cseh testvéreket s mintegy 7000 főre menő csöcselék népet toborzott zászlói alá.

Dzwela Pozsony elé sietett seregével s onnan Torna ellen akarta azt vezetni.

Podmaniczky Balázs, alvezérei egyike, kit kalandkedvelő szeszélye vezetett Dzwelához, mihelyt látta, hogy a hadjárat egyenesen Magyarország ellen készül, kijelentette, mikép bármi idegen nemzet ellen igen, de hazája ellen nem fog fegyvert emelni. Podmaniczky csapatjával elvált tüstént Dzwela seregétől s egyenesen Torna fala alá sietett; már éj volt, mikor odaérkezett.

A polgárság nem akarta őt semmi áron a kapun beereszteni; míg az ifjú vezér a polgármestert hivatván ki magához, azzal a veszedelmet megérttette, mely a polgárookra vár.

Ez határozott; a polgárság örömmel nyitott kaput annak, kitől most a legjobb védelmet várta.

Dzwela nem késett; már hajnalban a város elé érkezett, de mihelyt megtudta minő jó kézben van annak védelme, megfordult s Kosztolán felé intézte menetét.

Kosztolánt hirtelen elfoglalván, azt megerősítette s a várba kemény őrizetet tőn.

E várfészekből kalandozták be csapatjai minden oldalról a vidéket s tették a zsebrák, azaz koldus nevet mindez óráig hirhedtté.

Mátyásnak tehát, mielőtt más és messzibb ható terveit kivihetné, egyelőre saját házában, a honban tudniillik, kellett rendet csinálni.

Ezt ő szokott erélyével s azon gyorsasággal tévé, melynek nem egyszer adta tanúságát.

Zágrábból, hol ideiglenesen mulatott, jól rendezett sereggel hirtelen Esztergomnál tért meg s ott átkelvén a Dunán, mielőtt Dzwela s övéi álmodnák, Kosztolán falai alatt jelent meg.

Mátyás a várat szorosan körül kerítette, minden közlekedést elzárt, s nem sokára a vár őrizete a sápadt éhhalállal állt szemközt.

Dzwela látván mi vár reá, ha fészke kiéheztetik, a vár árkan át hidat veretett s csak 300-at az őrizetből s 200 némbert, többnyire a vidéken rabbá tett fiatal hölgyet — hagyván a várban, keresztül vágta magát a magyar seregen.

A király üzőbe vétette a menekültöt, kinek

egyszerre más félelmes ellenségei támadtak, mert a nép minden oldalról felkelvén, a kiket a király fegyveresei el nem érhettek, egytől-egyig agyonverte; az egyetlen Dzwela, kinek jó lova volt, érhette el az erdőségeket, hol három nap bolyongott a nélkül, hogy egy falatot enne, míg egy favágóval találkozott.

Ennek ígérte lovát, fegyverét, a mi pénze volt, hogy őt a Morva határokig kalauzolja.

Mihelyt azonban a félig éhen halt zsebrák vezér nevét elárulta, a favágó rátette erős kezét, a földre terítette, megkötözte s a király táborába hurczolta magával — Kosztolán alá.

Másnap a vár előtt akasztófák emeltettek s 250 fogoly zsebrák felfüggesztetett.

Dzwela nyerte a főhelyet Bonfin szerint, oly magas akasztófán, mint a kosztoláni torony, jobbján függött János, a huszita pap, balján fegyverszolgája, egy vakmerő gyermek, ki őt mindenüvé kísérte.

Az őrizetnek megkegyelmeztetett részét a király Budára kísértette, hol egy toronyba zárattott.

Czobor Mihály, a budai várparancsnok éjenként 6—8 foglyot vettetett a Dunába. A hátramaradottak, kiknek az mondatott, hogy ezek szabadon bocsájtattak, sóvárogva várták az órát, míg a sor rájuk is jött: így veszték el a zsebrákok — a Duna takarja hulláikat.

XVII.

Forduljunk már most Mátyás országlásának egy válságos s a történészekről sokkép indokolt és elítelt szakához, tudniillik azon

Podiebrad.

időhöz, mikor közte és ipája, Podiebrád közt, a már Katalin kora halála óta úgy is megtágult baráti kötelék végkép megszakadt.

Tudva van, hogy az előbbi pápa, III. Calixt leginkább Aeneas Sylviusnak sürgetésére, a cseheknek a kehelylyeli élelét megengedte, s így ama huszita harczot, a legvéresebbek s

vadabbak egyikét a történelemben némileg megszüntette. Mondják, hogy hivatalon belől másként lát a szem, mint hivatalon kívül. Így történt Aeneas Sylviussal is, ki, mihelyt a hármaskoronát fején s az ég kulcsait kezei közt látta, a római egyház egységére nézve károsnak ítélte a cseh utriquistáknak a kehelylyeli élést megengedni.

Megtiltotta tehát ezt ünnepélyesen; sőt Podiebrádot eretneksége miatt — miként nevezte — maga elé idéztette.

A király meg nem jelent, s maga Fridrik császár kiméletre szólította fel az e tárgyban — III. Calixt pápa engedélyéről megfeledezett — szenvedélyes II. Piust; de a ki e közben meghalt.

II. Pál, ki Piust a római szent széken követte, mogorva, szigoruan buzgó férfiú volt; ki minden előzmény nélkül avval tette az első lépést az eretneknek nyilvánított Podiebrád ellen; hogy a sziléziaiakat feloldotta a hűség-eskü alól.

Minden kérelme a cseh királynak, közbenjárása a keresztyén fejedelmeknek kudarczot vallott II. Pál pápa szigoru elhatározásával szemközt. Podiebrád saját alattvalóit látta harczra kelni maga ellen.

A pápa 1466 végén Podiebrád ellen keresztes háborut hirdetett. Podiebrád két sereget vert le, miután azok nagy pusztításokat vittek véghez.

A nürnbergi német fejedelmek gyűlése szóba hozta a török elleni hadkészületeket.

Ekkor a pápai nuncius felszólalt, s a fejedelmeket Podiebrád ellen igyekezett feltüzelni.

Mátyás király sisakja.

A német fejedelmek közbevetése a pápánál mit sem használt, sőt II. Pál a cseh koronát Kázmér lengyel királynak ajánlotta, de a melyet ez el nem fogadott.

Látván II. Pál, hogy szándéka annyi akadályba ütközik, Mátyás királyhoz fordult.

A király roppant készüléteket tön, nagy mennyiségű pénzt gyűjtött, seregeit tekintélyes számra szaporította. — Ugyszólván csak az induló megfuvattatása hiányzott, midőn Vörös Benedek, egy erdélyi nemes felemelte a lázadás zászlaját.

Vörös rávette párthíveit, hogy a szentgyörgyi grófot, Jánost, az erdélyországi vajdát, királynak kiáltsák ki.

Ez meg is történt, bár nem tudni beleegyezésével-e a vajdának, vagy nem.

Mátyás megtudván a történeteket, gyorsan keresztülhatolt a határszéli szorosokon, s mielőtt Vörös álmodná, szemközt állt a pártütők hadával.

Mátyás a vért akarván kimélni, felszólította a felkelő sereget, ha szándéka-e a király ellen vívni? s miután a megfélemlített csapatok nyilvánították, hogy csak kiváltságaik s szabadságuk mellett fogtak fegyvert, nem pedig a király ellen; Vörös s a többi pártütő főnökök eleresztették seregeiket s ezek elszéledve tüzelőikhez tértek vissza.

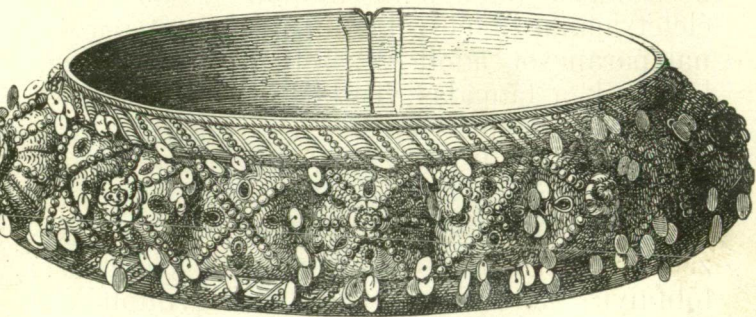
Jellemző az, hogy Mátyás, miként már többször láttuk, a legnagyobb bajokban személyes megjelenését tartotta mindig a legjobb szernek, s ez a legtöbbször meg sem is tagadta hatását.

Mátyás az álkirálynak s többeknek, főleg a fegyveres népnek megkegyelmezett, s csak a zendülés vezetőit száműzette a tordai ország-

gyűlésen. Vörös Lengyelországba menekült s vissza sem tért többé.

A színleges ellentét, mely itt az ifjú királynak szokott szigorú igazságtételeivel szemközt feltűnik, tanúsítja, mennyire szüksége volt a tervezett harcz áldozataira előkészíteni s megengesztelni a kedélyeket.

Egyuttal Mátyás egy más szomszéd-tüzet is el akart oltani. Stépán a moldvai vajda, nem

Mátyás király mentekötője.

akarta a magyar király felsőségét elismerni, s udvara valóságos tűzhelye lőn az ármánykodásnak.

A király betört Moldvába, Románvárt elpusztította s mindenütt győzve, Bányára érkezett.

A király sehol sem volt még életében ily nagy személyes veszélyben, a nélkül, hogy erről sejtelve lenne.

Vég estebédnél ült többekkel vezérei közül, midőn egy foglyot hoztak eléje.

A fogoly úgy látszik szándékosan fogatta el magát, s kikérdeztetvén, tudtul adá a királynak: hogy Moldvából jő, hol nejének birtoka van s mintegy 12—13,000 oláhhallal találkozott, kiknek szándéka még az éjen a királyt megtámadni. Ez okon sietett, hogy őket megelőzze, s mint hű alattvaló a királynak hírül adja a veszélyt.

A király, bár egyelőre nem akart a fogoly beszédének hitelt adni, miután ez kezességül életét ajánlá, félbeszakította a lakomát s azonnal parancsot adott vezéreinek, hogy készen legyenek a támadás visszaverésére.

A tér közepén volt a sereg felállítva.

200 válogatott vitéz örködött tetőtől talpig vasban a király szállása előtt.

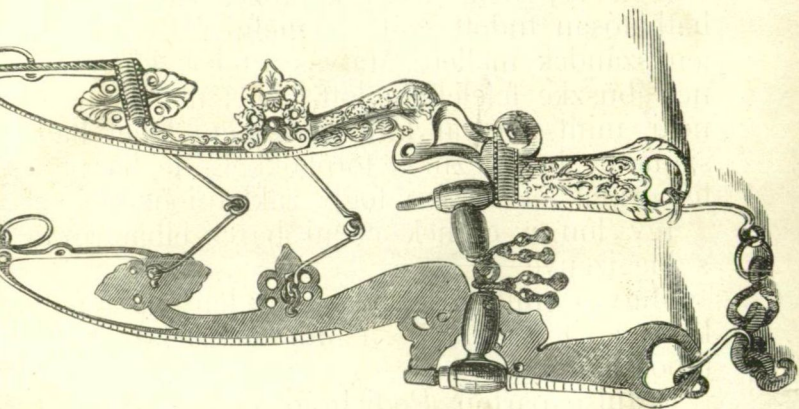
A hír nem csalt, mihelyt az éj bekövetkezett, ott termettek az oláhok. Legelőbb is a többnyire fából épített lakokat felgyújtották, s használván a közzavart — a tér felé nyomultak.

A vezérek közül többen, kik házaikban lepettek meg, hősiekséggel védették azokat. Ország Mihály a nádor, Csupor Miklós és Pongrácz János erdélyi vajdák, Bánfi Miklós és Báthori István voltak ezek. A király személyesen harczolt: a lángok daczára, támadást és védelmet intézett; mindenütt ott volt, míg végre sikerült a felbőszült oláhokat az általok szított lángokon keresztül kinyomni a városból.

Véres, veszélyes harcz volt ez; mely 7000

oláhnak, 1200 magyarnak életébe került. Bánya el volt hamvasztva; számosan kaptak kisebb-nagyobb sebeket; a királyt magát egy nyíl érte, melynek hegye a sebbe tört és sok alkalmatlanságot okozott, míg azt végre a természet maga kiemelte s elhárította.

A király felindult, rögtön beütött Moldvába s szigorú boszút vőn az oláhokon.

Mátyás király lovának zablája.

Mikor Erdélybe visszatért, félretette a kegyet s a Vörös-féle lázadásnak néhány szitóit, Székely Mihályt s a két Vizaknait, gyanítván az oláhokkali egyetértésüket, elfogatta s kínzás után fejeiket üttette le. A többi részesek megszöktek.

A király Erdélyből Egerbe sietett, hová országgyűlést hívott egybe.

E napokban érkezett egy török követség is, mely hadszünetet ajánlott és kért egyszersmind.

Mahomed ez időben el lévén Ázsiában foglalta, a török elleni háború védői — nem ok nélkül — a legkedvezőbb alkalmat látták arra, végkép végezni a keresztyénség ellenségével; de a csehek elleni harcznak nagyobb pártja volt, s mert a király titkos óhaját a legtöbben sejtették, s ezek közt Vitéz János hathatósan tudott szót is emelni e szerencsétlen szándék mellett, Mátyás a török követségnek büszke feleletet adott; kijelentvén, hogy neki, mint magyar királynak nem lehet hadszünetbe beegyezni a törökökkel, de ha nem háborítják őt, ő sem fogja zaklatni őket.

Igy lőn a csehek elleni harcz elhatározva s megizenve.

Mátyás, miután csodás hirtelenséggel tette készületeit, Laanál — a Morva vize szélén — táborba szállt.

A tulsó parton Podiebrád tábora nyult el.

Igy állt a 60 éves Podiebrád, a 25 éves Mátyással szemközt.

Podiebrád csak a vakbuzgó utraquistákra támaszkodva, Mátyás a római pápa s a német császár segélyére s e mellett a római hitű csehek összegére.

Sokszor látta a két király egymást; sokszor a mult idők kedélyes szellemében beszélgettek egymással. Nem hiányzott egyik részről is a kibékülési szándék, őszinte, vagy a körülmé-

nyek kényszerűsége által kívánatos. Azért alkudozások is folytak. De Lőrincz bibornok, a pápai nuncius, minden kibékülést hatalmas beavatkozása által megakasztott.

Podiebrád azonban oda hagyván a táborát s Victorin fiát nevezvén helyettesének, visszasietett Prágába. Részint táborában történtek összekoczczanások, részint magyar portyázók akadályozták serege élelmezését; szükség volt tehát reá Csehországban.

Minő erélylyel s mennyi áldozattal folytatta a csehek elleni harczot Mátyás, világos onnan, hogy minden védhető hely újabb megerősítését, a falvak leromboltatását, s a népnek Temesvárra, Pozsonyba s más védhető helyekre vonulását parancsolta.

A csehek körsánczokkal s karózatokkal védett erősítési mesterségét is elleste, s egy ahhoz értő embert szereztvén, ellensúlyul felhasználta.

A király előbb Znaimot vette ostrom alá, míg egyik vezére Podmaniczky az ellenséges tartományt pusztította.

A kisebb várak és erősségek a magyarok hatalmába jutottak.

Mátyás e harczokban magára maradott; a császár az ígért pénzt nem tudta előteremteni, s mikor végre 1000 lovast küldött segítségül, ezek oly haszonvehetlenek voltak, hogy Mátyás azokat visszautasította, a pénzt kérvén a császártól, mibe e kis csapat felkészítése kerülhetett.

A pápa sem küldött segítséget.

Znaim után Mátyás Trebitset támadta meg, melyet a cseh király hős fia, Victorin védett.

Már égett a város, már sokan a lángokba veszték a cseh lakosok közül, midőn Victorin a városon kívül, a legvitézebbekkel seregéből egy megerősített kolostorba vetette magát.

Mátyás körülvétette a szűk menhelyet, a szükség a legmagasb fokra szállt; a kis őrizet lovait kezdte megenni, mikor Henrik, Victorin testvére a szorongatottak segítségére sietett. Mintegy ágyúlövésnyire érkezett a magyar zároló táborhoz, mikor Victorin kirohanást intézett, keresztülvágta magát az egész magyar táboron s elérte Henriket.

A két testvér nem elegyedett új csatába, hanem mind a kettő Prágába sietett atyjához.

Miként Trebits Mátyás kezébe jutott, úgy Brünn és Olmütz is; csak hogy az utóbbiak a spiegelbergi erősséget kivéven önkényt nyitottak kaput. Spiegelberget Mátyás kiéheztette, ez nem került vérbe s kedvencz modora volt.

Miután seregei átkalandozták egész Morvát, és sok apróbb város és erőd jött kezei közé, Csehországba ütött be, Villmovig jött, s Lembiessi falunál ütött tábort.

További haladása, miként az egész hadjárat nem felelt meg a szerencsés kezdetnek.

Mátyás, bár serege lovasságból állt nagy részt, az erdősségekbe hatolt, hol Podiebrád az e vidéki számos szénégető által hatalmas

torlaszokat, s vágványokat készíttetett, melyek minden messzebb haladást meggátoltak.

Alkudozni kellett tehát; — minek következtében Mátyás visszavonulhatott a nélkül, hogy kitűzött céljával végkép felhagyna.

Pénz, fegyver kellett újra, s a király által összehívott országgyűlés mindent megajánlott.

Podiebrad és Mátyás találkozása.

10,000 lovassal s tekintélyes gyalogsággal rohanta meg Mátyás újra Csehországot; rémítő pusztítást tevén az országban.

Most az alkudozás sora Podiebrádon volt; a két király személyesen találkozott; de az állandó béke helyett, csak hadszünet lőn az eredmény.

Mátyást két sógora Victorin és Henrik Olmützbe kísérte.

A pápai nuncius, ki pillanatig sem mozdult a király oldala mellől, azt tanácsolta neki, hogy Podiebrád két fiát fogassa el s így azonnal véget vetend a háborúnak.

Mátyás haraggal visszaodázta a tanácsot.

A hadszünet után a katolikus hiten lévő csehek a Mátyás által összehívott országgyűlésen őt cseh királynak kiáltották ki.

Pray szerint meg is koronáztatott egy Brünmben létező Mária-szobor koronájával.

Mátyásnak siléziai körútjában a legtöbb város hódolt.

Podiebrád mindezt látván, maga is országgyűlést tartott Prágában, s örököseül nem mint mindenki hitte, jeles fiai egyikét, hanem Kázmér lengyel király fiát Ulászlót ajánlotta; több feltételek közt, úgy, hogy leányát Ludmillát nejlül vegye. Ezt a csehek s maga Ulászló elfogadták.

XVIII.

Ez gonosz csapás volt a harczvágýókra nézve, mert a katolikus Ulászló minden ürügyet a vallásos harczra megsemmisített.

Hogy a ravasz öreg cseh király ajánlata fiainak tetszését is megnyerte, bizonyítja az, hogy Victorin, Podiebrád idősb fia, maga volt

első, ki Ulászló érdekében fegyvert emelt, s Morvába beütött.

Mátyás Wesselit, hol Victorin tábora volt, körülvette s négy oldalán felgyújtotta. A nagy zavarban Victorint, ki keresztül akarta magát vágni, két magyar bajnok Madács László és Jaros Gáspár elfogták.

A másik testvér Henrik több szerencsével járt; Trencsén megyébe tört be, egy magyar hadosztályt megvervén.

A folytonos háboru gyorsan kimerítette a király pénztárát; újra segély kellett, s ezuttal az országgyűlés, ha nem is vonakodott minden kaputól, vagy telektől egy aranyat ígérni, ezt nem a hálátlan vallási háborura, s a Magyarországra nézve semmi érdekű cseh korona kivívására, hanem a törökök ellen ajánlotta.

A békétlenség ennyi áldozatért nőttön nőtt az országban; de a pápa meg volt a királlyal elégedve. Vezéri kalapot s egy értékes kardot küldött Mátyásnak ajándékba, s ezt pénzsegéllyel is kísérte.

De mindezen kitüntetések s maga a nyert pénzsegély, meg nem feleltek a válságos körülmények sürgős követeléseinek; s a király távol volt attól mindent s úgy tehetni, miként akarta.

Megkezdettek tehát újra az alkudozások, A cseh országgyűlésen elhatározottat, hogy Ulászló s nem Mátyás legyen Podiebrád után király.

Míg ez folyt s végre a cseh országgyűlés be lőn fejezve, Podiebrád meghalt.

Ulászló nem késett jogai mellett föllépni, s követének Karavonszki Boleslávnak személyében, megjelent a cseh országgyűlésen, mely Kutenbergen gyűlt össze.

Mátyás meghallván Pozsonyban, hogy hires ipája meghalt, Csupor Miklóst, az erdélyi vajdát s az egri püspököt Jánost küldötte Kutenbergbe.

De a lengyel párt győzött s Ulászló újra cseh királynak kiáltatott ki.

Míg Mátyás 9000 emberrel indult Csehországba, addig Ulászló 7000 lovassal s 2000 gyaloggal közeledett siető menetekben országát elfoglalni.

Ulászló Prágában, ősi szertartással királylyá koronáztatott; Mátyásnak nem maradt egyéb hátra, mint Iglauban magát újra cseh királynak kikiáltatni; mi alatt a pápa nunciusa Ulászló minden párthiveit egyházi átok alá tette.

Ez volt — miként látjuk — az országra nézve annyira káros, költséges és végre is kevés dicsőséget hozó cseh harczok eddigi eredménye.

Itt kezdődött Mátyásra nézve ama nehéz, szivét mélyen sebző időszak, melyben tőle az ország nagyobb része elesett, s hol reá párt-ütés, hűtlenség várt minden oldalról.

Lássuk e gonosz időszakot, s mit tett a király a veszedelmes üzemek elzsibbasztására.

Míg ő a cseh koronát vadászta, az akkor 75 megyére osztott Magyarországnak csak 9 megyéje nem ingadozott hűségében.

A királynak s a Hunyadi-háznak legrégibb, legmeghittebb barátjai, mind elfordultak a királytól; tartózkodás nélkül vádolván őt, hogy míg a cseh koronát hajhászta, addig az ország nagy részét tárva hagyja a török hatalom előtt.

Annyira ment a király elleni felindulás, hogy az ország legtekintélyesebb férfiai Kázmérhoz, a lengyel királyhoz fordultak, kérvén őt, hogy miként Csehországnak adta egyik fiát, Ulászlót, úgy a másikat, Kázmért — adja Magyarországnak. — Maga a király régi hive, nevelője, tanácsosa, Vitéz János e nézetben, e szándékban volt.

A király csak két embert látott szigorú következetességgel oldala mellett örködni és hozzá hiven ragaszkodni: a nádort és a kalocsai érseket.

Ennyire, igaz, hogy a nagy embereket koruk ritkán érti, de az is, mikép a nagy emberek követik el a legnagyobb hibákat.

Kázmér, a rendek nagy része által meghívott király kiáltványt bocsátott ki, melyben Mátyást bitorlónak nevezi; maga pedig feles erővel sietett az országba, egyenesen Nyitra-megyének tartván.

Az esztergomi kanonokok hivebbek a királyhoz, mint a híres érsek, mihelyt látták, mi

készül, s már nem is igen titkon ellene, megizenték a királynak; ki a veszély nagyságát látva, odahagyta Csehországot s Budára jött.

Azonnal országgyűlést hirdetett, s talán soha ily nagy mértékben fel nem tűnt azon tapintat, azon ügyesség és mérséklet, mikben Mátyás király párját ritkította.

A rendek nagyobb részét meg tudta nyerni, kibékíteni, magát előtök igazolni, s e hatása a királynak annyira ment, mikép az ifju Kázmér igen hamar észrevette, minő nagy közte, a több mint 60 megye, s az ország főbbjeinek rokonszenvével, s a leghűbbjeitől elhagyott, elárult Mátyás király közt a különbség.

Mikor Kázmér, kinek Vitéz János felnyitatta a nyitrai vár kapuit, oda feles sereggel befészkelte magát; hasztalanul várta az ország nagyjait, a segílyt, a lelkesedést, mikre az ígéretek után számíthatni gondolt.

Mindezek helyett Mátyás jött 16,000 emberrel, s az érsek jószágait pusztította, mint szintén a pécsi püspökéit, a Janus Pannoniuséit, ki egy volt azon kevesek közül, kik Kázmérhoz jöttek.

A király megérkeztének hírére Kázmér német zsoldosai voltak az elsők, kik kereket oldottak, mihelyt a zsold kimaradott, s többen a lengyelek közül is odahagyták táborát.

Kázmér oly szorult állapotban, nehogy személyesen a felharagított király kezébe

kerüljön, elsietett Nyitrából — 4000 embert hagyván a várban.

E szállásváltoztatás oly hévvel-lobbal történt, hogy a szerencsétlen trónkövetelőnek 60, négyes fogatu hintaja s szekere került a nép kezei közé.

Mihelyt Kázmér kitakarodott az országból, Mátyás király Esztergom felé intézte útját.

Mi lett volna könnyebb mint Esztergomot bevenni, hol a káptalan úgy is hive maradt: — de Mátyás inkább akarta hűtlen barátját, kit szükségesnek vélt kimélni egyelőre, megengesztelni, mint megbüntetni.

Vitéz Jánoshoz küldötte tehát a nádort s a kalocsai érseket, ezeken kívül az egri püspököt és Zápolya Imrét, kiknek sikerült az öreg embert megnyugtadni s a királylyal kibékíteni.

Mihelyt Vitéz a fájdalomosan megsértett királynak hódolt, Nyitra lengyel őrizete is feladta a várat.

Mátyás szabad hazamenetelt engedett annak; de feledte számot vetni a felbőszült népnek haragjával, s így történt, hogy a lengyelek útközben összeeszván a magyarokkal, majd mind agyonverettek.

A király azonban nem feledte Vitéz Jánosnak árulását, s hogy egy ily magasan helyezett férfinak ingatag hűsége által ne kockáztassa saját és az ország nyugalma, őt magához rendelve, elfogatta s Visegrádra küldötte. Ujra egyazon tettek közül, melyek,

mivel kibékülés előzte meg őket, homályt vetnek Mátyás király közmondásos lovagiasságára. Szerencsére a szigor rövid ideig tartott.

Hogy az egyházi férfiak akkori fényüzéséről fogalmunk legyen, nem hagyjuk említetlen, mikép a fogoly Vitéznek csak 35 cseléd-tartása engedtetett meg, mit a történészek mint nagy megszorítást említenek.

Vitéz alig volt néhány napig fogva, mikor neki Mátyás megkegyelmezett; de bár hivatalától meg nem foszthatta, a primatialis javak kezelését az egri püspökre bízta.

A Vitéz példáján okult Janus Pannonius megszökött, s a király őt nem üldöztette.

XIX.

Míg mindez történt, az 1474. év bekövetkezett.

A római szentszéket IV. Sixtus, Mátyásnak nagy jóakarója foglalta el; talán ennek nógatására tört be Mátyás újra Siléziába 18,000 emberrel. Victorin, kit a király a visegrádi fogságból szabadon bocsájtott, elismerte őt cseh királynak, mi nem csekély előnyére szolgált.

Boroszló előtt Mátyás és Ulászló seregei közt naponként folytak az apró csatározások. A lengyel király cseh és lengyel hadai jóval túlhaladták számban a magyar erőt.

Így indultak meg a város felé, mindenütt a zene harsogott, s útközben tornalovagok, nehéz vas fegyverzethen vívtak egymással.

A városba érvén, a papság üdvözölte a királynét, s a nép bámulásra tolongott össze.

A király és a királyné a főegyházban imádkukat végezvén, értek a palotába, s a jövő nap az út fáradalmi utáni pihenésre volt szánva.

Azonban a királyi pár jelen volt az ünnepies nagy misén, hol mindenkinek feltűnt, hogy a királyné hölgykisérete törökösen, a földre ülve, végezte ájtatosságát.

Október 12-én a királyné megkoronáztatott. A külhatalmak követei s a számos magyar urak, értékét haladó ajándékokkal kedveskedtek a királynénak.

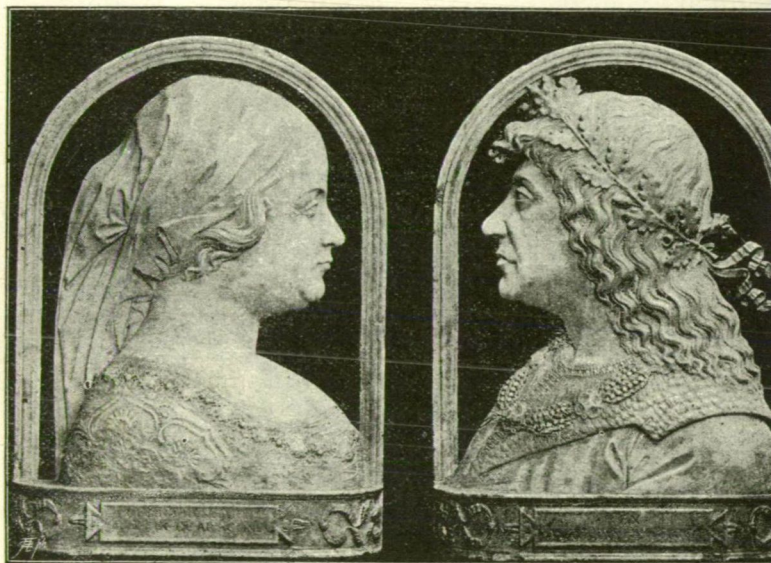
Az akkor kifejtett pompa minden képzeletet felülhalad: a bosnyák királynak mentéje arany és keleti gyöngy himzésekkel volt halmozva s mentelánczában egyedül 500 gyémánt díszlett, gyöngyökkel körülfoglalva. Hogy e láncz 35 fontot nyomott, írva van, de talán a mentét is a mérlegbe vetették.

A királyné magában az egyházban a menyezet alatt öltözködött át aranyruhába, bársony paláستtal. — Jobb karja és válla egészen szabadon áll, a felkenetés könnyebbségére.

Mikor a királyné az oltár elé lépett, az érsek a királyhoz fordult, kérdezvén ha megkoronázza-e a királynét?

Mátyás igennel felelt, s a szertartás trombiták harsogásai közben végrehajtatott.

Miután a király a jelenlevők közül többeket, a szokott kardcsapással lovagokká avatott, nejével együtt a palotába ment vissza.

Mátyás király és Beatrix királyné.

A lakoma után, mely oly bőséges volt, mikép egy részét az ételeknek fel sem lehetett adni, fényes torna tartatott.

Igy minden piperét kikerülve, egyszerűen adjuk e nagyszerű ünnepélyt, mikép azt történelmi rajzban tennünk kellett.

Másnap a királyi pár Budára indult meg, hol az összekelésnek kellett véghez menni.

Legelől egy lovas csapat ment; utána jöttek a külhatalmak követei, s az országnagyok; azután a király kilencz kamarása, mind diszes fiatal emberek, a király színeibe öltözve ezüst kárdokkal; ezeket ugyanannyi apród követte; kiknek lovain drágakövekkel ékesített szerszámok voltak.

Ezek után jött a király maga fehér lovon, arany czafrángokkal. A király öltözete, palást és topánok gazdagon voltak gyöngy és gyémántokkal terhelve.

Utána egy apród lovagolt, roppant lovon, homlokszíjja koronát képezett.

Az apród két arany paizst emelt, s egyedül lovának szerszáma 40,000 arányra volt becsülve.

A királyné, ki ezután jött, hasonlóul fehér lovon ült, kék öltönyben, barna selyem palásttal, fején a korona csillogott.

Nyolcz aranyozott hintó, hat-hat hófehér lóval kísérte a királyi párt.

A városi hatóságok rendre tisztelkedtek a királyi párnak. Az izraelita közönség újra egész keleti fényét kiárasztotta, hogy a királyhoz méltó pompával jelenhessék meg.

Sajátságáért leirjuk ezt is.

A menet elején az izraelita közönség öreg főnöke jelent meg lóháton; keleties fény borította hosszú ázsiai öltönyét, kezében egy ezüst

pallost emelt, melyről egy tiz font nehézségű ezüst hordócska függött; utána fia jött, kinek ezüst kardjáról hasonló nehézségű ezüst hordócska csüggött.

Huszonnégy lovas, sajátos szabású sötétbarna öltönyökben, három strucztollal széles karimájú kalapjaikon kísérték őket.

Azután jött két száz gyalog; a kis csapat közepéből egy vörös zászló emelkedett ki, bagoly lábbal közepében, mely alatt két arany csillag fénylett, az egészet a zsidó egyházsüveg fődte.

A tizparancsot kő táblára metszve, magokkal hozták a zsidók, s zajos ének, élénk felkiáltások közt járultak a királyi pár elé.

Két felől azután kevés távolságra egymástól, egy-egy pár vaslemezzel lovag, dzsidákkal fegyverkezve vivott egymással.

A királyné a dühös viadalt látva, párszor ijedtében összerázkódott.

Így érkeztek a várba felkanyargó széles úton, melyet két oldalt mérhetlen embertömeg lepett el, Budára.

Minden, — a királyi párnak, az ország nagyjainak, s a számos idegeneknek öltönyeitől s fegyverzetei fényétől kezdve, még a Zsigmond császár korában tartott tornák és ünnepélyek fényét is messze túlhaladta.

A királyi asztalon 980 arany billikom csillogott, az arany ivópoharakat nem is számítván. — Egyikében e lakomáknak a terem

tetejéből roppant ezüst hordó csüggött, számos csapokkal ellátva, a vendégek kényelmére.

A lakomákat, tornák, tánczvigalmak, díszmenetek váltották fel, s az egész város eddig nem látott élénkséget s teltséget mutatott.

Hogy semmi se hiányozzék, mi a bámuló sokaságot elfoglalja, Pongrácz — erdélyi vajdának halála, alkalmat nyújtott, azon lármás, csillogó temetések egyikére, melyek szűk utolsó nyughelyünkkel keserű ellentétet képeznek, de a világi örömök kelyhéből ritkán hiányzik az örömcsopp. — Dicső a nemzet, mely életükben tudja ápolni jobbait; de a halál utáni tisztelkedés, s részvét is érnek valamit.

Mátyást uralkodása elején a világ hálátlansággal vádolta s talán nem volt egészen ment e vádtól, de annyi igaz, hogy Vitéz János és számosan, kiket a király kitüntetett, felmagasztalt, szintúgy hálátlanok voltak iránta.

XX.

Látjuk, hogy a királynak úgyszólván pillanatnyi nyugalom sem engedtetett, s egész országlása hosszú sorozata volt a harczoknak s kül, mint belső ellenségekkeli viszályoknak.

Mátyás király 17,000 emberrel magyar, cseh és rácokkal tört be a császár birtokaiba.

Ez volt a királynak legfényesebb hadjárata.

Hogy fogalmunk legyen róla, jegyezzük fel

eredményét; mely aligha a királynak magának várakozását felül nem multa.

A várak, kastélyok rendre a magyar sereg hatalmába jutottak: oly gyors volt a király föllépése, oly pánszerű a rettegés fegyverétől, hogy egy nap 14 megerősített hely Bécs körül a király kezébe jött.

A császár, Mátyás közeledésének hírére odahagyta Bécset, s előbb Linczbe, onnan Gmundenbe sietett.

Összesen hetvenkét várkastély és vár esett Mátyás király kezébe.

A legtehetősb családok meghódoltak a királynak.

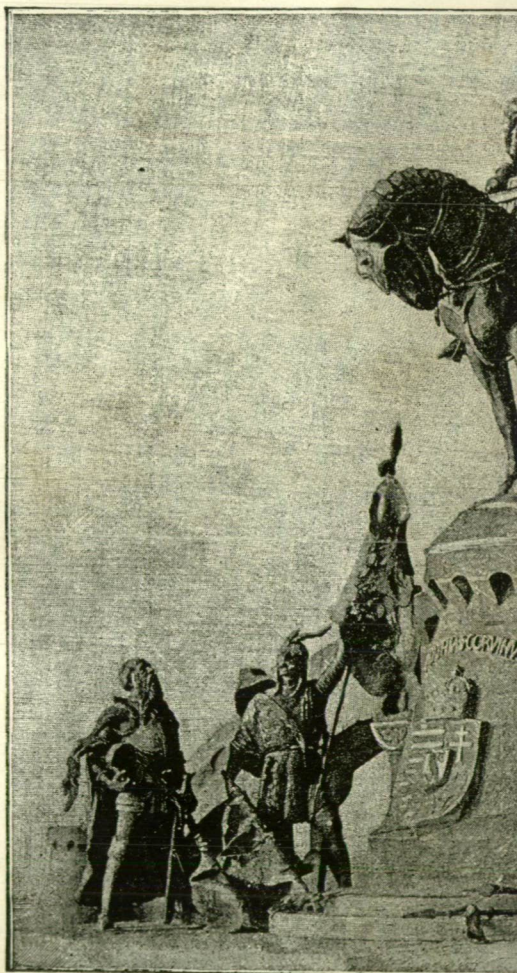
Fridrik császár nem egyszer volt életében pénzszükségben, bőven pedig soha sem volt pénze: de még így soha sem szorult meg.

A zveteli apáttól például hatvan forintot, Steyer városától kilenczven aranyat volt kénytelen kölcsönözni.

Beatrix királyné már ekkor megkezdte a beavatkozási szerepet, s hogy békét eszközöljön, a római pápával s a velencei köztársasággal értekezésekbe elegyedett, s végre sikerült is békét még az év végével eszközölni.

A béke pontjai közt ott volt a császár általi kinevezése Mátyásnak cseh királylyá s választó fejedelemmé, a hűtlen főurak áttérésének Mátyáshoz feledése, s két évi adó 50,000 forintba megalapítva.

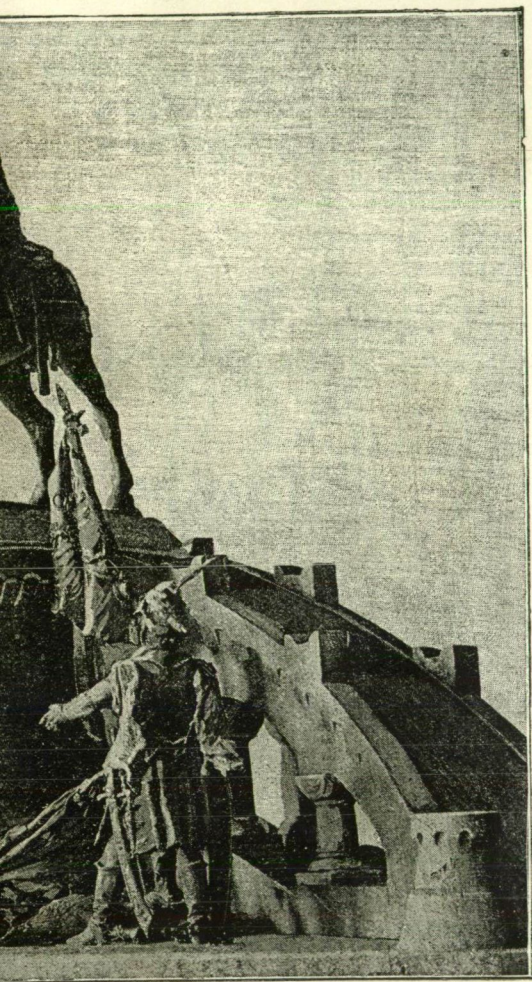
A győztes király új országgyűlést hirdetett;

Hunyadi Mátyás király

MÁTYÁS-SZ

Fao

KOLOZSVÁRTT.

ánostól.

melyben az ország képviselői ha egy részt áldozatkészséget tanúsítottak a török elleni harczok költségére, az egyedüli, valóban népszerű harczra az országra; — másrészt nem feledték oly törvényeket is hozni, vagy azokat legalább megújítani, melyek a királynak alkotmány elleni, vagy azt mellőző tetteit korlátozzák.

Végre, még két évi alkudozások után — Csehországgal is megforrt a békesség.

Mátyás megtartotta a cseh királyi czimet, Ulászló pedig Csehországot.

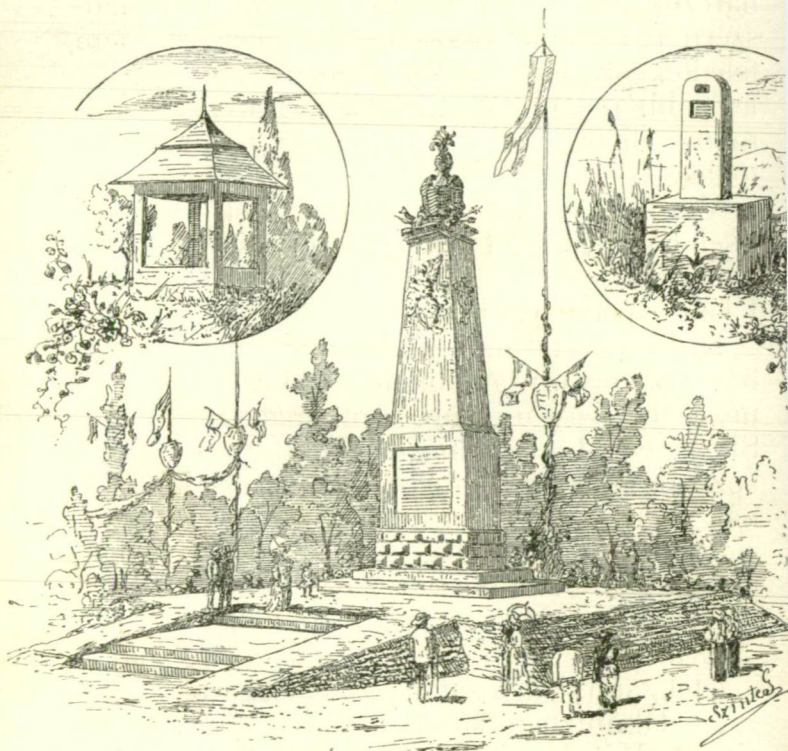
Hogy egyébiránt ezen annyi vérbe került harczok sovány eredménye, Mátyás királyra nézve ne legyen csupa irott malaszt, Morva, Silézia és a Lausitz meghagyatott Mátyás kezei közt; de úgy, hogyha előbb halna meg Ulászlónál, ezen utóbbi a tartományokat 400,000 forinttal visszaválthassa, az ellenkező esetben pedig, s ha Ulászlónak örököse nem maradna, Csehországot Mátyás király örökölje.

E harczok eredménye magában foglalja az ítéletet, annyi áldozat hasztalanságáról.

Az Olmützben kötött békeszerződés alkalmával, Mátyás ujra azon keleti fényt árasztotta ünnepélyeire, lakomáira, tornáira, melynek leírását, mint már hallottat ismételni nem akarjuk, csak azt jegyezzük meg, mint rendkívülit, hogy színi előadások is tartattak.

Miután az ünnepélyeknek vége volt, Mátyás az Ulászló számára királyi pompával felkészült

laknak minden ékességét s butorzatát a cseh királynak adta, s Csehország nagyjait is fényez-

Gloriette.
(1897.)

Az 1889-ben emelt emlékoszlop.

Obeliszk.
(1848.)

Kenyérmező újabb és régibb emlékei.

sen megajándékozta. A korabeli írók a király fényűzését a persiai császár s babyloni Ahas-veruséval hasonlítják össze.

E nevezetes békét, a lengyelekkel kötött béke követte.

Nagy volt az öröm egész Magyarországon, melyet már a sok segély s adóztatás ki kezdettek meríteni s még nőtt az öröm az által, hogy Mátyás seregei fényes győzelmet nyertek a törökök ellen.

A törökök Mihály Oglí, Ali-bég Iskender- és Hászan-bég, Esah-bég és Perli-bég alatt beütöttek Erdélybe.

A török csapatvezérek közt nem lévén egység, a hadjáratban sem volt egység; egyik jobbra, a másik balra pusztított, míg a gyönyörű Maros völgyében egyesültek, az aránylag csekély számú magyarok ellen az elhatározó csapást megtenni.

Báthori István az erdélyi vajda, hirtelen felszólította segélyre a temesi grófot, az e csata után szintoly híressé, mint népszerűvé vált Kinizsi Pált.

Addig is összegyűjtván csekély seregét, megrohanta a törököket.

A Maros völgyében, a híres termékeny Kenyérmezején talált a török hadakra, melyek roppant tért foglaltak el.

Senki, még Báthori maga sem remélt győzelmet, s mint egykor Leonidás halálra inkább mint diadalra készült.

Tábori mise után a sereg meggyónt, megáldozott s az Istennel kibékülve, készült a vértanuk halálára.

Báthori két homlokba állította fel seregét, jobbra a székelyek foglaltak helyet, balra a szász csapatok, maga Báthori nehéz harcznak edzett lövasságával s az erdélyi püspök dandárával középen állt.

A magyar s oláh seregek a második hadhomlokot képezték.

Ekkor fuvatott támadóra s a legvérengzőbb csaták egyike a magyar történelemben vette kezdetét.

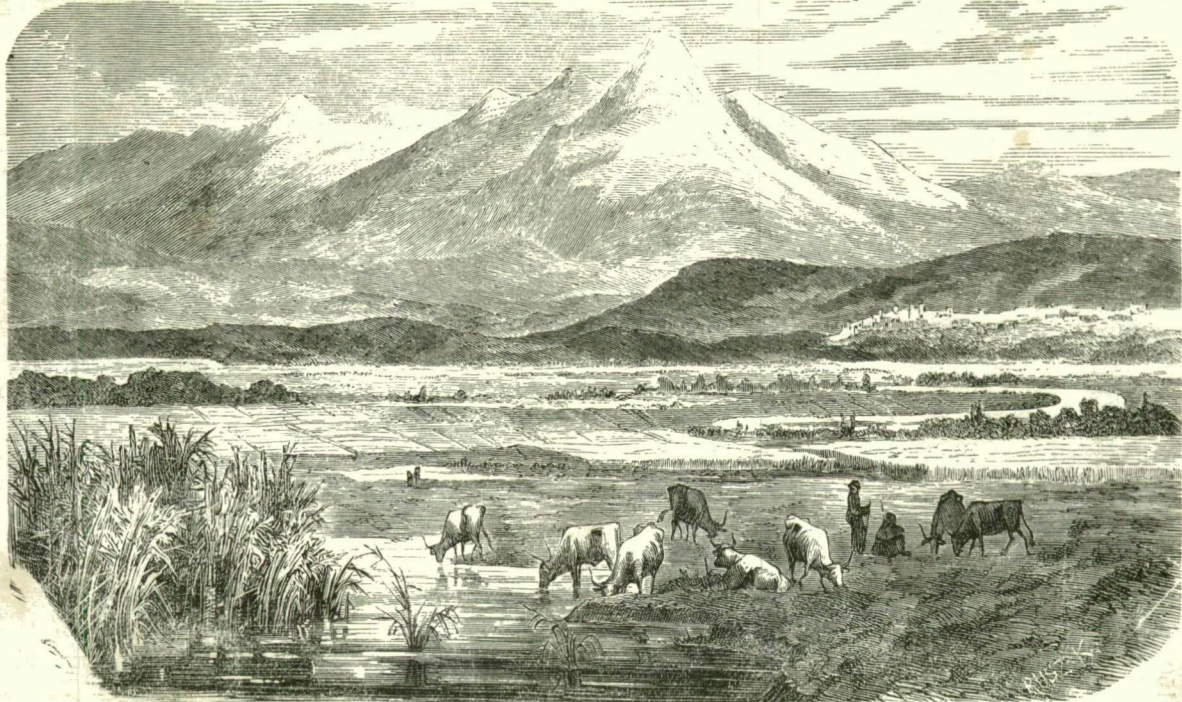
A törökök nem késtek a támadást elfogadni, s nagy számuknál fogva, mindjárt a csata elején, a szász gyalogságból néhány százat legázoltak, részint a Marosba sodortak. Maga a vakmerőségéről ismeretes székely sereg hátrálni kezdett, s a várva-várt Kinizsi késett a segédsereggel.

A vajda összeszedte minden erejét, s az ellenségnek rohant újra; két lovát lötték ki alóla, több sebet kapott, s a csata kimenetele kétesebb volt mint valaha.

Egyszerre a trombiták harsogtak, lovak gyors dübörgése közeledett, — Kinizsi elől — a temesvári sereg jött mint a fürgeteg.

Mindkét kezébe kardot szorítva, vetette magát az óriás erejű Kinizsi Pál a diadalt már kezeik közt vélő törökökre, így vágott kardjával utczát magának Báthori Istvánig, ki még mindig, bár hanyatló erővel, vívott.

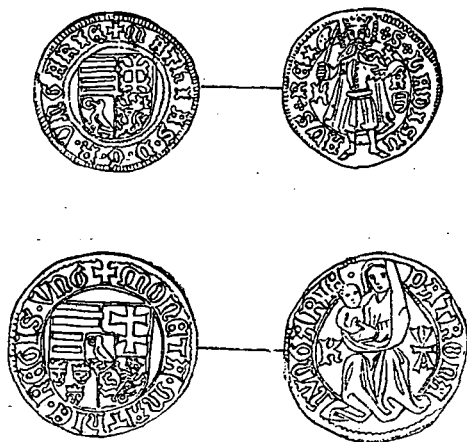
A csata koczkája megfordult; a hátrálók előre, a támadók visszafordultak. Pár óra

A kenyérmezei síkság.

alatt 30,000 török hullája földte a Kenyérmezőt.

A számtalan megszabadult rabok, a diadalmas sereg közé vegyülve, neki estek a gazdagon ellátott török tábornak s a mult napok buját és kétségeit borba fulasztották.

Mátyás pénzeiből.

A törökök egymásra máglyázott hulláiból emeltek asztalt, énekeket rögtönöztek a nap hősenek dicséretére, azután tánczra kerekedtek.

Kinizsi Pál egy törököt tartván fogai közt, kettőt pedig kinyújtott kezein emelve tánczolt körben mindenki bámulatára. — Vad kedvtöltés, a durvább multnak jellemében; de nem egyetlen a történelemben, mely fájdalom sok vadságot jegyzett fel minden korban.

Ezen újabb diadal daczára ki volt mondva Mátyás fölött, hogy veszítsen, vagy győzzön egy eredmény meg leend tőle tagadva, az állandó béke s nyugalom.

S úgy lőn; mert nemsokára azután új harcznak készült Fridrik császár ellen.

A császár az ígért összeget nem tudta, vagy nem akarta megfizetni.

Mátyásnak — pénz, ember kellett újra; tizenhét hosszú hold telt el, míg minden kész volt, pénz, sereg, táborszer. A Gara-család férfiú-ágon kimulván az időben, a roppant birtok nem csekély segítségére volt a királynak.

Végre a seregek megindultak, s Marburg esett legelőbb is a magyarok hatalmába.

E közben Zápolya István megtámadta Hainburgot. A várőrség egy kirohanást tőn s elég szerencsés volt magát Zápolyát — az elsőket a harczban — elfogni.

Két lovast rendeltek melléje, s azonnal a Lajta melletti Brukba indították a foglyot.

Zápolya az első kedvező pillanatot használva, az egyik lovasra vetette magát, kardját kicsavarta kezéből, s miután mind a kettőt levágta, épen érkezett vissza seregéhez.

Kevéssel azután Hainburg megadta magát.

Bruk kemény ostrom után bevétetett, egy magyar harczos Házi Dávid, volt az első a falon.

Szt.-Pölten pénzzel hódíttatott meg, az arany golyók minden időben jó vetényül szolgáltak.

A pápai nuncius, a szent atyától a királyhoz küldetve, hogy a két keresztény fejedelem közt békét eszközöljön, azt hitte, hogy a sok harcztól kimerült Mátyást könnyen ráveheti a kibékülésre.

Mennyire meg volt lepve, midőn Mátyás király parancsából gazdag pénztárát megmutatták neki, mikor a mázsás golyókat lökő, tizen-nyolcz ló által vontatott ágyúkat, a vidor, csata áhító sereget megpillantotta.

Minden érveit feledvén, felkiáltott: mi dicsőséget hozhat felségednek e háború, mely az oroszlán viadala az egér ellen?

Beatrix a nunciust körülvette, utasította, tanácsolta mikép cselekedjen, hogy férjét békére hajlandóbbá tegye. A jeles férfiúban sem ész, sem tapintat nem hiányzott; de Mátyás királylyal semmire sem tudott menni: még hadszünetet sem birt kieszközölni; sőt Mátyás, hogy szabad kezet nyerjen, Bajazeth török császárral hadszünetre lépett.

A kalocsai érsek, a legnyiltabb emberek egyike, a királynak szemére lobbantotta a ropant adót — egy aranyat egy főre — melyet e háború folytatására kért.

A király őt fogságra vetteté, hol öt évig volt ideje arról gondolkozni, mire e magyar közmondás tanít: ne szólj szám, nem fáj fejem.

Mátyás feltartóztatlanul haladott; annyi bosszuság, annyi baj érte őt Bécsből, hogy végezni

akart azzal, s a büszke fővárost hatalmába keríteni.

Korneuburgot kiéhezttette, s onnan Ebersdorfra sietett.

De ha a had szerencséje lépteit kísérte, az árulás is titkon utána kullogott.

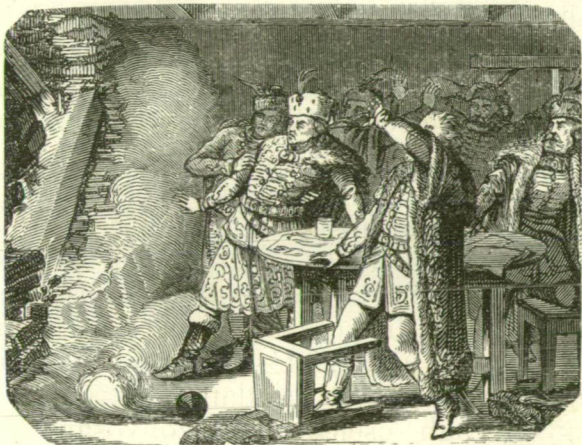
A királynak egy irnoka volt — állítólag — az ellenség bérében Hieroslav nevű cseh. Ez a királyi szállásnak egyik helyét egy ponttal jelölte ki, azon a végén, hol a király ülni szokott. E pontra valóban rá is lőtt az ellenség, de a golyó, bár a falat a király háta mögött betörte, erejét veszítve gördült a szobába. Hogy a király helyét Országh Mihály szándékosan elfoglalta s így magát feláldozván, a király életét megmentette: mese, mert a király szokott helyére nem lehet csak amúgy odatelepedni, s a ki ezt teszi, megkérdik, miért követ el ily nagy udvariatlanságot.

Ha Országh cselt sejt, bizonyosan megmondja, mert a golyó tévedhet s túl mehet a jegyen.

A király később Hieroslawot a kinzópadra vonatta, ki mindent kivallott, de mihelyt a kinzásnak vége volt, visszavonta vallomásait. A király életével kínálta meg, ha kegyelemért esedezik, de Hieroslaw ártatlannak vallván magát, készebb volt meghalni, mint e kéressel kegyelemért magát bűnösnek vallani. Így — ha a történelem őt árulónak bélyegzi — a bizonyítás hiányzik.

Kivégeztetett tehát, de csak később.

Bécs ostroma alatt, Mátyás király álruhában maga Bécsbe ment, s az úgynevezett Tuchlauben alatt sokáig ült. Egyszerre hirtelen kerekedett, hogy a király a városban van, s mindenütt keresni kezdtek.

Mátyás király életveszélyben.

Mátyás meg nem ijedt; hanem egy tört küllői kereket gördítván maga előtt, haladott az utcán végig s ki a városból.

Mikor Bécszet bevette, a kikerült veszély emlékére, kőből metszett képét, ülve, télies öltönyben a Tuchlauben alatt a falba vakoltatta; a ház, hol e kép létezik, 552. számmal birt, ez előtt 25 évvel s talán most 28.

Ez adoma lehet, valóság helyett: de a nép-

monda, mely ezt a késő utókorig áthozta, eléggé tanuskodik a felől, mit hittek Mátyás király elszántságáról és hidegvéréről az egykorúak.

Bécs már körül volt véve, minden közlekedés elzárva s a főváros hősiek hosszas védelme után végre megadta magát. 1485. január 22-én tartotta a király fényes diadalmenetét a városba.

A király által kiirt országgyűlésen az osztrák rendek hódoltak Mátyásnak, s ugyanott az adó ügye is el lőn igazságos arányban intézve.

Lassanként az osztrák várak és várkastélyok mind meghódoltak a királynak. Legtovább s legvitézebbül — egy hosszú évig daczolva éhséggel s minden nélkülözéssel — védte magát Bécs-Ujhely, a császári házhoz minden időben feltétlen hű város; úgy hogy a királynak személyes jelenléte s az éhség iszonyai voltak csak végre képesek a város kapuit megnyitni a győző előtt.

Mátyás, a vitézség méltánylója, saját arczképét ajándékozta a városnak, hősiek védelmének emlékezetére. Ugyanazon kép ez, mely fentebb, mint a leghasonlóbb Mátyás királyunkhoz, említve volt.

Ez ostrom alkalmával egy török követ jelent meg a táborban. E hiú ember sokak előtt azzal dicsekedett, hogy ékesen szólása által még mindenkit akarátára tudott hajtani. Mátyás, ki ezt megtudta, őt az ostrom ágyúdörgései,

a golyók és nyilak füttyülései közt hallgatta ki, s felelt neki; de a török ijedtében a király feleletét elfeledte, s Mátyás azt, a követ minden kérésére sem ismételte; e helyett egy levelet adott neki át, — Bajazetnek szólót — melyben a szultánt kéri, hogy ezután ügyesebb embereket küldjön hozzá.

Mátyás király Bécsbe vonul.

A dicsőség tetőpontján volt Mátyás; de a Hunyadi-ház csillaga hanyatlóban; mert a királynak törvényes örököse nem volt. Aggódva a jövőn, hanyatló egészséggel gondolkozott a király arról, kire hagyja az országot.

Volt Mátyás királynak egy jeles, népszerű, s már ekkor magas hivatalokkal megbizott fia,

kit a király szerfelett szeretett; de e fiú nem volt törvényes gyermeke, hanem — állítólag — a boroszlói polgármester leányától született természetes fia, mikép igen nevetségesen fejezi ki magát a bevett szokás, mintha a törvényes gyermekek természetfelettié lennének.

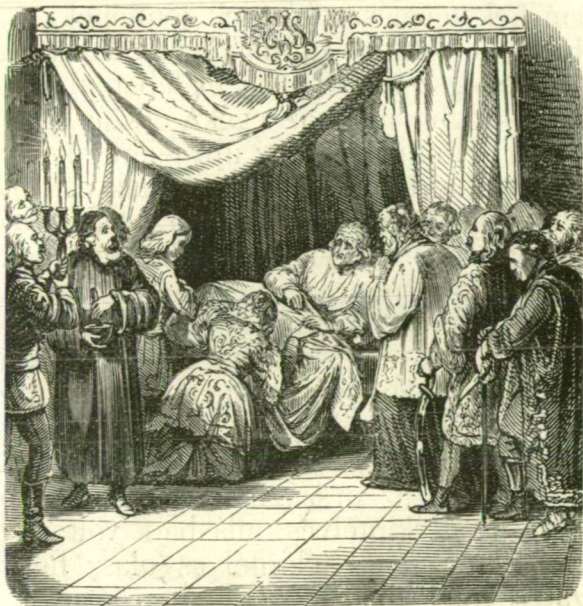
Mátyás e feltűnő ifjúnak vágyott a magyar koronát megszerezni; s ha életében megkoronáztatja, aligha nem az egész ország, főleg a hadsereg nem biztosítja az ifjú fején e koronát; de ez nem történt, s Mátyás fiának egy hatalmas ellensége volt, magában a királyi palotában, Beatrix a királyné. Ki talán már ekkor férjének napról-napra gyengülő egészségét látván, más terveket szőtt férje halálának esetére.

Corvin Jánosnál, Mátyás fiánál sok szeretetre méltó tulajdonai mellett egy hiányzott, az erély, több erélylyel, több dicsvágygyal, nem könnyű leende kezéből kicsikarni a koronát. Az ifjú az országban — miként mondtuk — már tekintélyes állásban volt, s neje Sforza Blanca által tekintélyes olasz herczegi házzal rokonságban.

A királynak szándéka volt a fiatal embert fokról-fokra emelni, elébb a siléziai herczegséggel megajándékozni, s úgy lassanként közelebb vonni a szédítő magassághoz, hol őt maga után látni akarta.

De az ország nagyjai közt ezen eszme nem talált általános rokonszenvre, a királyné pedig annak elhatározottan ellenmondott.

A király végre hadszünetet kötött, az úgyszólván mindenéből kifosztott császárral, s Budára ment, hol szokott kormányzási foglalatosságaival töltötte az időt s később visszatért Bécsbe.

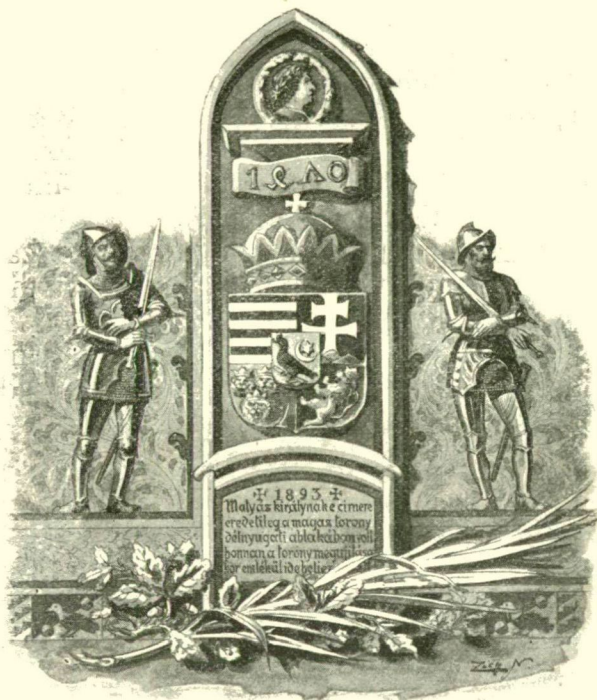

Mátyás király halála.

1490-ben virágvasárnap, a király' megtörve tért vissza az egyházból, s reggelire fűgéket hozatott magának, melyeket rosszaknak talált s ezért meg is haragudott.

Később szédülés kezdte környezni, szemei elhomályosodtak s szobájába kellett őt vezetni.

Az ország nagyjai, fia Corvin János, két Geréb, az egri püspök, összecsődültek beteg-
ágya körül: a király iszonyúan szenvedett, de
nem tudott szólni.

Mátyás király czímere a budai Boldogasszony-templomban.

Legtöbb hidegvért a királyné tanusított, ki
nemcsak ápolta, nemcsak kérdések által igye-
kezett a király gondolatait kitalálni, hanem
sajátkezűleg feszítette fel az összeszorult ajka-

kat s úgy csepegtette szájába az orvosi szeretket; maga bátorítván az orvosokat. Sok hidegvér! de szintannyi szeretet is? ez a kérdés, melyre nem nehéz felelni.

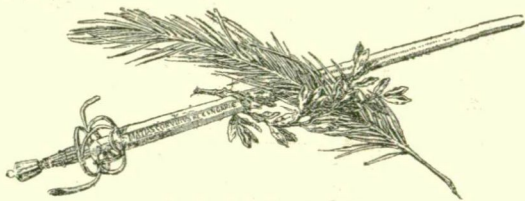
Végre a fájdalmak szünni kezdettek, de a király néma maradt; lehetetlen lőn neki a királyné ismételt kérdéseire egyetlen igen vagy nem szót kiejtenie.

Két nap tartott ezen iszonyú haldoklás, s csak harmadnapra, ápril hatodikán, szünt meg a nagy király élni.

Mikor halálának híre átfutotta az országot, egy hang emelkedett a palotából a kunyhóig:

«Meghalt Mátyás király, oda az igazság!»

A nép a századokon át korunkig jutott mondat-
dattal — szokása szerint — ércznél maradandóbb emléket emelt a nagy királynak.

Mátyás király kardja.

36642